

Tisdagen den
3 juni 1980

Tisdagen den 3 juni

Kl. 09.00

Socialtjänsten,
m. m.

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

§ 1 Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1979/80:38, 39, 41 och 43

Näringsutskottets betänkanden 1979/80:43, 63 och 68

§ 2 Socialtjänsten, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:44 med anledning av dels propositionen 1979/80:1 om socialtjänsten, utom såvitt avser vissa följdförfattningar, jämte motioner, dels budgetpropositionen 1979/80:100 i viss del, dels ock propositionen 1979/80:172 om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m., jämte motioner.

I *proposition 1979/80:1* hade föreslagits en ny social vårdlagstiftning. Nuvarande barnavårdslag, nykterhetsvårdslag och socialhjälpslag samt barnomsorgslag hade föreslagits bli ersatta av en ny socialtjänstlag. Lagen skulle vara gemensam för hela vårdområdet och ha karaktären av ramlag. Socialtjänstlagen skulle kompletteras – när det gällde vård utan samtycke av barn och ungdom – av en lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Tvångsvård av vuxna missbrukare skulle enligt propositionen inte längre vara möjlig inom socialvårdens ram. I stället hade föreslagits att lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skulle kompletteras med vissa bestämmelser om missbrukare.

I propositionen hemställdes, såvitt nu var i fråga, att riksdagen skulle anta i propositionen framlagda förslag till

1. socialtjänstlag,
2. lag med särskilda bestämmelser om vård av unga,
4. lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
9. lag om ändring i körkortslagen (1977:477),
14. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I *proposition 1979/80:100 bil. 8* (punkten D 3 s. 83) hade regeringen bl. a. föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till a) lag om ändring i lagen (1980:00) om finansiering av statsbidrag till förskole- och fritidshemsverksamhet, b) lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:00).

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

I *proposition 1979/80:172* hemställdes att riksdagen skulle

A. anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:00),

B. bemyndiga regeringen att enligt de förutsättningar och på de villkor som hade förordats i propositionen godkänna

1. vid propositionen fogad överenskommelse mellan staten samt Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter, m. m.,

2. avtal mellan staten och berörda kommuner/landstingskommuner med anledning av överenskommelsen.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i sistnämnda proposition anfördes följande:

"I propositionen föreslås att riksdagen skall bemyndiga regeringen att godkänna en överenskommelse som har träffats med landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m. Överenskommelsen ansluter nära till de förslag som i dessa delar har lagts fram i propositionen (1979/80:1) om socialtjänsten, som f. n. behandlas av riksdagen.

Enligt överenskommelsen skall berörda kommuner och landstingskommuner den 1 januari 1983 ta över dels huvudmannaskapet för de statliga ungdomsvårdsskolorna och nykterhetsvårdsanstalterna, dels de rättigheter och åtaganden som staten har i fråga om Margretelunds och Råby yrkesskolor, erkända och enskilda nykterhetsvårdsanstalter samt inackorderingshem och behandlingshem för alkohol- och narkotikamissbrukare.

Personalen vid de institutioner som tas över av landstingskommun eller kommun skall erbjudas anställning hos den nye huvudmannen.

Överenskommelsen innebär att kommuner och landstingskommuner gemensamt skall svara för att behovet av hem för vård eller boende inom socialtjänsten blir tillgodosett. Kommuner och landstingskommuner skall i samverkan upprätta en vårdplan för institutionsvården inom länet. Planeringen – som bl. a. gäller vård av barn och ungdom och vård av alkohol- och narkotikamissbrukare – förutsätts vara avslutad före den 1 oktober 1981.

Parterna är vidare överens om att före den 1 april 1981 träffa en överenskommelse om statsbidrag till verksamheten. Statens nuvarande bidrag till den avsedda verksamheten skall upphöra den 31 december 1982.

Senast den 1 mars 1982 skall staten träffa avtal med berörd kommun/landstingskommun i enlighet med den nu träffade överenskommelsen.

Överenskommelsen föranleder vissa smärre ändringar i förslaget till socialtjänstlag."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:515 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkande 1) hemställt att riksdagen hos regeringen begärde tillsättande av en parlamen-

tarisk utredning om vissa frågor inom äldreomsorgen i enlighet med vad som anförts i motionen,

1978/79:719 av Blenda Littmarck m. fl. (m).

1978/79:800 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hemställde hos regeringen om ett åtgärdsprogram som syftade till att

a) i största möjliga utsträckning ersätta institutionsvården av äldre med små serviceenheter i bostadsområdena,

b) bryta isoleringen av de äldre, exempelvis genom att aktivitetsstöd för föreningsverksamhet, som nu utgick för ungdom, även fick omfatta pensionärer,

c) åstadkomma en utbyggnad av den sociala hemtjänsten och ge den en mer aktiv och aktiverande inriktning,

d) stödja kommunerna i deras uppsökande verksamhet,

e) föra in hela äldrevården under samma huvudman.

1978/79:1107 av förste vice talmannen Torsten Bengtson (c), vilken motion remitterats till finansutskottet och sedermera överlämnats till socialutskottet,

1978/79:1253 av Margareta Andrén och Marianne Lundqvist (båda fp),

1978/79:1254 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen 1978/79:1108 anförts om en förstärkning av hemsjukvården,

2. hos regeringen begära skyndsamt utredning och förslag syftande till en social och medicinsk vårdlag för missbrukare i enlighet med vad i motionen anförts,

3. hos regeringen begära förslag syftande till likvärdiga statsbidrag till driftkostnader för ålderdomshem, bostadshotell, servicehus och liknande boendeformer avsedda för pensionärer och handikappade,

4. hos regeringen begära skyndsamt förslag syftande till att ge sjukvårdshuvudmännen rätt att ta ut differentierade avgifter vid stadigvarande vård på samma grunder som gällde vid ålderdomshem.

1978/79:1273 av Blenda Littmarck m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen begära förslag syftande till att domstol skulle ges sådan möjlighet att "döma" till meningsfull vård och rehabilitering att de sociala myndigheterna fick skyldighet att anordna sådan,

2. hos regeringen begära skyndsamt utredning och förslag syftande till en social och medicinsk vårdlag för missbrukare i enlighet med vad i motionen anförts,

3. som sin mening ge regeringen till känna att i den mån ovannämnda

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

sociala och medicinska vårdlag ej förelåg då socialtjänstlagen trädde i kraft. Nykterhetsvårdslagen efter viss översyn borde få fortsätta att gälla och då även avse narkomanvård,

4. hos regeringen begära översyn av reglerna för de olika sociala bidragen i syfte att begränsa möjligheterna att med sådana bidrag underhålla drogmissbruk.

1978/79:1280 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m).

1978/79:1284 av Lars Werner m. fl. (vpk),

1978/79:1822 av Rune Gustavsson m. fl. (c),

1978/79:1825 av Gunnel Jonäng (c),

1978/79:2107 av Esse Petersson och Nils Hörberg (båda fp).

1978/79:2114 av Thorbjörn Fällidin m. fl. (c) såvitt nu var i fråga (yrkande 3),

dels de med anledning av proposition 1979/80:1 väckta motionerna

1979/80:50 av Anita Bråkenhielm och Ann-Cathrine Haglund (båda m), vari hemställts att riksdagen som sin mening uttalade att huvudmannaskapet för familjerådgivningen och PBU skulle åläggas landstinget i den mån ej annan drog försorg därom.

1979/80:51 av Lars Henrikson (s), vari hemställts att riksdagen skulle avslå punkt 1 under 44 § i förslaget till socialtjänstlag enligt propositionen 1979/80:1.

1979/80:52 av Siri Häggmark m. fl. (m).

1979/80:53 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade anta av motionärerna framlagt förslag till lydelse av socialtjänstlagens 45 §, innebärande att sociala distriktsnämnders budgetförslag skulle lämnas till socialnämnden för beredning.

1979/80:54 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att socialtjänstlagen skulle kompletteras med en bestämmelse i enlighet med i motionen anförda riktlinjer om socialnämndens ansvar för att förebygga missbruk av beroendeframkallande medel och för att ge den som missbrukade sådana medel det stöd och den hjälp som erfordrades för att missbruket skulle upphöra och en social (åter)anpassning ske.

1979/80:55 av Lena Öhrsvik (s),

1979/80:56 av Lena Öhrsvik (s),

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

1979/80:65 av Lilly Hansson (s), vari hemställtts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att en parlamentarisk utredning tillsattes för att utreda frågan om en social-medicinsk vårdlag för vård utan samtycke av vuxna alkohol- och narkotikamissbrukare,

1979/80:66 av Erik Larsson m. fl. (c), vari hemställtts att riksdagen skulle

1. besluta anta av motionärerna föreslagen lydelse av 6 § i förslaget till socialtjänstlag, innebärande att rätten till bistånd skulle förutsätta att den enskildes behov inte kunde tillgodoses genom eget arbete eller på annat sätt,

2. besluta anta av motionärerna föreslagen lydelse av 5, 7 och 11 §§ i förslaget till socialtjänstlag, innebärande att det i lagen klart skulle anges att socialnämnden aktivt skulle arbeta för att förebygga och motverka alkohol- och narkotikamissbruk – varvid åtgärder skulle vidtas för att stödja tillkomsten av alkoholfria miljöer – samt att nämnden skulle göra särskilda insatser för att förebygga och motverka användning av alkohol och narkotika bland barn och ungdomar,

3. till regeringen uttala att socialtjänsten skulle prioritera insatserna mot alkohol- och narkotikamissbruket i sitt arbete,

4. besluta om sådan ändring av den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga att förvaltningsdomstol fick rätt att under pågående process besluta i frågor som gällde omedelbart omhändertagande av barn,

5. avslå den särskilda intagningsgrunden i 2 § i förslaget till lag om psykiatrisk vård i vissa fall och därmed sammanhängande lagändringar och hos regeringen begära förslag till lag innebärande möjlighet till tvångsomhändertagande av vuxna missbrukare inom socialtjänstens ram.

6. hos regeringen begära utredning om kontaktperson för intagna till slutna psykiatrisk vård,

1979/80:67 av Blenda Littmarck m. fl. (m),

1979/80:68 av Blenda Littmarck m. fl. (m), vari hemställtts att riksdagen beslutade anta de förslag till ändringar i förslaget till lag om socialtjänst som förordats i motionen, i vilken tagits upp frågor om kontaktman för underåriga oberoende av samtycke, samtycke till utredningsåtgärder, utformningen av bestämmelserna om omsorgerna om äldre och handikappade, ersättningsskyldighet för stöd och hjälpinsatser m. m. och uppgiftslämnande till taxeringsmyndighet,

1979/80:69 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga hemställtts att riksdagen beslutade att

2. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande socialbidrag,

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

3. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande omsorg om barn och ungdom,
4. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande omsorg om äldre,
5. hos regeringen begära tillsättande av en parlamentarisk utredning om äldreomsorgerna i enlighet med vad som angivits i motionen,
6. i varje kommun skulle upprättas en plan för vård och service av äldre,
7. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande omsorg om handikappade,
8. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande vård utan samtycke,
9. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om inriktningen av den parlamentariska kommitténs arbete i vad avsåg vård utan samtycke,
10. den behandlingsplan som skulle finnas för eftervård av missbrukare inom socialtjänsten skulle omprövas i enlighet med vad som anförts i motionen,
11. godkänna det program som redovisats i motionen för insatser på missbruksområdet,
12. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om den akuta vården av människor med missbruksproblem,
13. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om en kommission mot missbruk,
14. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om en översyn av restriktionerna på alkoholområdet,
15. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om representationssprit,

1979/80:70 av Rune Torwald m. fl. (c, s, m, vpk) vari hemställts att riksdagen, med avslag på propositionen 1979/80:1 i de delar den avsåg upphävande av lagen (1954:579) om nykterhetsvård och ändringar i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall m. m., hos regeringen begärde att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsattes med uppgift att utreda frågan om under vilka former och på vilka grunder missbrukare av alkohol eller narkotika eller andra berusningsmedel skulle kunna oberoende av eget samtycke beredas vård samt att utarbeta förslag till lagstiftning i ämnet,

1979/80:71 av förste vice talmannen Ingegerd Trocdsson m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen skulle

2. hos regeringen begära att förslag rörande kontraktsvård för missbrukare förelades riksdagen i sådan tid att förslaget kunde behandlas samtidigt som socialtjänstpropositionen,

3. hos regeringen begära att de resursfrågor som aktualiserats genom socialtjänstpropositionen utreddes med förtur och att förslag förelades

riksdagen i sådan tid att förslaget kunde behandlas samtidigt som socialtjänstpropositionen,

4. besluta avslå förslaget till lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall samt förslaget om upphävande av lagen (1954:579) om nykterhetsvård i vad avsåg tvångsintagning på vårdanstalt i avvaktan på skyndsamt förslag till sådana regler för vård utan samtycke av vuxna missbrukare att kraven på såväl rättssäkerhet som effektiv vård kunde tillgodoses i enlighet med vad i motionen anförts.

1979/80:72 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts

1. att riksdagen vid behandlingen av förslaget till lag om psykiatrisk vård i vissa fall (LPV) beslutade

a) att utgångspunkten för vården borde vara konstaterandet av psykisk sjukdom,

b) att då anledning icke fanns att ge särskilda bestämmelser för vissa psykiskt sjuka de föreslagna särbestämmelserna för missbrukare borde utgå,

c) att vid utformningen av LPV även i övrigt beakta vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om skyndsamt förslag till sådana regler för vård utan samtycke av vuxna missbrukare att kraven på såväl rättssäkerhet som effektiv vård kunde tillgodoses.

1979/80:73 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts

1. att riksdagen beslutade avslå propositionen 1979/80:1,

2. att riksdagen hos regeringen begärde ett nytt förslag till sociallagstiftning, där normer på centrala vårdområden fanns klart formulerade, i enlighet med vad som anförts i motionen.

3. att riksdagen uttalade att en ny sociallagstiftning bland annat borde innehålla

a) en anvisning om att kategorisering av serviceboende i största möjliga utsträckning skulle undvikas,

b) förslag om införande av socialförsäkringstillägg.

4. att riksdagen hos regeringen begärde ändring i gällande sjukvårdslagstiftning som fastställde ett yttersta vårdansvar för sjukvårdshuvudmannen i enlighet med vad som anförts i motionen.

5. att riksdagen hos regeringen begärde att en drogpolitisk utredning tillsattes och att i dess direktiv bland annat borde ingå att belysa

a) hur alkoholproblem skulle kunna förebyggas genom en mer restriktiv alkoholpolitik,

b) vårdens roll i en sådan alkoholpolitik.

c) resursfrågor.

d) fördelning av ansvar mellan socialtjänst och sjukvård.

e) institutionsvården och dess samarbete med öppenvården.

f) behovet av en särskild utbildning, gemensam för socialtjänst och

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

sjukvård, när det gällde missbruksfrågor.

h) hur missbrukare skulle kunna nås på ett tidigare stadium än som kunde ske i dag.

i) hur folkrörelserna skulle kunna ges en mer aktiv och central roll i kampen mot alkohol- och annat drogmissbruk,

6. att riksdagen hos regeringen begärde ett nytt förslag till lag om tidsbegränsat omhändertagande av vuxna i nödsituationer, gemensamt för socialtjänst och sjukvård, i enlighet med vad som anförts i motionen.

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:421 av Anita Bråkenhielm och Joakim Ollén (båda m),

1979/80:567 av Margareta Andrén (fp).

1979/80:637 av Rune Torwald (c).

1979/80:638 av Rune Torwald (c).

1979/80:857 av Eva Winther (fp).

1979/80:1189 av Karin Ahrlund (fp).

1979/80:1204 av Ella Johnsson (c).

1979/80:1217 av Gertrud Sigurdsen m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen med avslag på de delar av propositionen 1979/80:1 som berörde upphävande av nykterhetsvårdslagen och ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall hos regeringen begärde en ny utredning om lagstiftningen om tvångsvård av vuxna missbrukare, där bestämmelserna härom samlades i en särskild lag.

1979/80:1219 av Anna-Greta Skantz m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade uttala

1. att den i propositionen 1979/80:1 om socialtjänsten aviserade utredningen om huvudmannaskapet för den psykiska barn- och ungdomsvården borde vara förutsättningslös,

2. att utredningen inte bara borde utgå från socialtjänstens utan även andra vårdgrenars behov av dess resurser samt

3. att samtliga personalkategorier inom den psykiska barn- och ungdomsvården borde vara representerade i utredningen.

1979/80:1657 av Olle Göransson (s) och Lennart Pettersson (båda s).

1979/80:1664 av Sonja Rembo och förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (båda m),

1979/80:1862 av Esse Petersson (fp), vari såvitt nu var i fråga (yrkande 2) hemställt att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla att en utredning tillsattes för översyn och samordning av sociallagstiftningen kring missbrukare av alkohol, narkotika och andra berusningsmedel samt om hur dessa personer i vissa fall oberoende av eget samtycke skulle kunna beredas vård och rehabilitering i enlighet med motionen.

1979/80:1880 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkande 2) hemställt att riksdagen uttalade

a) att de statliga bidragen till kommunerna för social hemvård borde öka, så att löner och brist på lokaler för personal inte hindrade rekrytering till yrket,

b) att äldrevården borde föras in under samma huvudman,

c) att institutionsvården för äldre friska människor i största möjliga utsträckning borde ersättas av små serviceenheter i bostadsområdena,

d) att möjligheter undersöktes att som alternativ till långvården öka satsningen på en mellanform av typ servicelägenheter för de äldre, som hade stort behov av tillsyn utan att behöva sjukvård,

e) att kommunernas satsning på en mer aktiverande inriktning av hemvården borde stödjas,

f) att rätten till arbete även borde gälla de pensionärer, som önskade arbeta,

g) att utbyggnaden av pensionärshotell borde ersättas med inrättandet av mindre serviceenheter i bostadsområden.

dels de med anledning av proposition 1979/80:172 väckta motionerna

1979/80:2049 av Erik Larsson m. fl. (c), vari hemställt att riksdagen beslutade att avslå förslaget i proposition 1979/80:172 till lag om ändring i förslaget till socialtjänstlag, och

1979/80:2053 av Nils Carlshamre m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande frågan om avslag på regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och nytt förslag till sociallagstiftning att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:73 yrkandena 1 och 2,

2. beträffande resursfrågor att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:71 yrkande 3, såvitt yrkandet behandlades i detta betänkande,

3. beträffande socialtjänstens mål att riksdagen med bifall till regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och med avslag på motion 1979/80:67 skulle anta 1 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

4. beträffande införande av socialförsäkringstillägg (soft) att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:73 yrkande 3 i motsvarande del,

5. beträffande riktlinjer rörande socialbidrag att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 2,

6. beträffande utformningen av lagtexten om socialbidrag att riksdagen med bifall till regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och med avslag på

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

motion 1979/80:66 yrkande 1 skulle anta 6 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.

7. beträffande frågan om samtycke till utredningsåtgärder att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:68 i motsvarande del.

8. beträffande riktlinjer rörande omsorg om barn och ungdom att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 3. såvitt yrkandet behandlades i detta betänkande.

9. beträffande barn till utvecklingsstörda att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1657.

10. beträffande riktlinjer för utbyggnaden av äldreomsorgerna att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:800, motion 1978/79:2114 yrkande 3 och motion 1979/80:69 yrkande 4 i motsvarande del.

11. beträffande tillsättande av en parlamentarisk beredning för äldreomsorgerna att riksdagen med anledning av motion 1978/79:515 yrkande 1 och motion 1979/80:69 yrkande 5 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. beträffande kommunala planer för äldreomsorgerna att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 6.

13. beträffande aktivitetsprogram för äldre att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1822.

14. beträffande förebyggande av olycksfall hos äldre att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1253.

15. beträffande frågan om kategorisering av serviceboende för äldre att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:73 yrkande 3 i motsvarande del.

16. beträffande ett sammanhållet system för bostadsstödet till de äldre att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 4 i motsvarande del.

17. beträffande utformningen av statsbidrag till olika former av serviceboende m. m. att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1254 yrkande 3 och motion 1979/80:69 yrkande 4 i motsvarande del.

18. beträffande kommunikationssystem m. m. inom äldre- och handikappvården att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:719 och motion 1978/79:1280.

19. beträffande bidrag till social hemhjälp m. m. att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1880 yrkande 2.

20. beträffande ersättning för hemsjukvård m. m. att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1254 yrkande 1.

21. beträffande differentierade avgifter vid långtidssjukvård att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1254 yrkande 4.

22. beträffande anställande av vissa anhöriga som hemsjukvårdare att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:567.

23. beträffande vissa kvalitetsfrågor rörande sjukhem att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1284 och motion 1978/79:1825.

24. beträffande invandrarna och äldreomsorgerna att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:857.

25. beträffande riktlinjer för omsorger om människor med handikapp utom såvitt avsåg viss utbyggnad av boendeservice att riksdagen skulle avslå

motion 1979/80:69 yrkande 7 i motsvarande del,

26. beträffande utformningen av lagreglerna rörande omsorger om människor med handikapp att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och med avslag på motion 1979/80:68 i motsvarande del skulle anta 21 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.

27. beträffande viss utbyggnad av boendeservice för människor med handikapp att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 7 i motsvarande del.

28. beträffande frågan om lagbestämmelser rörande socialtjänstens ansvar för hjälp åt missbrukare av beroendeframkallande medel att riksdagen med anledning av motion 1979/80:54 och motion 1979/80:66 yrkande 2 skulle anta 11 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.

29. beträffande frågan huruvida socialtjänsten skulle prioritera insatser mot alkohol- och narkotikamissbruk att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:66 yrkande 3.

30. beträffande frågan om en kommission mot missbruk av beroendeframkallande medel att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 13.

31. beträffande visst program för insatser på missbruksområdet att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 11.

32. beträffande frågan om en ny drogpolitisk utredning att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:73 yrkande 5.

33. beträffande den akuta vården av människor med missbruksproblem att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 12.

34. beträffande alkoholserving vid representation att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1107 och motion 1979/80:69 yrkande 15.

35. beträffande frågan om en samlad översyn av restriktionerna på alkoholområdet att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:69 yrkande 14.

36. beträffande frågan om översyn av sociala bidrag i syfte att förhindra drogmisbruk att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1273 yrkande 4.

37. beträffande ny lagstiftning om vård av vuxna missbrukare oberoende av samtycke att riksdagen skulle – med anledning av motion 1978/79:1254 yrkande 2, motion 1978/79:1273 yrkande 2, motion 1979/80:65, motion 1979/80:66 yrkande 5, motion 1979/80:69 yrkandena 8 och 9, motion 1979/80:70 i motsvarande del, motion 1979/80:71 yrkande 4 i motsvarande del, motion 1979/80:72 yrkande 2, motion 1979/80:73 yrkande 6, motion 1979/80:1217 i motsvarande del och motion 1979/80:1862 yrkande 2 – dels avslå regeringens förslag i proposition 1979/80:1 till lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, dels som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

38. beträffande vissa delfrågor rörande det i mom. 37 angivna lagförslaget, m. m., att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:2107 i motsvarande del, motion 1979/80:56, motion 1979/80:69 yrkande 10, motion 1979/80:71 yrkande 2, motion 1979/80:72 yrkande 1 och motion 1979/80:73 yrkande 4.

39. beträffande frågan om bibehållande av vissa bestämmelser i nykter-

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

hetsvårdslagen i avvaktan på förslag om ny lagstiftning, m. m., att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 samt med avslag på motion 1978/79:1273 yrkande 3, motion 1979/80:70 i motsvarande del, motion 1979/80:71 yrkande 4 i motsvarande del och motion 1979/80:1217 i motsvarande del skulle anta punkten 1 i övergångsbestämmelserna till förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.

40. beträffande kontaktperson för intagna enligt LSPV att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:66 yrkande 6,

41. beträffande missbruk under graviditet att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:421,

42. beträffande vissa åtgärder mot narkotikamissbruk att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1273 yrkande 1 och motion 1978/79:2107 i motsvarande del,

43. beträffande frågan om utbetalning av pensionsmedel, föräldrapenning och folkpension, m. m., att riksdagen skulle avslå dels regeringens förslag i proposition 1979/80:1, såvitt avsåg 3 kap. 18 §, 4 kap. 20 § första stycket samt 16 kap. 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels motion 1979/80:637 och motion 1979/80:1664,

44. beträffande frågan om enskilda vårdinitiativ att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:52,

45. beträffande frågan om förordnande av kontaktman för underåriga oberoende av samtycke att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:68 i motsvarande del,

46. beträffande frågan om utredningen om samordning av den psykiska barn- och ungdomsvården, familjerådgivningen och andra vårdområden att riksdagen med anledning av proposition 1979/80:1, motion 1979/80:50 och motion 1979/80:1219 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

47. beträffande frågan om tillämpningen av närhetsprincipen vid placering av barn i annat hem än det egna att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:55 yrkande 3.

48. beträffande huvudmannaskapet för vissa institutioner inom socialtjänsten att riksdagen med bifall till regeringens förslag i proposition 1979/80:172 bemyndigade regeringen att enligt de förutsättningar och på de villkor som förordats i propositionen godkänna dels en vid propositionen fogad överenskommelse mellan staten samt Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m., dels avtal mellan staten och berörda kommuner/landstingskommuner med anledning av överenskommelsen,

49. beträffande hänsynstagande till enskilda vårdinstitutioner i landstingskommunernas och kommunernas planer att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2053,

50. beträffande vissa lagregler rörande huvudmannaskapet för institutioner inom socialtjänsten m. m., att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och i proposition 1979/80:172 samt motion 1979/80:2049 skulle anta 23, 68, 69 och 70, 74 och 75 §§ förslaget till

socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

51. beträffande ersättningskyldighet för stöd och hjälpinsatser m. m. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och motion 1979/80:68 i motsvarande del skulle anta 34 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

52. beträffande reducering av socialförsäkringsförmåner att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:68 i motsvarande del,

53. beträffande nämndorganisationen för vissa uppgifter inom socialtjänsten att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:638 och motion 1979/80:1189,

54. beträffande möjlighet för social distriktsnämnd att göra framställning till fullmäktige att riksdagen med bifall till motion 1979/80:51 och med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 skulle anta 44 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

55. beträffande budgetberedningen att riksdagen med bifall till motion 1979/80:53 och med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 skulle anta 45 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

56. beträffande uppgifter till taxeringsmyndighet att riksdagen med bifall till motion 1979/80:68 i motsvarande del och med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 skulle anta 65 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

57. beträffande omedelbart omhändertagande av underårig att riksdagen med bifall till motion 1979/80:66 yrkande 4 och med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 skulle anta 6, 7, 8 och 21 §§ förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga i bil. 2 till betänkandet,

58. beträffande verkställighet av beslut om samhällsvård enligt barnavårdslagen att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1204,

59. beträffande barnets talerätt att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:55 yrkande 2,

60. beträffande frågan om fortsatt översyn av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:55 yrkande 1,

61. beträffande utformningen av lagreglerna rörande omsorger om äldre människor att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och med avslag på motion 1979/80:68 i motsvarande del skulle anta 19 och 20 §§ förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

62. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 och i proposition 1979/80:100 skulle anta förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet, i den mån förslaget inte behandlats under föregående moment,

63. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 skulle anta förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga i bil. 2 till betänkandet i den mån förslaget inte behandlats under föregående moment,

64. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 skulle anta förslaget till ändring i körkortslagen (1977:477) i bil. 3 till betänkandet,

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

65. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i proposition 1979/80:1 skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring i bil. 4 till betänkandet.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Göran Karlsson, Evert Svensson, John Johnsson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson, Lena Öhrsvik och Anita Persson (alla s).

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Den nuvarande barnavårdslagen, nykterhetsvårdslagen, socialhjälpslagen och barnomsorgslagen skall i fortsättningen ersättas av en enda lag. Socialvård skall i fortsättningen kallas socialtjänst. Både socialutredningens betänkanden och den nu föreliggande propositionen har blivit hårt kritiserade. Kritiken har kommit från klientorganisationer, från stora personalgrupper som är verksamma inom det sociala fältet men också från enskilda och organisationer.

Tuerna kring socialtjänsten har varit många. Men när kritiken mot LPV, lagen om psykiatrisk vård i vissa fall, blev alltför omfattande beslöt utskottet att lyfta ut detta avsnitt för vidare utredning. Denna fråga skall nu utredas av den parlamentariska beredning som i dagarna tillsatts. Det är bra att denna del utgick. Detsamma borde ha hänt med LVU, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Vad som nu händer är att barnavårdslagen avskaffas och ersätts med en lag som redan på detta stadium är så dålig att regeringen, innan beslut fattats, tillsatt en utredning för att se över den.

Herr talman! Det måtte ha gått mycket prestige i utskottets behandling av ärendet i detta avseende. Det är som om man måste ha förändringar för förändringarnas egen skull – man bryr sig inte om att människors trygghet äventyras av besluten. Man kan heller inte, som utskottet uppenbarligen tror, komma till rätta med försämringarna i denna del innan lagen träder i kraft. På så lösa boliner kan man inte, menar jag, fatta viktiga politiska beslut.

Det utmärkande för socialtjänsten sägs vara helhetssynen. Vad denna helhetssyn i praktiken består i är dolt, likaså vad det kommer att innebära och vilka möjligheter det kan ge när det gäller strävandena att få en aktiv social rehabilitering. Man åstadkommer inte en helhetssyn vare sig av enskilda människors eller av grupper sociala förhållanden bara genom att i katalogform räkna upp de sociala faktorer som kan tänkas vara av betydelse, inte heller genom att variera dessa kataloger vid flera tillfällen. Det är, menar jag, vad både socialutredningen och regeringen i sin proposition gör.

För en tid sedan läste jag i en debattartikel följande: Ta en dos arbetslöshet, helst ungdomsarbetslöshet. Blanda i en lagom mängd skollada och stress. Lägg sedan till alla de daghem som inte finns. Blanda sedan varsamt ner en nypa ojämlikhet mellan man och kvinna, håll i rikligt med skiftarbeten, ackordshets, utsvetning och föroreningar. Krydda med urbanisering och främlingskap, förtinglingande och kommersialisering av fritiden med bingo, flipper och kungareportage. Piffa till anrättningen med

lite underhållningsväld, och smaksatt det hela med musiken ur Eurovisions-schlagertävlingen. Garnera sedan med drömmar och förhoppningar – spruckna. Får det vara en tugga?

Vad jag nu har gett recept på är hur man skapar en bas för missbruk. Missbruk av alkohol och narkotika är ett av våra största sociala och medicinska problem. En väg att komma närmare våd man menar med helhetssyn är att visa på hur man tror att sociala problem uppstår. Ta upp frågorna om sambanden mellan arbetslöshet och utslagning, mellan arbetsmiljö och utslagning och mellan förändringar i de sociala mönstren och social och psykisk ohälsa, för att bara ta några exempel.

Herr talman! Det är inte förvånande att en borgerlig regering inte gör någonting av allt detta, eftersom en objektiv analys av det jag nämnt med stor sannolikhet skulle leda fram till en ur mänsklig och demokratisk synpunkt förödande kritik av det kapitalistiska samhällets sätt att fungera. Därmed skulle den socialliberala masken komma att framstå som just vad den är: en mask, och ingenting annat.

I propositionen får socialtjänsten vissa nya uppgifter. Där sägs: "Ökad vikt skall nu läggas vid strukturinriktade insatser som medverkan i samhällsplaneringen, fält- och grannskapsarbete och uppsökande verksamhet samt åt allmänt inriktade insatser som information och åtgärder som verkar för den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning."

Däremot sägs ingenting om att tillföra socialtjänsten ökade resurser för att kunna fullgöra dessa nya uppgifter. Det innebär att förslagen i dessa avseenden inte kan betraktas som allvarligt menade.

Socialtjänstlagen har getts formen av en ramlag. Vänsterpartiet kommunisterna anser inte att den fyller de krav på social lagstiftning som måste ställas i dag. Den kommer att medföra uppenbara risker för en omfattande social nedrustning ute i våra kommuner. Man kan bara peka på barnomsorgen, missbruksvården och äldreomsorgen för att visa tre områden där bristerna i dag är oerhört stora och där det enligt vår mening fordras klara bestämmingar av kommunernas skyldigheter. Det är regeringens och riksdagens uppgift att formulera normer på centrala vårdområden och att anvisa kommunerna resurser så att de kan uppfylla dessa normer.

I socialutskottets betänkande heter det att socialtjänstlagen är en starkt målinriktad lag, men att kommunerna skall ges frihet att söka sig fram till en fungerande social omsorg. Det verkar som om utskottet inte visste att olika kommuner har olika ekonomiska möjligheter att ge denna omsorg. Utskottet nöjer sig med att hänvisa till rättssäkerheten. Man kan ju klaga, anföra förvaltningsbesvär också över beslut om bistånd i form av daghemsplats, färdtjänst, hemhjälp och liknande saker. Sedan skall besvärmyndigheten pröva besvären med hänsyn tagen till kommunernas resurser.

Herr talman! Så var det med den saken.

Det kommer att bli stora skillnader mellan olika kommuners möjligheter att ordna med den kommunala omsorgen. Människor kommer att bli ojämnt och orättvist behandlade, beroende på i vilken kommun de råkar bo. Regeringens sociala engagemang svalnar inför uppgifter som medför

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

kostnader. Man undviker att ställa krav på kommunernas socialtjänst därför att det skulle komma att leda till krav från kommunernas sida på att ekonomiska resurser skall ställas till deras förfogande.

Detta är med största sannolikhet också anledningen till att regeringen inte har velat ta upp det förslag som socialutredningen presenterade om ett inkomstprovat socialförsäkringstillägg (SOFT) som skulle ersätta den nuvarande socialhjälpn. Detta socialförsäkringstillägg måste betraktas som ett av socialutredningens centrala förslag, som den övriga socialtjänsten var uppbyggd kring. I och med att det förslaget har tagits bort i regeringens proposition, kommer mycket av det övriga att helt hänga i luften och förlora sin materiella bas. Nu heter det att förslaget om SOFT skall utredas vidare, men det hade varit helt naturligt att i dag fatta beslut om SOFT.

I propositionen sammanfattas hela den nuvarande institutionsvården under begreppet "hem för vård och boende". Men några närmare anvisningar för kvaliteten på eller innehållet i den verksamhet som skall bedrivas vid dessa hem ges inte.

Det är anmärkningsvärt att propositionen inte ens kan fastställa ett klart ansvar när det gäller vem som skall anordna tillnyktring och avgiftning. Detta sker trots att LOB-lagstiftningens misslyckande borde ha lärt de ansvariga att man inte kan genomföra vårdlagar utan att också fastslå ett klart ansvar när det gäller vem som skall ställa de resurser till förfogande vilka är nödvändiga för lagstiftningens genomförande. Den framtida institutionsvården bör bli föremål för ytterligare överväganden i den utredning som måste tillsättas beträffande den framtida alkoholpolitiken och missbruksvården.

Ett av de mest fantastiska inslagen i propositionen är att missbruksproblematiken knappast diskuteras som något den framtida socialtjänsten har anledning att befatta sig med. Detta sker trots att mer än hälften av socialvårdens klienter missbrukar alkohol eller narkotika.

En rad uppgifter talar för att behandlingsresultaten inom missbruksvården snarast försämrats och att dödligheten, i första hand bland yngre missbrukare, stigit kraftigt under de senaste decennierna. Frågan vad som skall skötas inom sjukvården resp. socialvården står till största delen obesvarad. Stora delar av missbruksvården befinner sig i permanent kris. Mariaklinikerna i Stockholm är bara ett exempel på detta. Det är ironiskt att socialtjänstpropositionen läggs fram samtidigt som man inom socialvården har börjat diskutera en mer aktiv tillämpning av nuvarande nykterhetsvårdslagstiftning.

Herr talman! Ett avdämmande av den gamla nykterhetsvården löser inga problem. Samtidigt måste emellertid klart fastslås att mer konkreta riktlinjer behövs för hur missbruksproblemen skall handläggas inom såväl socialtjänsten som övriga delar av vårdapparaten.

En ny alkohol- och drogpolitisk utredning bör tillsättas som dels tar upp frågan hur alkoholproblemen skall kunna förebyggas genom en mer restriktiv alkoholpolitik, dels frågan hur vården på ett effektivare sätt skall kunna inordnas i en sådan politik. Viktiga frågor som bör tas upp i en sådan utredning är bl. a. resursfrågor, fördelningen av ansvar mellan socialtjänst

och sjukvård samt den framtida institutionsvården och dess samarbete med öppenvården. Utredningen måste också ta upp frågan hur man skall nå missbrukare på ett tidigare stadium än i nuläget. En sådan här utredning måste också ges uppgiften att belysa hur folkrörelserna skall kunna ges en mer aktiv och central roll i kampen mot alkohol och andra droger.

Herr talman! Frågan om frivillighet eller tvång i den framtida socialtjänsten har fått oförtjänt stor publicitet och uppmärksamhet i debatten. Denna debatt har också fått en felaktig inriktning. Den borde ha handlat om innehållet i vården i stället. Det är ju klart att propositionens försök att lösa frågan om tvångsåtgärder mot vuxna missbrukare med hjälp av LPV-lagstiftning och en psykiatisering av missbruksvården är helt felaktigt.

Herr talman! Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, har visat sig vara en ganska förförisk anrättning, i varje fall för den som inte har aktuella kunskaper om socialarbetets förutsättningar och villkor.

Tvånget skall minimeras och bara användas i yttersta nödfall. Omhändertaganden skall omprövas med sexmånadersintervall. Frivillighet och samarbete skall tillämpas i första hand. Man får lätt den uppfattningen att förslaget om LVU skulle innebära ett nytänkande i de här avseendena. Men det är det inte. I själva verket tillämpas dessa principer redan i dag, och så har också skett i årtal. Tvång har inte använts annat än när situationen bedömts som så svår att inga andra medel står till buds.

Förutsättningarna för att LVU skall vara tillämplig, i den utformning som lagförslaget har nu, är dels att behövlig vård inte kan ges med samtycke av föräldrarna eller av den unge själv, dels att behovet av vård är av sådan art att det motiverar ett omhändertagande för vård utom hemmet. Det finns inga möjligheter till övervakning, som finns i den nuvarande barnvårdslagen. Och det här innebär att socialnämnderna frånhänds möjligheten att ingripa med förebyggande åtgärder mot föräldrarnas vilja. Det är självklart att det fordras väsentligt starkare skäl för att göra ett regelrätt omhändertagande än för att besluta om en övervakning. Detta kommer att få konsekvenser, i många fall, herr talman, svåra konsekvenser.

Många gånger kommer det att bli mycket svårt för socialnämnden att under längre tid följa vad som sker med ett barn eller en ung människa. Detta kommer för det första att leda till en ökning av antalet fall som upptäcks i ett rent katastrofalt skede, när det t. o. m. kan vara för sent att göra något meningsfullt. För det andra kommer det att leda till en motsatt effekt, nämligen att socialnämnderna kommer att tillgripa omhändertagande i lägen där detta *inte* skulle ha varit nödvändigt. Det finns med andra ord inte något mellanläge. Men man kommer att använda omhändertagande för att skydda barnet eller den unge. Misstankar och kanske vissa fakta som kan göra att situationen ser mycket värre ut än vad den är och som under nuvarande förhållanden skulle ha lett till övervakning gör att man ser sig nödsakad att flytta barnet från hemmet. Det är uppenbart att förslaget om LVU är dåligt genomtänkt och att inte vare sig regeringen eller socialutskottet har insett de här konsekvenserna.

Det finns åtskilligt av kritik som man kan rikta mot den nu gällande

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

barnavårdslagen. Men vpk menar att hellre än att ersätta den gamla barnavårdslagen med en annan otillfredsställande lagstiftning så bör man låta den gamla gälla tills det kan läggas fram ett väl genomtänkt lagförslag, som tillgodoser de krav som utifrån dagens förhållanden måste ställas på lagstiftningen på barna- och ungdomsvårdens område.

Herr talman! Det behövs en restriktiv lagstiftning som gör det svårare att få tillgång till alkohol, narkotika och andra droger. Langningen måste kontrolleras hårdare. Men restriktioner av olika slag måste, för att de skall få någon effekt, vara förankrade hos människor.

Arbetsmarknadspolitiken har en avgörande roll när det gäller missbruk. Likaså har bostadsfrågan en stor betydelse. Framför allt har boendemiljön betydelse när det gäller segregation, isolering och ensamhet. Skolan spelar också en mycket viktig roll när det gäller att bekämpa och förebygga missbruk av olika slag. Sammantaget bildar arbetslivet, boendet och skolan den dominerande basen för det nätverk som skall kunna tillgodose grundläggande behov hos människor. Därför är och blir de faktorer som jag här räknat upp stöttepelare i kampen mot droger.

På alla plan i samhället måste också debatten om missbruk föras för att man skall kunna bilda den folkfront som behövs för att bekämpa alkoholmissbruket och få ett narkotikafritt samhälle.

I motion 73 tar vänsterpartiet kommunisterna upp det som jag nu har talat om. I att-satserna kräver vi i vpk bl. a. att propositionen avslås och begär ett nytt förslag till sociallagstiftning, där normer på centrala vårdområden finns klart formulerade.

Vi kräver från vänsterpartiet kommunisternas sida också ett införande av SOFT. Vi begär en drogpolitisk utredning med uppgift att klargöra hur alkoholproblemen skall kunna bekämpas med en mer restriktiv alkoholpolitik. Vi menar också att i denna utredning frågan om folkrörelsernas roll skall belysas för att dessa skall kunna få en mer aktiv och central roll i kampen mot droger och drogmissbruk.

Vidare begär vi från vänsterpartiet kommunisternas sida ett nytt förslag till lag om tidsbegränsat omhändertagande av vuxna i nödsituationer.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till motion 73.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Om riksdagen i dag bifaller socialutskottets förslag, innebär det en viktig etapp i det sociala reformarbete som nu har pågått i tolv år. Det var 1968 som socialutredningen tillsattes. Men det innebär inte någon slutpunkt, utan arbetet med den sociala lagstiftningen går vidare. Socialutskottet har föreslagit och riksdagen har redan beslutat att begära en ny utredning som skall fortsätta översynen av den sociala lagstiftningen. En sådan utredning fanns redan anmäld i den proposition som vi nu behandlar, men riksdagen har genom sitt beslut givit den ett vidare syfte.

I propositionen tänkte vi oss att utredningen skulle arbeta med frågorna om vård utan samtycke. Den uppgiften kvarstår och skall tas med förtur. Men socialutskottet och riksdagen har begärt att man också skall göra en

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten.
m. m.

bredare översyn. Den innebär att man skall studera läget, göra en kartläggning av hur det sociala arbetet fungerar med den nuvarande lagstiftningen, och sedan jämföra vad effekterna blir av den nya lagen. Detta, herr talman, tycker jag är en riktig metodik som borde användas på många områden. Den har också tillämpats på andra områden, t. ex. inom arbetsrätten. Det har varit en svaghet med det sociala reformarbetet tidigare, att man har fattat stora och viktiga beslut men inte brytt sig om att följa upp och se hur reformerna fungerade i praktiken. Det är anledningen till många av de problem som vi har i dag och som vi alltför sent har kommit att ta itu med.

Det är alltså inte därför att vi anser att detta inte är en bra lagstiftning som vi vill ha den nya utredningen, utan det är därför att vi vill få ett slut på den metodik där man fattar beslut utan att systematiskt följa hur de fungerar.

Till grund för utskottets betänkande ligger en proposition från folkpartiregeringen, som lades fram i augusti förra året. Men det var kanske mera omständigheternas makt som gjorde att det just blev folkpartiregeringen som lade fram propositionen om ny sociallagstiftning. Det var Sven Aspling som i egenskap av socialminister tillsatte socialutredningen 1968. Rune Gustavsson tillsatte den särskilda arbetsgrupp som skulle göra ytterligare ett försök att hitta en samlande lösning när det gällde frågorna om vård utan samtycke, och det var under hans ledning som arbetet med propositionen påbörjades i departementet. Karin Söder har fullföljt arbetet med den överenskommelse med Landstingsförbundet och Kommunförbundet om huvudmannskapet för vården – missbruksvården och ungdomsvården – som har varit en nödvändig förutsättning för att vi i dag skall kunna fatta beslut. Jag vill gärna ge henne och hennes medarbetare ett erkännande för att de har kunnat lösa denna onekligen mycket svåra uppgift. Jag säger inte det här för att på något sätt dra mig undan ansvaret för propositionen; jag är tvärtom glad över att ha fått medverka i detta lagstiftningsarbete, och självfallet är det jag som är huvudansvarig för de ofullkomligheter som förvisso finns i propositionen.

Socialutskottet tillstyrker enhälligt förslagets huvudlinjer, utom på en punkt. Det gäller vården av vuxna missbrukare. Jag återkommer till den. Det är onekligen en viktig principfråga, men jag delar Inga Lantz uppfattning att den alltför mycket har gjort att andra viktiga inslag i sociallagstiftningen har kommit i skymundan.

En huvudlinje som utskottet ställer sig bakom är att socialtjänsten skall arbeta förebyggande i större utsträckning än hittills. Den skall inte vänta på problemen. Socialtjänsten måste vara med och planera vårt samhälle och då bidra med de erfarenheter från tidigare misslyckanden och framgångar som de som arbetar socialt har gjort. Vi skall också få ett större inslag av uppsökande arbete i stället för att vänta på att problem och människor med problem anmäler sig.

Grunden för socialtjänsten skall vara att satsa på människors ansvar för sig själva och sina medmänniskor och att arbeta för ett fungerande grannskap. Vi har alltför många nya bostadsområden som inte erbjuder en fungerande gemenskap. Där är socialtjänstens uppgift att i tid arbeta för att stödja

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

människorna och stimulera till en solidaritet i vardagslivet som i dag tyvärr alltför sällan kommer till praktiskt uttryck. Det får inte bli så att socialarbetarnas viktigaste uppgift är att betala ut pengar.

Att förslaget om socialförsäkringstillägg utreds vidare – vilket jag tycker är mycket klokt: det finns många stora frågetecken på det området – skall inte tas till intäkt för att man avstår från att göra någonting för att avlasta socialarbetarna deras bestyr med utbetalning av ekonomiskt bistånd. Tvärtom visar framgångsrika försök på olika håll i landet att det går att genomföra sådana förändringar inom ramen för den kommunala socialtjänsten och på det sättet frigöra socialarbetarnas tid till uppsökande arbete, till förebyggande arbete, till arbete med andra sidor av klienternas problem.

Man skojar ofta om att vi i Sverige försöker lösa sociala problem genom att byta namn på institutioner och åtgärder. Den kritiken har inte förekommit så mycket, när vi har föreslagit att socialvården skall kallas socialtjänst. Det beror kanske på att vi inte har framträtt med några stora åthävor och påstått att det skulle vara en viktig sak när det gäller att förändra verksamheten, i varje fall inte på kort sikt. Men det markerar ändå en förskjutning av intresset från att vara vårdande och problemlösande och ta itu med enskilda människors bekymmer, när de har uppstått, till att arbeta förebyggande och till att ge människor redskapen, så att de själva skall kunna lösa sina problem. Därför tror jag att det här namnbytet kommer att visa sig riktigt.

En viktig huvudlinje är att detta är en ramlag. Det innebär att vi föreslår att kommunerna skall ges större frihet att arbeta efter de lokala förutsättningarna. Det är självfallet en lätt sak för mig att tala för en sådan princip, men jag är glad över att det har rått så stor enighet om att man skall arbeta efter den modellen. Förhållandena är olika. De som arbetar ute i kommunerna – förtroendemän och tjänstemän i samverkan – måste därför själva utforma sina metoder efter lokala förhållanden.

En annan viktig princip är helhetssynen. När en familj eller en människa har problem skall vi se på *hela* problemet. Vi skall inte ta ut bara ett eller annat symptom och behandla det.

Helhetssynen – som i stor utsträckning redan har kommit att tillämpas på många håll – har kritiserats för att den skulle innebära att man försummar vissa uppgifter, framför allt då missbruksfrågorna. Jag tror att den kritiken kan ha visst fog för sig. Det har gått så på en del håll, men det betyder inte att det är fel på helhetssynen. Men när man arbetar med hela situationen, måste man också ta upp de svåraste problemen. Man får inte fly från dem. Det kan hända att man gör det när arbetssituationen är pressad. Det här måste vi ta upp i det dagliga arbetet, men helhetssynen är viktig och får inte överges.

Det är också viktigt att bygga det sociala arbetet på respekt för människor, även människor med problem. Socialarbete och ståndpunktstaganden av förtroendemän på det sociala området får aldrig karakteriseras av överhetsmentalitet, av inställningen att de människor som man skall hjälpa inte begriper, att man skall tala om för dem hur de skall göra. Arbetet måste bygga på respekt för varje människas integritet, hur trasig och misslyckad

han eller hon än kan te sig. Det behövs tvångsåtgärder – det vet vi alla. Men i det längsta skall man alltså samarbeta med de människor som man är satt att hjälpa.

Det är en viktig händelse om riksdagen i dag beslutar att anta en sammanhållen sociallagstiftning. Den ovisshet som har rått har försvårat utvecklingen och lagt en hämsko på nytänkandet. Men jag vill ändå varna för att fästa alltför stora förväntningar vid dagens beslut. Det kommer inte att bli en så dramatisk vändpunkt som man kanske i den tidigare diskussionen har tänkt sig, när man har krävt en ny sociallagstiftning. Dels innebär dagens beslut i många stycken att man bekräftar en utveckling som har pågått länge, dels kommer det att ta tid att förverkliga en hel del av det som beslutas här – framför allt av ekonomiska skäl. Det kommer att ta tid innan man växer in i – och kan utnyttja – de möjligheter som lagstiftningen ger. Som utskottet enhälligt säger måste vi utveckla också socialtjänsten i den takt som samhällsekonomin medger, även om detta är ett område som måste sättas långt fram när vi graderar vad vi skall satsa våra resurser på.

Det har enligt min uppfattning stor betydelse att socialutskottet har lagt fram ett enhälligt betänkande. För dem som skall arbeta med lagen innebär det en trygghet. Det har behövts samförstånds vilja från alla håll för att åstadkomma denna enighet. Jag vill ändå – och jag tror att alla förstår det – rikta ett särskilt tack till utskottets ordförande Göran Karlsson för det samarbete som vi har haft i detta ärende. Han har givit klara besked och visat fasthet – men också en vilja att resonera och jämka för att ta hänsyn till olika synpunkter. Det gäller hela arbetet med lagstiftningen, både under den tid då propositionen utformades och under den tid då vi har arbetat med den i utskottet. Göran Karlsson är på grund av förseningar i flyget – som vem som helst kan drabbas av – inte här just nu, men jag är övertygad om att han snart kommer att delta i våra överläggningar.

Till grund för den enighet som vi har uppnått i utskottet ligger att vi har beslutat föreslå att man skall göra ett nytt försök att utforma en lagstiftning om vård utan samtycke av vuxna missbrukare. Utskottet hade i höstas, som har framgått av ett offentligt pressmeddelande, preliminärt beslutat att tillstyrka propositionens förslag. Men det var ett majoritetsbeslut, inte ett enigt beslut. Eftersom lagstiftningen inte kan träda i kraft den 1 januari 1981, som föreslås i propositionen, utan först den 1 januari 1982 fick vi ytterligare tid på oss, och jag ansåg det då naturligt att ta initiativ till att vi skulle använda den tiden till att försöka hitta en samlande lösning. Vi har nu nått full enighet genom att understryka att utredningen om behovet av nya bestämmelser för vård av vuxna missbrukare skall vara förutsättningslös. Jag utgår från att utredningsarbetet kommer att bedrivas på det sätt som utskottet har begärt.

Folkpartiets linje i dessa frågor har hela tiden varit att söka en samlande lösning. Särskilt regler som rör människors integritet, tvångsomhändertagande, bör ha en bred förankring. Vi har utgått från det program som folkpartiet har och som innehåller tre huvudprinciper.

För det första: Vården skall så långt som möjligt bygga på frivillighet och

samarbete. Man skall ha mycket starka skäl för att med tvång spärra in vuxna människor, som inte har begått något brott.

För det andra: Vi vet att det ibland ändå är nödvändigt att tvångsomhändertar missbrukare. Vi kan inte passivt se på hur människor går under – det är varken humant eller liberalt.

För det tredje: När ingripanden görs skall rättssäkerhetens principer tillgodoses så långt det är möjligt. Man skall ha rätt att överklaga, få en snabb behandling, ha rätt till juridiskt biträde. Bestämmelserna skall dessutom vara så klara och entydiga som möjligt.

Vi såg propositionen som en etapplösning på vägen mot genomförandet av vårt förslag till långsiktig modell, där länsrätterna skulle fatta beslut om samtliga omhändertaganden. Efter våra kontakter med riksdagspartierna fann vi att det var den enda möjlighet som var både praktiskt och politiskt tänkbar för att få en ny lagstiftning. Men jag tror inte jag gör mig skyldig till någon överdrift när jag säger att vårt förslag fick en mycket begränsad uppslutning bland dem som skulle tillämpa lagstiftningen, framför allt inom den psykiatriska vården. Jag skall inte gå närmare in på den debatten, eftersom vi är ense om att inte ta ställning till detta förslag i dag. Jag vill bara säga att jag anser att det är bra att vi gör ett nytt försök att få en samlande lösning – det kommer inte att bli lätt men jag tror att det är möjligt.

Det är då värdefullt om man är beredd att pröva nya lösningar, inte bara ett ovillkorligt tvångsomhändertagande och frivillighet utan också sådana mellanformer som kontraktsvård och liknande. Ett utredningsförslag har just lagts fram, som jag hoppas att man är beredd att pröva på alla håll utan skygglappar. Missbrukssituationen är så allvarlig att vi inte kan avstå från att pröva nya lösningar bara för att de inte passar in i de ritningar som vi tidigare har följt.

Utskottet föreslår en hel del ändringar i propositionens förslag till lagstiftning, både i lagtexten och i motivskrivningen. Jag vill betona att jag inte ser detta som något negativt. Förslaget lades fram av en minoritetsregering. Det har behandlats i åtta månader i socialutskottet. Det vore konstigt om utskottet kom fram till att det ville skriva under allt som står i denna 650 sidor tjocka proposition. Vi hade naturligtvis kontakt med partierna innan vi lade fram propositionen, men överläggningarna kunde inte beröra alla detaljer i detta omfattande lagförslag. Jag vill tacka utskottets ledamöter för det tålamod som de har visat med den propositionsansvariges naturliga benägenhet att försvara det som han har satt sitt namn under. Jag tror att de ändringar som utskottet har gjort på det hela taget är förbättringar.

Jag tycker också att det är på sin plats att ge ett erkännande till utskottets kansli för den utomordentligt grundliga insats som det har gjort vid den tekniska granskningen av propositionen. I utskottets förslag finns många förbättringar och viktiga förtydliganden i motiven.

Jag skall bara kommentera en ändring, nämligen utskottets förslag att det i lagen klart skall skrivas ut att socialtjänstens uppgift är att förebygga missbruk av alkohol och narkotika. Det är naturligtvis inget som strider mot propositionen. Det följer – som vi ser det – av de allmänna bestämmelserna

om socialtjänstens uppgifter att verka för goda levnadsförhållanden för människor. Men jag medger gärna att det är en svaghet i propositionen att missbruksfrågorna inte behandlas mer utförligt. Som Inga Lantz påpekade borde det ha skett. Jag tycker det är bra att utskottet tar upp dem mer noggrant, och jag tycker även att det är värdefullt att man nu klarar ut det som har varit en svaghet inom missbruksvården i många år, nämligen oklarheten om huvudmannaskäpet. Nu skall landsting och kommuner tillsammans planera missbruksvården. De skall göra en plan som omfattar de tillgängliga resurserna inom området, oavsett vem som är huvudman. Jag vill gärna tillägga att jag utgår från att den planeringen också kommer att innefatta en för landsting och kommuner gemensam syn på hela vårdkedjan.

Det är nödvändigt att säga något om den diskussion som har uppstått under senare tid om barnavårdslagstiftningen. Det är inte ett område som har varit kontroversiellt vid den tidigare behandlingen, vilket också framgår av de motioner som har väckts från olika håll. Men under de senaste veckorna har det förts en intensiv debatt, man kan gärna säga kampanj – framför allt i Dagens Nyheter, men reaktioner har också kommit från dem som arbetar på fältet, främst i Storstockholm. Den oro som har visats och den kritik som har framförts kan sammanfattas så att man är orolig för att de nya reglerna skulle försvaga barnens rättsställning och öka risken att barn far illa. Det skulle ske genom att föräldrarnas möjligheter förstärks, vilket skulle försvåra för socialvården att ingripa. Man skjuter särskilt in sig på följande:

För det första utgår lagförslaget från att socialtjänsten i det längsta skall försöka samarbeta med föräldrarna. Även omhändertagande av barn för samhällsvård skall helst ske med föräldrarnas samtycke.

För det andra föreslår vi att beslut om tvångsomhändertagande i samtliga fall skall fattas av länsrätten och inte av socialnämnden.

För det tredje bygger förslaget på närhetsprincipen, dvs. att barnet om möjligt skall placeras nära hemmet.

För det fjärde hävdar man att de nya reglerna för överklagande innebär ökad risk för omflyttningar av barn.

För det femte kritiserar man också övergångsreglerna och säger att de är orealistiska.

Låt mig först få påminna om att detta lagförslag sannerligen inte är något som har jäktats fram i panik. Det har förberetts i över tio år genom utredningar och ett brett remissförfarande där alla intresserade – socialarbetare, journalister och andra – har haft möjlighet att framföra sina synpunkter. När det gäller barnavårdsfrågorna har det varit god uppslutning bakom det förslag som nu läggs fram.

I utskottet har vi behandlat det här förslaget mer grundligt än något annat ärende sedan socialutskottet kom till. Vi har kommit fram till ett enhälligt betänkande, där förslagets huvudlinjer tillstyrks också när det gäller barnavårdslagstiftningen, även om vissa viktiga ändringar och förtydligande motiveringar görs. Jag vill gärna tillägga att det inte hade skadat om utskottets förslag hade bringats till allmänhetens kännedom, eftersom de i

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

stor utsträckning tar upp, och på några punkter tillmötesgår, den kritik som har framförts.

Den syn som ligger till grund för detta lagförslag är att socialtjänsten skall försöka samarbeta med föräldrarna så långt det går. Ett frivilligt omhändertagande, som föräldrarna medverkar till, anser vi är att föredra framför tvångsingripanden.

Det är häpnadsväckande, herr talman, att denna syn nu angräps med sådan frenesi, och kallas för en försvagning av barnens rätt. Barnet är den säkra förloraren i en strid mellan föräldrar och myndigheter. Därför bör man försöka undvika sådana konflikter.

Lika självklart är att det måste finnas möjlighet att ta hand om ett barn som far illa i hemmet, och göra det mot föräldrarnas vilja om det behövs. Ingen har heller föreslagit något annat. Om det finns anledning att anta, som det har sagts i debatten, att föräldrarna när de samtycker till ett omhändertagande inte uppriktigt menar detta utan har för avsikt att snabbt ta tillbaka barnet, eller om det av andra skäl finns anledning tro att behandlingen inte kommer att kunna fullföljas, har man möjlighet att ta till tvångsombändertagande. Detta klaras ut i utskottsbetänkandet mycket tydligt. På den punkten finns alltså inget fog för kritiken.

I den nya lagen förstärks rättssäkerheten genom att beslut skall fattas av länsrätten och genom att föräldrarna får vidgad rätt att överklaga. Detta kallas nu för byråkrati, mer pappersarbete, försvagning av barnets rätt och annat fult. Man säger att föräldrarna får möjlighet att sabotera genom att anlita skickliga advokater.

Den som tycker att de sociala myndigheterna alltid gör rätt ser naturligtvis ingen anledning till någon rätt att överklaga. Men det är en accepterad tanke i vårt svenska rättssamhälle att myndigheter kan göra fel. Därför finns möjligheten till överklagande och domstolsprövning. Även länsrätten skall naturligtvis ha barnets bästa för ögonen lika väl som socialarbetarna och socialnämnden har det. Om man inte kan avvakta länsrättens prövning har socialnämnden eller socialnämndens ordförande möjlighet att besluta om ett omedelbart omhändertagande. På den punkten görs inga inskränkningar. Det är ett grundfel i debatten, när man säger att barnets rätt försvagas, därför att man skall pröva om socialarbetarnas och socialnämndens bedömning är riktig. Det är som om man menade att ett omhändertagande för samhällsvärd självklart var i barnets intresse. Så är det ju inte. Det finns inte något självklart i det fallet.

Jag skulle vilja citera det som sägs i en artikel i dagens nummer av Dagens Nyheter av professor Michael Bohman, barnpsykiater i Umeå. Det uttalandet ger en tankeställare inför den debatt som nu förs.

”Men det måste understrykas”, säger professor Bohman, ”att det här oftast rör sig om mycket komplicerade förhållanden där både föräldrar och barn kan ha betydande sociala och/eller psykiska handikapp som inte minst kräver stort tålamod och tolerans hos fosterfamiljen – egenskaper som kan ha sina gränser. Men barnets rätt till sitt eget biologiska ursprung måste respekteras.

I ett kort perspektiv kan det ofta vara mycket svårt att avgöra vad som är till barnets och dess föräldrars bästa. Få saker är så svåra att bedöma som barnavårdsärenden där föräldrar strider för och om sina barn.”

Det är detta, att det är ett svårt avgörande, som ligger till grund för att man vill ha möjlighet till prövning i flera instanser. Det är väl inte konstigt att föräldrar får förklara inför en domstol varför de anser sig kunna ta hand om sina barn och t. o. m. får anlita hjälp av jurister. Det kan väl inte vara fel att föräldrar får ha synpunkter på var deras barn skall placeras, även om barnen inte kan vara kvar i hemmet.

Jag har alltid vänt mig mot en familjesyn som betraktar barnen som föräldrarnas egendom, som ett redskap för föräldrarnas lycka. Den kan vi inte grunda vår lagstiftning på. Det finns överdrifter åt det hållet i debatten.

Men lika orimligt är det enligt min mening att bortse från att det är ett oerhört ingrepp också mot föräldrarna att med tvång ta barnen från hemmet. Var och en av oss kan ju själv tänka efter hur vi skulle reagera, om vi hade burit oss illa åt mot våra barn och ställdes inför ett tvångsomhändertagande av barnen utan någon möjlighet att förklara oss eller försvara oss.

Barnets bästa skall komma i första hand enligt lagstiftningen. Det är en princip som länge har legat till grund för vår lagstiftning, även om den uttrycks klarare i det nu föreliggande lagförslaget än i den nuvarande barnavårdslagstiftningen – det vill jag gärna säga. Men föräldrar är också människor. De skall också behandlas mänskligt. Man skall inte utgå från att föräldrar som främsta önskan har att sabotera för sina barn, även om dessa föräldrar fungerar dåligt och inte kan ta hand om barnen hemma. Man kan inte radera ut föräldrarna ur barnets liv utan skadeverkningar. Därför måste målet vara att ge barn ett så hyggligt förhållande till sina föräldrar som det är möjligt, även om föräldrarna inte är lämpliga att ha hand om barnen.

Utskottet slår alltså vakt om domstolsförfarande och överklaganderätt. Men för att undvika att barn flyttas fram och tillbaka under överklagandetiden gör utskottet en ändring i lagförslaget. Även när det gäller övergångsreglerna har utskottet föreslagit en ändring som tar hänsyn till den kritik som har framförts, och det tycker jag är bra.

Ett par ord om närhetsprincipen. Den beskrivs så här i en tidning: ”Är man född i en dålig miljö skall man alltså förbli där.” Men det är ju inte det närhetsprincipen handlar om! Den handlar bl. a. om att även barn som placeras i fosterhem skall kunna hålla kontakt med sina föräldrar. Men det finns naturligtvis fall där man har behov av ett totalt miljöbyte. Då skall man inte vara bunden av närhetsprincipen – det säger utskottet mycket klart ifrån.

För att sammanfatta: De ändringar av barnavårdslagstiftningen som föreslås är inte särskilt dramatiska. De har överdrivits i debatten. Barnets bästa skall vara grunden för lagstiftningen och dess tillämpning. På några punkter föreslår utskottet ändringar i lagtext och motivuttalanden, som tar hänsyn till den kritik som har framförts. Jag tror därför att den nya lagstiftningen blir bättre än den gamla.

Men även den som har en annan mening bör betänka att historien inte stannar i dag, om riksdagen skulle anta det här lagförslaget, utan utredningen skall fortsätta. Finns det behov av ytterligare förbättringar kommer de säkert att föreslås.

Inga Lantz sade att det här var ett dåligt genomtänkt förslag. Jag anser att det är kritiken som är dåligt genomtänkt, inte minst från vänsterpartiet kommunisterna. I vänsterpartiet kommunisternas partimotion, som Inga Lantz själv har satt sitt namn under, sägs att förslaget om LVU i stort sett kan accepteras. Vad vpk nu gör är att försöka rida på en opinionsväg i massmedia, framför allt i den största morgontidningen. Det är inget nytt. Er hållning i frågan om tvång inom socialvården har inte varit särskilt spikrak. Men kom inte och anklaga andra för att inte ha tänkt igenom sina förslag, när ni själva bara sedan motionen väcktes har roterat 180°!

Herr talman! Jag tror det är bra om riksdagen i dag kan fatta beslut. Lagstiftningen träder då i kraft den 1 januari 1982. Det betyder att vi får god tid för förberedelser och information, för att utarbeta tillämpningsföreskrifter. Och det behövs sannerligen när man gör en stor lagstiftningsreform. På den punkten har vi alla varit med och syndat många gånger. Men nu får man god tid på sig, och det är bra.

Det är också bra att vi får ett beslut. Inte så att alla problem slutligen löses i och med det, men så att mycket av den ovisshet som har varit förlamande för det sociala arbetet nu skingras. Jag kan här bara hänvisa till ett uttalande från Tjänstemännens centralorganisation från i mars i år, där man uppmanar riksdagen att fatta ett beslut i vår och pekar på nackdelarna för dem som arbetar på det sociala fältet med den långa fördröjning som har varit.

Herr talman! Med hänvisning till behovet av att nu få ett klart beslut yrkar jag bifall till hemställan i socialutskottets enhälliga betänkande.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Gabriel Romanus sade att vi inte tagit upp frågan om LVU i vår motion. Vi har sagt att vi kan stödja lagförslaget i stora delar, men vi har ändå så stora anmärkningar att vi innefattar LVU i vårt yrkande om avslag på propositionen – vi tycker att hela propositionen är dålig. Sedan tycker jag att man också får ta hänsyn till den debatt som har visat att LVU har mycket stora brister och försvagar barnens situation i vårt samhälle.

Gabriel Romanus började sitt anförande med att lovsjunga att vi redan på det här stadiet får en uppföljning av socialtjänstlagen, och han medgav ofullkomligheter i det här förslaget. Redan innan en lag har fått en verkan skall den alltså utredas! Jag tycker att det är ett anmärkningsvärt förfarande. Det hade varit bättre att från början göra en bra lag som tillgodoser människors krav på trygghet i olika avseenden.

Gabriel Romanus talade om att man skulle arbeta förebyggande. "Fungerande grannskap" och andra vackra ord användes. Det är ju bara så att olika kommuner har olika ekonomiska förutsättningar att få det att fungera. De kommuner som har det allra jobbigast med den sociala situationen för människorna som bor där är de fattigaste kommunerna. Man

kan t. ex. jämföra Danderyds problem i det här avseendet med Huddinges.

Socialvården får ju en allt större och mera bestående uppgift, eftersom det samhälle som vi lever i i dag gör att människor slås ut i allt vidare omfattning. Den ekonomiska och sociala utslagningen är snabb och drabbar större grupper nu än tidigare.

Det här är en ramlag, säger Gabriel Romanus, och det är riktigt. Kommunerna skall ha större frihet att arbeta – men den friheten är ju inte någonting värd, om inte regering och riksdag ställer medel till förfogande så att olika kommuner kan utarbeta sociala åtgärder avseende de problem de har.

Så länge man inte ställer medel till förfogande är det här en pappersreform, och regeringen har mycket nogsamt underlåtit att ta upp de ekonomiska frågorna. Man överlåter helt åt kommunerna att klara saken själva. Jag tycker att det är ett felaktigt förfaringssätt, och följderna kommer att drabba de människor hårdast som behöver socialtjänsten allra mest.

GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Nej, Inga Lantz, jag sade inte att vpk inte har tagit upp barnavårdslagstiftningen i sin motion; det har ni gjort. Vad jag påpekade var att ni i stort sett accepterar förslaget till ny barnavårdslagstiftning. Det står i er motion, som Inga Lantz har satt sitt namn under: "Däremot kan förslaget om LVU i stort accepteras." Ni yrkar formellt avslag på det, men ni har accepterat innehållet i det. Anledningen till att ni nu angriper förslaget är att ni vill rida på en debattvåg. Det är inget nytt för vpk, men det är inte särskilt klokt att då anklaga andra för att inte ha haft en genomtänkt ståndpunkt. Det var vad jag sade.

Så säger Inga Lantz att man skall ta hänsyn till debatten. Självfallet skall man göra det, men då hade det väl varit på sin plats att Inga Lantz hade ägnat någon del av sin repliktid åt att ta upp de argument som jag framförde om just denna debatt. Jag tycker nämligen att utskottet har beaktat debatten och på vissa punkter också justerat lagstiftningen för att ta hänsyn till den. Det pekade jag på – men inte ett ord om detta vad själva sakfrågan beträffar från Inga Lantz.

Sedan anklagar Inga Lantz lagförslaget för att vara vackra ord och inte innehålla några pengar. Det är så här i riksdagen att vi har lagstiftningsfrågor och vi har budgetfrågor. I dag behandlar vi lagstiftningen. I den står det ingenting om vilka anslag man skall ge, utan det får vi ta upp när vi behandlar budgeten, och då skulle jag föreställa mig att vi kan ha delade meningar. Från socialutskottet har vi hävdat och kommer att fortsätta att hävda, att den sociala tryggheten skall få sina resurser, särskilt i en tid när det är knappt om resurser.

Slutligen hånade Inga Lantz mig för att jag medgav att det fanns ofullkomligheter i det här förslaget och för att jag tyckte det var bra att utskottet hade rättat till en del av dem. Jag kan bara säga till Inga Lantz att ofelbarhetsprincipen inte är någon viktig del av den liberala ideologin. Att den är det i den kommunistiska känner vi väl till.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Att vpk skulle rida på en debattväg är fel. Däremot är vi mycket lyhörda och lyssnar gärna på de människor som i sin dagliga verksamhet har att arbeta med de här frågorna.

I vänsterpartiet kommunisterna delar vi den oro som har kommit till uttryck i debatten och som många känner inför den nya lagen och dess följder – med ett försämrat rättsskydd för barnen, med försämrade arbetsmöjligheter inom olika områden osv. Därför menar vi att man borde vänta med att anta en ny lag och i stället använda barnavårdslagen till dess att man får något bättre. Vi anser också att man borde invänta slutbetänkandet från utredningen om barnens rätt.

Det är vår inställning i den här frågan, och det trodde jag hade framgått redan av mitt inledningsanförande.

GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Utskottet har, som jag sade, gjort justeringar på flera punkter och tagit hänsyn till den kritik som har framförts. Ändringar har gjorts i fråga om övergångsbestämmelserna, vad gäller att försvåra att barn flyttas fram och tillbaka, när det gäller att klarare uttrycka socialtjänstens möjligheter till omhändertaganden för samhällsvård också när föräldrarna har samtyckt, om man inte kan anta att barnet kan få behövlig vård osv. I fråga om närhetsprincipen har gjorts förtydliganden. Socialutskottet har sannerligen inte avstått från att lyssna på debatten, på den kritik som har framförts och på den oro som har kommit till uttryck.

När Inga Lantz sade att vi inte hade någon genomtänkt uppfattning, så tillät jag mig påminna henne om den motion som hon själv har satt sitt namn under. I den heter det att LVU i stort sett kan accepteras. Nu säger hon att den är så dålig att den knappast är värd någonting utan kommer att försvåra arbetet. I och med att man gör en så total omsvängning och den nya uppfattningen räkar överensstämma med vad som för dagen kommer fram i massmedia, då tycker jag inte man skall kritisera andra för brist på genomtänkt uppfattning.

Jag tycker inte att Inga Lantz skall utgå från att alla har samma uppfattning som vår största morgontidning. Den har inställningen att fakta som inte överensstämmer med den kampanj som man just bedriver inte bör publiceras. Så har det varit i detta fall. Jag vet att flera synpunkter som har framförts inte har tagits in i tidningen. Ensidigheten i skrivierna har varit ganska enastående, även för Dagens Nyheter. Jag tror således inte att man skall utgå från att opinionen helt och hållet sammanfaller med vad som har redovisats i Dagens Nyheter. Det kan vara en smula oförsiktigt att hävda det om man, som vpk, gärna vill göra sig populär.

Det fanns en tid då det sades att alla socialarbetare ville ha bort tvånget ur socialvården. Det var naturligtvis inte riktigt, utan meningarna var delade. Nu heter det att alla socialarbetare vill ha kvar tvånget inom socialvården, och det är naturligtvis inte heller rätt. Det heter vidare att alla är oroliga för att den här lagstiftningen kommer att försämra socialvårdens möjligheter.

Det är givetvis inte sant. Alla som får komma till tals i den aktuella kampanjen är naturligtvis oroliga för det, men det är en helt annan sak.

Tredje vice talmannen anmälde att Inga Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Dimma över Vättern gjorde att jag tyvärr blev försenad, men jag antar att det går lika bra att jag håller mitt anförande nu.

När riksdagen är redo att inom några få timmar anta förslaget från socialutskottet om en ny socialtjänstlag, så är en lång väg tillryggalagd från det att socialministern Sven Aspling i december månad 1967 signerade direktiven till utredningen till dess att ett lagförslag sett dagens ljus.

Det är heller inget färdigt förslag som socialutskottet lämnar ifrån sig. Den kontroversiella frågan, om tvånget när det gäller vuxna missbrukare skall ligga inom socialvården eller på annat håll, har utskottet lämnat olöst. Den går nu jämte en del andra frågor till förnyad utredning. I tvångsfrågan har begärts förtur, så att det förslag som vi hoppas skall komma ut av den utredningen skall kunna träda i kraft samtidigt med den nya lagen den 1 januari 1982.

Det kan förefalla som om utskottet tagit god tid på sig. Propositionen lämnades till riksdagen på sensommaren 1979, och först i juni månad 1980 står den inför sitt avgörande. Men detta är endast skenbart. Olika omständigheter har gjort att det inte förrän nu har gått att få fram ett betänkande. Den största stötestenen har varit huvudmannaskapet för nykterhetsvårdsanstalterna och ungdomsvårdsskolorna.

Inte förrän i slutet av april månad i år fick vi den slutliga propositionen, och först då var den sista pusselbiten lagd när det gäller lagförslaget.

Jag vågar säga att jag inte tidigare under mina 26 riksdagsår varit med om ett lika besvärligt utskottsärende. Har vi löst upp en knut, så har det kommit andra i stället.

Men nu är besvären över. De har inte minst varit bekymmersamma för utskottets kanslipersonal, som gjort ett utomordentligt arbete med ändringar av bl. a. lagparagrafer av betydande omfattning.

Som ordförande i utskottet vill jag ta tillfället i akt att tacka kansliet för ett väl utfört arbete och utskottskamraterna för att vi har kunnat slutföra detta stora arbete i enighetens tecken.

När vi började arbetet hade jag inte den ringaste tro på att vi skulle kunna lägga fram ett enhälligt betänkande. I dag kan vi presentera ett sådant. Det betyder att vi skjutit ett visst avsnitt, det om tvångsvården, framför oss en tid.

Det är få frågor som så har förmått att dela opinionen som den som följt i spåren på socialtjänstpropositionens framläggande. Till betydande del har det varit en skendebatt. Frågan om tvång eller frihet för missbrukarna har upprört en del och har på sitt sätt medverkat till en vrånghild av socialtjänstlagen. Vad man glömt att tala om är att skiljelinjen gått emellan

dem som velat ha tvånget kvar inom socialvården och dem som velat ha det inom sjukvården, närmast då inom psykiatrin.

Jag skall inte sticka under stol med att jag själv liksom utskottets övriga socialdemokrater och den helt övervägande delen av riksdagsgruppen haft den senare uppfattningen. Men då det knappast är lämpligt att genomföra en så stor reform med ytterst knapp majoritet och det andra partiet som stödde "frivilliglinjen" liksom vi hade sina tilltänkta "avhoppare", sökte vi oss fram till en kompromiss.

En stilla reflexion: jag tror riksdagen skulle vinna på om det inom andra områden finnes en liknande vilja till samverkan. Det är fel att med en enda rösts övervikt genomtrumfa beslut i snart sagt varje fråga. Den lärdomen borde beslutet i socialutskottet kunna ge.

I ett särskilt yttrande som vi bifogat betänkandet har vi bl. a. understrukt att det har varit en strävan från vår sida att nå en bred politisk enighet kring den nya lagen och kring de principer som skall vara vägledande för det sociala arbetet. För att nå fram till en sådan allmän uppslutning kring dessa frågor har det varit nödvändigt för socialutskottet att göra förändringar och kompletteringar till socialtjänstpropositionen.

Utskottet slår fast att en viktig utgångspunkt för socialtjänstreformen är att insatserna i individuella ärenden skall präglas av frivillighet och den enskildes rätt till självbestämmande. Den enskilde skall med förtroende kunna vända sig till socialtjänsten med begäran om hjälp utan att riskera icke önskade konsekvenser i form av olika tvångsåtgärder. Samtidigt råder enighet om att samhället i vissa fall måste kunna använda sig av tvångsåtgärder mot den enskilde när detta erfordras för att avvärja ett omedelbart hot mot någons liv eller hälsa. Så kan vara fallet vid missbruk av alkohol eller narkotika.

När det gäller huvudmannaskapet för den psykiska barn- och ungdomsvården begär utskottet på socialdemokratiskt initiativ en förutsättningslös utredning.

Bland de preciseringar och förtydliganden som utskottet har gjort förtjänar två att nämnas särskilt. Det gäller för det första en komplettering av lagen med bestämmelser om att socialnämnden har ett särskilt ansvar både för insatser i syfte att förebygga missbruk och för insatser åt den som till följd av ett missbruk har särskilt behov av hjälp.

Ett annat viktigt förtydligande gäller bestämmelserna om vård av unga och regler för flyttning av barn. Utskottet pekar på att det kan finnas intresse motsättningar mellan barn och föräldrar som gör att föräldrarna inte begär eller rent av motsätter sig att barnet får hjälp genom socialtjänsten.

En bra lag är ett bra redskap. Men den blir av intet värde om man inte sätter resurser bakom. Om socialtjänsten skall leva upp till propositionens intentioner och förverkliga helhetssynens grundtanke, då behöver man framför allt resurser till förfogande. Får man inte detta, hjälper det inte med aldrig så stora och aldrig så vackra ord.

Det finns i dag tyvärr tendenser – och klara sådana – till attacker mot de sociala förmånerna. Regeringen skjuter på gamla löften om anslag till

kommuner och landsting. Till nästa budgetår förbereder den ett besparingsprogram som kommer att gå ut över vitala områden. Den sociala välfärden hotas. Kampen mot den gemensamma sektorn pågår från högerhåll och lär väl avsätta resultat. Det finns risk för att de svaga kommer att drabbas av nedskärningarna.

Faran är överhängande för att vi i stället för att få de ökade resurser som är nödvändiga, om socialtjänstlagen skall avsätta resultat, får försämrade resurser, och allting pekar på det. Detta kommer att märkas speciellt när det gäller den sektor av socialpolitiken som handhar nykterhets- och narkotikavården. Där saknas fortfarande vård- och behandlingsresurser. Personalen gör allt vad den kan, men här skulle behövas mycket mer av resurser. För vi inte ökade resurser på detta område, är jag rädd för att många ungdomar kommer att gå under. Här har regeringen det yttersta ansvaret. Men man kan inte gå ut och vara starkt kritisk mot den offentliga sektorn när man samtidigt måste vara medveten om de alltför små resurserna på detta viktiga fält. F. ö. borde konflikten nyligen på arbetsmarknaden ha lärt oss vad den offentliga sektorn betyder. Det svenska samhället skulle stå sig slätt om attackerna mot den sociala välfärden lyckades.

Socialtjänstens nya funktioner och arbetssätt måste utvecklas successivt med hänsyn bl. a. till vad som är praktiskt möjligt och rimligt. De nya krav som socialtjänsten ställer på kommunerna kan inte uppfyllas bara genom att man utvidgar verksamheten. Det blir också nödvändigt att se över den hittillsvarande organisationen och att överväga hur denna kan utnyttjas i syfte att skapa bästa möjliga betingelser för ett socialt arbete i enlighet med socialtjänstlagens intentioner. Även kommunernas utbud av varierande hjälpåtgärder i enskilda ärenden måste utvecklas. Den nya lagstiftningens ikraftträdande innebär självfallet inte att kommunerna redan från början har ett fullt utbyggt system av olika serviceåtgärder till sitt förfogande.

Det som bör uppmärksammas i detta sammanhang är den förberedande utbildning inför reformen som igångsatts eller som planeras på många håll. Inte minst med hänsyn till att socialtjänstreformen inte kan vara fullt utbyggt från början bör även sådana utbildningsinsatser i många fall kunna göras efter hand. Dock måste man ha klart för sig att utbildningen av personalen är en viktig fråga. Därför bör utbildningen och fortbildningen av personalen ges hög prioritet i kommunens utbildningsplaner.

Den föreslagna socialtjänstlagen är, som framhållits tidigare i debatten, en ramlag, men den är också en starkt målinriktad lag. I lagen anges såväl socialtjänstens övergripande mål och socialnämndens uppgifter som riktlinjer för socialnämndens verksamhet. När det gäller barnomsorgen, äldreomsorgen och omsorgen om människor med handikapp preciseras socialnämndens uppgifter ytterligare.

En på detta sätt konstruerad lag är vidare enligt utskottets mening nödvändig för att socialtjänstens insatser på ett smidigt sätt skall kunna anpassas efter skiftande förhållanden och förutsättningar och för att verksamheten skall kunna utvecklas och förändras i takt med vunna erfarenheter. En alltför detaljerad lagstiftning kan utgöra ett hinder mot den

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

helhetssyn som präglar socialtjänsten. Kommunerna bör därför ges frihet att söka sig fram till en fungerande social omsorg. Strukturella olikheter mellan kommunerna kan motivera vissa skillnader i socialtjänstens uppbyggnad och verksamhet. När det gäller det individuella behandlingsarbetet är det angeläget att lagen ger utrymme för flexibilitet och nya initiativ som kan förbättra de sociala arbetsmetoderna och därmed utfallet av hela verksamheten.

Man kan naturligtvis inte bortse från att lagen också kan ge utrymme för vissa standardskillnader som inte är acceptabla. Det kan t. ex. inte godtas att den enskildes möjligheter att få bistånd från socialnämnden blir beroende av vilken kommun vederbörande vistas i. Rätten att överklaga beslut om bistånd och statens tillsyn utgör emellertid vissa garantier för att den föreslagna ordningen blir betryggande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Socialtjänsten skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet, heter det i den portalparagraf som konstituerar socialtjänstlagen.

Det är förpliktande. Därav följer att den nya lagen är en viktig hörnsten för familjen, barnen, de äldre och de handikappade. Socialtjänstens insatser bör underlätta familjens uppgift att ge barnen en materiell och känslomässig trygghet. De skall också medverka till en positiv utveckling hos barn och unga och i övrigt stimulera och tillvarata barns resurser. Insatserna bör syfta till att öka barns förutsättningar att lära in vissa grundläggande normer och värderingar, samtidigt som barnen bör bibringas förmåga till kritisk prövning.

Man har i debatten gjort gällande att den gamla barnavårdslagen var bättre än den nya lagen. En stor morgontidning i Stockholm har drivit en verklig kampanj på det temat. Den ena socialarbetaren och distriktschefen inom socialförvaltningen efter den andra har uttalat sig och utdömt socialtjänstlagen utan att egentligen känna till dess innehåll.

I torsdags förra veckan kunde vi i tidningarna läsa att ledaren för Hasselakollektivet sagt att det skulle innebära lönnmord på de ungdomar som man behandlar på Hassela om man antar det nya lagförslaget. Så sent som två dagar dessförinnan blev han av utskottets ledamöter upplyst om den nya lagens verkliga innebörd och förklarade sig nöjd med upplysningarna.

Det är skrämmande att läsa sådana uttalanden, publicerade i en stor liberal tidning. Det har blivit sä att om verkligheten inte passar ihop med de kampanjer tidningen bedriver, så är det fel på verkligheten.

I ett reportage i fredagsnumret av samma tidning gör man vidare gällande att den utredning som tillsatts tillkommit som en följd av vad tidningen skrivit. Jag vill till detta säga att socialutskottet begärde denna utredning i början av februari månad i år, och den har först nu blivit tillsatt. Det är alltså sannerligen inte på det sättet att det var tidningens förtjänst att den kom till.

Lika bestört blir man när man läser vad Bris. Föreningen Barnens rätt i

samhället, skriver till riksdagsledamöterna. Det är en grov förvanskning av fakta som redovisas. Tror någon verkligen att en regering som är ansvarig för propositionen – jag till tillägga att det var den dåvarande regeringen som hade ansvaret för propositionen när den lämnades – eller riksdagens 349 ledamöter som har motionsrätt eller ledamöterna i socialutskottet med representanter för fyra partier inte skulle ha opponerat sig, om det förhållit sig så som den snedvridna skrivelsen ger vid handen? Det förhåller sig självfallet inte så. Riksdagsledamöterna är inte så illa orienterade som Bris påstår.

Om socialtjänstens förslag beträffande de äldre har det inte varit någon särskild debatt. I betänkandet slår utskottet fast: Socialtjänstens insatser för de äldre skall utformas med utgångspunkt i principerna om självbestämmanderätt för de äldre och för att göra tillvaron så normal som möjligt för dem.

Detta betyder att god service måste erbjudas de gamla. Härvid åsyftas bl. a. social hemhjälp, färdtjänst, social jour, tillhandahållande av tekniska hjälpmedel och, sist men inte minst, goda och ändamålsenliga bostäder. Ett annat viktigt område som gäller de äldre är sjukvården. Vi får ju allt fler gamla, och därför kommer det att behövas ökade vårdresurser. Det är viktigt att man vid planläggningen tar hänsyn till detta.

Lika angeläget är det att de handikappades problem uppmärksammas. Det gäller såväl bostad som hemhjälp och färdtjänst. Beträffande den sistnämnda vill jag särskilt understryka kvalitetskraven.

Herr talman! Det skulle vara betydligt mera att säga om det omfattande betänkandet. Det finns ju synpunkter på snart sagt varje område. Jag nöjer mig emellertid med detta nu. Andra ledamöter i utskottet har redan tagit upp och kommer att ta upp vad vi sysslat med under de åtta månader som propositionen legat hos oss.

Vi har haft förmänen att ha den ansvarige för regeringsförslaget som vice ordförande i utskottet. Naturligtvis har han talat för sitt förslag, men jag måste säga att Gabriel Romanus har varit lyhörd även för andra tankar än de egna. Det uppskattar jag honom för.

Vi har gjort ändringar i lagparagrafer och skickat kontroversiella frågor till utredning, men jag vågar ändå som en slutvinjett summera: Den produkt som utskottet nu lämnar ifrån sig är ett aktstycke som är väl värt att antas av riksdagen. Socialtjänsten betyder inga nya himlar eller en ny jord för dem som sysslar med socialt arbete, men den kan bli ett utmärkt redskap i förverkligandet av socialpolitiken i ett föränderligt samhälle.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det verkar som om kammaren i dag har blivit ett forum för sällskapet för inbördes beundran. Man bockar för och tackar varandra i olika omgångar.

Jag begärde replik med anledning av att Göran Karlsson sade att rättssäkerheten tryggas av möjligheten att överklaga. Men den möjligheten

ger inte automatiskt t. ex. fler daghemsplatser. Och vad är den rättigheten värd, om kommunerna inte har ekonomiska möjligheter att anordna barnomsorg? Det står t. ex. 15 000 barn i daghemskö i Stockholm och 4 000 i Huddinge. Jag skulle önska att föräldrarna till alla dessa barn överklagade de beslut som har fattats, men jag har inte speciellt stora förhoppningar om att deras behov av barnomsorg ändå skulle tryggas på det viset.

I alla sammanhang hänvisas till kommunens resurser. Jag citerar vad som står i utskottets betänkande med anledning av besvärsmyndighetens prövning skall visserligen ske med beaktande av vad som är möjligt och rimligt med hänsyn till kommunens resurser." Göran Karlsson tillmäter överklagandet och besvärinstansen mycket stor vikt, men den faktiska verkligheten förändras inte av denna utskottsskrivning. Och jag tror inte att fler barn får plats på daghem av det skälet att det finns möjlighet att överklaga beslut.

Eivor Marklund kommer för vänsterpartiet kommunisternas del att ta upp debatten om de äldre, men jag vill säga ett par ord om omsorgen om äldre, eftersom jag i min hemkommun har suttit med i en kommitté som har haft till uppgift att utarbeta en plan för äldreomsorgen. Vi har i kommittén en mängd bra förslag och önskelistor beträffande hur vi skulle vilja ordna det för äldre människor i vår kommun. Men i alla sammanhang konstateras att det saknas resurser. Och den stora bristen i hela detta betänkande är att man inte redovisar var man skall ta pengarna, hur kommunerna skall få möjlighet att förverkliga helhetssynen, att få ramlagen att fungera. Eftersom kommunernas ekonomi i alla avseenden är så olika drabbas, som jag sade tidigare, de som allra bäst behöver socialtjänstens tjänster hårdast.

GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Inga Lantz är grälsjuk. Om hon hade lyssnat på vad jag sade, hade hon hört att jag framhöll att lagen inte blir någonting värd, om inte resurser ställs till förfogande. Men beslutet om resurserna kan inte fattas samtidigt som beslutet om lagförslaget.

Om Inga Lantz hade lyssnat på mig, hade hon dessutom hört att jag sade att regeringen har det yttersta ansvaret för att det kommer fram resurser. Men det hörde hon tydligen inte. Inga Lantz borde lyssna på andra, innan hon grälar på dem för att de inte följer de råd som hon och kommunisterna ger. Förresten har kommunisterna i samband med dessa råd inte redovisat var de skall ta resurserna. Resurserna kanske skall tas från ovan, men det går inte. Inga Lantz får förlåta oss, men så länge kommunisterna kommer med dessa överbud, tror vi inte på kommunisterna.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vi har klart redovisat i andra sammanhang vilken ekonomisk politik vi vill föra och var vi skall ta resurserna för att göra en sådan omfördelning att resurserna används på det bästa sättet för det stora flertalet i vårt land. Jag är inte alls grälsjuk. Jag säger bara att verkligheten ser annorlunda ut än Göran Karlsson tror att den gör.

GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har inte sagt annat än att verkligheten inte blir vad Inga Lantz tror. Kommunisterna använder varje tillfälle att försöka lägga fram förslag som inte håller. Ni har inte pengar till dem. Var skall ni ta resurserna? Ni står där tomhänta, och ni är grälsjuka. Det är precis vad ni är.

BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag har i dag inte för avsikt att stämma in i eventuella lovsånger över dagens beslut. Vi har visserligen ett enhälligt utskottsbetänkande, men detta innebär inte att vi har anledning att vara nöjda för framtiden. Utskottet hade att ta ställning till en helt överspelad utredning och till dess följd: en bättre men inte helt bra proposition. Utskottets ledamöter och kansliet har lagt ned ett omfattande arbete för att lägga fram ett så bra betänkande som möjligt. Egentligen skulle vi ha lagt det hela i ett arkiv för kommande forskare att studera. Men nu står vi här och måste ha någonting att arbeta med.

Vi har här i landet ett unikt välfärdssystem och ett unikt skydds nät. Men ändå fungerar det inte. Vi har mer ungdomskriminalitet än någonsin, fler alkoholister. Narkomaner fanns inga alls för 25 år sedan, men nu har vi tusentals, vi har fler unga analfabeter som inte kan göra sig gällande i arbetslivet, fler utslagna redan från början, fler förtidspensionärer, fler sjuka. Psykologen Kristina Humble ökar vår börda genom att säga:

”Men ser jag mig om i samhället, så tycker jag mig finna, att den lilla grupp i populationen som är föremål för vård i olika former genom olika instanser visserligen skiljer sig från 'de andra' i vissa avgörande egenskaper, men att de värdbehövande i mångt och mycket är lika den anpassade gruppen. Om man riktar sin uppmärksamhet mot de icke hjälpsökande, finner man enligt min mening att många lider av och sannolikt är på väg mot samma slag av bristfungerande. Bristen på självkänsla och adekvat stolthet är påtaglig, en infantilt krävande och gnällig hållning inför att 'ingen ordnar något', en aggressiv spänning som inte får adekvat utlopp utan ofta verkar destruktivt eller självdestruktivt likaså. Ångesten är påtaglig hos många men inte så få har en flack tomhet som skyls över av både ett hektiskt agerande i form av att man förflyttar sig hela tiden, omväxlande med ett slappt vegeterande, som har föga av vila och återhämtning i sig.”

Vad beror det på? Ja, ett av felen med dagens beslut är att orsakerna till välfärdssystemets misslyckande *inte* har analyserats. Vi går bara på i ullstrumporna.

Det hjälper inte med mera och nya resurser. Vi måste få en ny anda och kunskapskrav i skolan, ny attityd till arbete, en ny syn där rättigheter och skyldigheter ställs mot varandra. En fördomsfri och djup analys måste till för att åstadkomma en förändring. Och det måste bli uppgiften för nästa utredning att utan prestige eller rädsla undersöka om utslagningsmekanismer finns inbyggd i vårt nuvarande välfärdssystem.

Hela den nya lagen bärs upp av två begrepp, frivillighet och helhets-syn.

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

Men frivillighet kan inte drivas hur långt som helst. Det gäller rättigheter och skyldigheter. Narkomanins utbredning är ett exempel på detta. Att ställa krav är att visa respekt för människan.

Helhetssynen är på många sätt ett återfall i den gamla symtomteorin. Det finns alla möjliga orsaker till att något gått snett, vilka kan ursäktas ett misslyckande. I vissa fall förhåller det sig också så, men oftast inte.

Helhetssynen har också blivit för ansträngande för socialarbetarna. De börjar mer och mer övergå till specialisering. Om vi har tur kan detta föra med sig att nykterhetsvårdens möjligheter börjar användas igen, medan vi väntar på den nya lagen.

Samhällsplanering är ett tredje begrepp i lagen. Den del av samhällsplaneringen som omfattar den fysiska tillgängligheten till serviceinrättningar och bostäder finns redan reglerad i lag, även om förbättringar krävs.

Men den andra, den stora delen av samhällsplaneringen, som kort sagt avser att genom yttre miljö göra människor lyckliga och solidariska, är problemet. Det existerar veterligen ingen filosofi eller verksamhetsplan över hur detta skall gå till. Man kan livligt föreställa sig hur unga sociologer och sociologer kastar sig över detta, och så får de enskilda svarbehandlade människorna vänta.

Så vill jag, herr talman, kort gå igenom de motioner som moderata samlingspartiet lagt fram för att förbättra propositionen, eftersom föregående talare har svept över hela fältet. Moderata samlingspartiet ville precisera portalparagrafen för socialtjänsten och anser att den nuvarande formuleringen är alltför övergripande. "Jämlikhet i levnadsvillkor" bör kunna stå i grundlagen, även om man liksom Voltaire vet att "jämlikheten är på en gång den mest naturliga och den mest omöjliga saken i världen". Alla partier vill så mycket som möjligt minska orättvisor och utjämna olikheter. Men, som professor Marianne Rasmuson sade vid ett symposium nyligen, "det är beklagligt att jämlikhetsdebatten så mycket kommit att spela på avundsjuka, lättja och kunskapsförakt. Hur skall de i och för sig berättigade kraven på lika rättigheter för alla trovärdigt kunna förenas med respekt för arbete och vilja att ta eget ansvar för sitt liv?"

Moderata samlingspartiet har tagit upp en liten detalj i detta sammanhang, nämligen den att socialbyrån utan den sökandes medgivande inte får ta kontakt med arbetsförmedlingen. Utskottet har här enats om att ett nekande från den sökande skall medföra att hans ansökan avslås. I specialmotivering har också införts att samhällets bistånd till den enskilde inte skall vara kravlöst.

Moderata samlingspartiet och centern har krävt att socialtjänstens ansvar för att förebygga missbruk av beroendeframkallande medel skall skrivas in i lagen. Så har också skett genom 11 §. Gabriel Romanus uppfattade också detta som en förbättring i sitt anförande nyss.

En ändring i 34 § om den enskildes kostnadsansvar tillgodoser också kravet i en moderat motion. Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär medför inte kostnader för den enskilde vårdtagaren, står det i denna paragraf, som nu fått tillägget: "För andra stöd- och hjälpinsatser får

kommunen ta ut skäligen ersättning, liksom underhållsbidrag för under-
årig."

Däremot är frågor i samband med barnpension från ATP ännu inte lösta för barn som vårdas i familjehem eller på institution. ATP skall alltid utbetalas direkt till den enskilde, och kommunen kan inte göra anspråk på den för sina kostnader. Den frågan måste alltså tas upp på nytt, eftersom den kan leda till mycket stora orättvisor mellan barn i samma familj.

Frågan om likvärdiga statsbidrag till byggnads- och driftkostnader för ålderdomshem, bostadshotell, servicehus och liknande boendeformer för pensionärer och handikappade, som aktualiserats av moderata samlingspartiet och socialdemokraterna, har hänvisats till en utredning inom socialdepartementet. Utskottet framhåller angelägenheten av att frågorna lösas så snart som möjligt.

I en annan motion begär vi moderater ett skyndsamt förslag syftande till att ge sjukvårdshuvudmännen rätt att ta ut differentierade avgifter vid stadigvarande vård på samma grunder som gäller för ålderdomshem. Då en översyn av reglerna beräknas komma i gång inom kort avstyrks motionen, men utskottet skriver här med en ganska ovanlig formulering att "utskottet *med skärpa* vill framhålla angelägenheten av att översynen sker så snart som möjligt".

Lagen om vård av unga har på den senaste tiden ådragit sig stark kritik. Den beredning som riksdagen beställde för flera månader sedan har ju ännu inte kommit till, men man kunde i kommittédirektiven läsa att beredningen kommer att ta upp även LVU. Frågan har redan diskuterats här och kommer kanske att tas upp senare av flera talare. Jag vill bara säga att utskottet dock anser sig ha sett till barnets bästa genom att socialnämnden enligt socialtjänstlagen har en ovillkorlig skyldighet att inleda utredning så snart någon åtgärd från nämndens sida är påkallad, att, om inte föräldrarna vill medverka, bestämmelserna i LVU blir tillämpliga; redan "fara för barnet" gör lagen tillämplig, att föräldrar inte genom att vägra sitt samtycke kan förhindra en länsrättsprövning. Utskottet framhåller att beredningen bör ägna särskild uppmärksamhet åt ett grundläggande skydd för barn och ungdom i riskzonen. Men flera talare kommer som sagt att ta upp denna sak och ytterligare utveckla utskottets syn på den.

Moderata samlingspartiets motion om kontaktman för barn och ungdom även utan samtycke har avstyrkts, men eftersom utredningen om barnens rätt föreslår detsamma som vi, kan detta enligt utskottet föranleda en ändring i socialtjänstlagen senare.

Vård utan samtycke för vuxna missbrukare har avförts ur dagens debatt genom att utskottet enhälligt begärt en förutsättningslös utredning.

Moderata samlingspartiet reserverade sig redan i socialutredningen mot en rättsosäker och ineffektiv psykiatisering av tvånget, och vi har i motioner och på andra sätt kämpat emot LPV. Vi ansåg – och anser – att en omarbetning av nykterhetsvårdslagen skulle väl fylla behovet av vård och rättssäkerhet medan man utarbetade en social och medicinsk vårdlag. På grund av de förhandlingar som förts och med hänsyn till såväl utskottets

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

skrivning som kommittédirektiven förutsätter vi att den gamla lagen skall fortsätta att gälla till dess att den nya lagen antagits av riksdagen. Ingen tveksamhet får råda på den punkten, herr talman!

Varje år föds ett betydande antal barn med grava missbildningar, orsakade av mödrarnas alkoholmissbruk under graviditeten. Utskottet enade sig, vid behandlingen av en moderat motion, om en översyn av vårdresurser för gravida och nyförlösta kvinnor med missbruk, och påtalade frånvaron i gällande lagstiftning av möjlighet till omhändertagande av mödrar med missbruk. I de sammanhangen måste man ta hänsyn till det ofödda barnet. Utskottet säger att hela detta komplex med förtur skall utredas av den tidigare nämnda beredningen.

Redan nu hade vi velat få i gång en översyn av reglerna för de sociala bidragen i syfte att begränsa möjligheten att med sådana bidrag underhålla missbruk, men det fick vi inte gehör för i utskottet. Däremot kommer socialförsäkringsförmånerna i detta sammanhang att behandlas av beredningen.

Så några ord om distriktsnämnderna. De sociala distriktsnämnderna får inte den självständiga ställning som föreslagits. Socialnämnden har det yttersta ansvaret även för ekonomin, och i en moderat motion avvisades därför förslaget om att distriktsnämnderna skulle lämna sina budgetförslag till kommunstyrelsen. Det blev även utskottets mening. Budgetförslagen skall nu gå till nämnden, som med eget yttrande överlämnar dem till kommunstyrelsen.

Distriktsnämnden får inte heller göra framställning hos kommunfullmäktige. Detta yrkades i en socialdemokratisk motion som också tillstyrktes.

Med den pessimism som jag har inför framtiden – genom att vi inte har gjort den genomgripande analys jag anser nödvändig – får jag ändå yrka bifall till utskottets hemställan.

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Förslaget till socialtjänstlag innebär ingen revolution i svenskt samhällsliv – vilket man kanske kunde tro med hänsyn till dagens talarlista beträffande ett enhälligt utskottsbetänkande. Jag konstaterar ändå att de talare som hittills varit uppe i debatten har visat en för riksdagsledamöter förvånansvärd ödmjukhet inför de svåra problem vi kunnat lösa på ett, som vi tycker, hyfsat sätt. Det är välgörande att man konstaterar i debatten att det gäller en lagstiftning som är så omfattande, så full av detaljer och så ingripande i fråga om människors öden i vårt land att det är på sin plats att vi ödmjukt angriper problemen och försöker att så långt möjligt i samråd lösa de frågor som vi har att ta ställning till.

Den socialtjänstlag som nu föreslås är i stora drag en uppföljning av utvecklingen på det sociala området, en modernisering av gamla lagregler. Organisatoriskt har nämndverksamheten i kommunerna under 1970-talet nästan undantagslöst omformats enligt de bestämmelser som nu föreslås, med en socialnämnd och eventuellt också distriktsnämnder.

Ändock måste det konstateras att bakom förslaget till socialtjänstlag ligger

en lång utredningsverksamhet – alltför lång, säger somliga – där grundtankar om den framtida sociala verksamheten har presenterats och utgör något av hörnstenar i den nya lagen, en plattform att arbeta vidare på. Låt mig helt kort påminna om några av dessa grundtankar.

Besluten inom socialtjänsten bör fattas på lägsta möjliga utförandenivå. Detta kom socialutredningen mycket tidigt fram till. Vi ansåg då – och det är välgörande att se att man följt de intentionerna i dag – att detta att lägga besluten så nära människorna som möjligt måste innebära bättre kontakt mellan allmänhet och beslutsfattare och i vissa fall mindre av byråkrati. Följden blir också huvudmannaskapsförändringar, innebärande mera lokalt anknutna institutioner och bättre möjligheter till samarbete på lokal och regional nivå mellan olika samhällsgrenar.

Helhetssynen har lagts fast som grund för den nya lagstiftningen, vilket är en naturlig följd av att de gamla symtomorienterade lagarna ersätts av en enda lag. En ändring av tänkesätt hade ju skett redan i och med debatten om familjevårdsprincipen på 1960-talet.

Helhetssynen innebär en skyldighet för sociala organ att försöka utrona orsakerna till att någon behöver hjälp och om möjligt undanröja dessa orsaker. Den innebär också skyldighet att vidta förebyggande åtgärder och bedriva uppsökande verksamhet.

Enligt utskottets förslag påpekas i en paragraf vikten av förebyggande verksamhet mot missbruk. Från centerns sida noterar vi naturligtvis med tillfredsställelse att man därmed följer de tankegångar som låg bakom förslaget i vår motion.

Till förebyggande åtgärder får också räknas de sociala organens medverkan i samhällsplaneringen. Det är önskvärt att vi får en bredare debatt i dessa frågor, och de sociala organens medverkan bör leda till att begångna misstag inte upprepas. Förhoppningsvis kommer de sociala organen med sin erfarenhetsbakgrund att kunna motverka en ensidig teknisk-ekonomisk planering, som tidigare har visat sig medföra icke önskvärda sociala konsekvenser.

I socialtjänstlagen fastslås att kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Att detta stöd och denna hjälp i första hand skall erbjudas i frivilliga former är alldeles klart, och det är väl knappast någon som ifrågasätter det. Varje stöd- och hjälpåtgärd måste emellertid ha som mål att den hjälpbehövande skall bli i stånd att klara sin egen situation. Det gäller för alla former av hjälpåtgärder i samhället. Den enskilde har alltid ett ansvar, nämligen att efter bästa förmåga medverka till att reda upp sina förhållanden. Den enskildes självklara ansvar glöms ofta bort i sammanhanget.

Ansvaret för medmänniskor gäller oss alla. Vi har länge arbetat i en atmosfär av övertro på att samhället klarar allt. Enligt uppgift har antalet socialarbetare fördubblats under en tioårsperiod. Tyvärr kan vi samtidigt konstatera att antalet dödsfall som en direkt följd av alkohol- och narkotikamissbruk nu är större än någonsin i modern tid. Vi skall komma ihåg att samhället består av individer och bygger på individens ansvar för sig

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

själv och sina närmaste. Individen har rätt att ställa krav på samhället, men samhället har också rätt att ställa krav på individen.

Här talas ibland om att vi måste skapa ett mjukare samhälle. Vi kanske måste söka oss fram till det genom att återuppliva det bästa av gamla tiders sociala kontroll. Vi måste vara beredda att ge ett handtag då det behövs, hjälpa en medmänniska till rätta. Stimulans till en sådan utveckling ryms inom socialtjänstens ram.

Samhällets ansvar blir särskilt påtagligt då samhället till stöd och hjälp i en nödsituation måste ingripa mot enskildas vilja. I förslaget till lag om särskilda bestämmelser om vård av unga slås fast inte bara socialnämndens rättighet utan också dess skyldighet att ingripa mot den enskildes vilja enligt de kriterier som lagen anger. Men ett ingripande mot enskilds vilja måste alltid ske med största möjliga rättstrygghet för den enskilde. Jag skall inte närmare gå in på LVU, eftersom flera talare tidigare har behandlat den; jag kan dock i stort instämma i vad tidigare Gabriel Romanus och Göran Karlsson sade på den punkten. Låt mig ändå, som en personlig mening, säga att jag anser att den avvägning som gjorts i LVU har varit rimlig och riktig. Den kritik som riktas mot lagförslaget har, enligt min mening, skjutit över målet.

Det är bra med opinioner, både inom politiska partier och utanför, men opinioner av det här slaget får inte innebära handlingsförklaring hos beslutsfattarna. Mot bakgrund av att vi diskuterat de här frågorna konkret sedan 1977 menar jag att en opinion som blossat upp under den senaste tiden inte kan få påverka dagens beslut. Det innebär inte att vi för all framtid måste godta alla de lagregler som i dag beslutas. Vi har möjlighet att ändra lagarna. Vi har t. o. m. möjlighet att omforma dessa lagar innan lagförslaget beräknas träda i kraft.

Frågorna rörande vården av vuxna missbrukare kommer att behandlas senare. Givetvis är vi från centerns sida nöjda med att utskottet yrkar avslag på förslaget om ett utvidgande av de psykiatriska vårdlagarna, eftersom vi begärt detta i vår motion. Jag skall inte fördjupa mig i någon debatt om vård för vuxna missbrukare, eftersom detta ärende kommer upp senare. Låt mig bara som en principuppfattning från centerns sida säga att vi anser att sluten psykiatrisk vård bör förbehållas psykiskt sjuka.

När det gäller vården av vuxna missbrukare bör man eftersträva mer av flexibla vårdformer. Detta bör gälla både för dem som frivilligt efterfrågar vård och för dem som vårdas mot sin vilja. Institutionsvård har, med rätt eller orätt, anklagats för att släpa efter och vara gammalmodig. Det råder inget tvivel om att den diskussion som förts något decennium om institutionernas vara eller icke vara har hämmat utvecklingen på institutionssidan. Jag tror för min del att om vi nu får en huvudmannaskapsförändring så ger det samtidigt utrymme för alla de progressiva krafter som arbetar inom institutionsvården att omforma vården så att den bättre tillfredsställer de behov som finns. Jag är för min del alldeles på det klara med att vi, med den utveckling vi haft på missbruksområdet det senaste decenniet, kommer att behöva institutionsvården, men denna institutionsvård måste sättas in som en länk i en effektiv vårdkedja. Det är det vi i stor utsträckning saknat tidigare. Vi behöver en

förnyelse av vårdinnehållet. Vi behöver en vård som tar hänsyn till de enskildas olika behov av vård. Detta bör som sagt gälla både för dem som frivilligt söker sig till vården och för dem som av en eller annan anledning måste vårdas mot sin vilja.

Inga Lantz var inne lite grand på förslaget om socialförsäkringstillägg och beklagade att det inte lades fram i samband med socialtjänstlagen i övrigt. Jag kan givetvis också beklaga detta, även om vi måste vara på det klara med att det gäller så stora frågor att de tar sin tid att konkret reda ut. Låt mig emellertid säga att jag ser fram emot den dag då vi kan få ett förslag om socialförsäkringstillägg utformat på ett sådant sätt att det ger en bättre ekonomisk grundtrygghet för alla medborgare i vårt samhälle.

I socialutredningen sade man på sin tid att förutsättningen för att vi skall kunna förbättra standarden socialt för människorna i det här samhället är att det i botten finns en bättre grundtrygghet, därför att då friställer man resurser för att kunna arbeta med dem som ändå behöver hjälp trots denna grundtrygghet. Jag tror att det ligger mycket i detta. Det är också, tycker jag, ett rätt tillvaratagande av de knappa resurser som vi har att arbeta med även på det sociala området.

När det gäller att på rätt sätt använda de resurser vi har på det sociala området vill jag också peka på vad som i form av principer inryms i socialtjänstlagen, nämligen principen om ett bättre samarbete mellan olika samhällsorgan. Vi har talat om samarbete mellan sjukvård och socialvård. Vi har talat om samarbete mellan socialtjänst, skola, polis osv. Men detta samarbete – det måste vi konstatera – har inte hittills, i varje fall allmänt sett, varit särskilt effektivt. Ibland har det berott på att man ansett att det inte varit riktigt honnett att samarbeta med polisen. Ibland har det berott på att man inte har fått den kontakt som man behövt eller inte fått den respons för samarbetssträvandena som man behövt från andra samhällsorgan.

Låt mig bara säga att i de samhällsorgan vi har arbetar människor. Dessa människor har skyldighet att vara lyhörda för de krav från samhällets sida som nu ställs på att de skall samarbeta till den enskilde medborgarens bästa. Där gäller det också att tillvarata resurser, för jag är övertygad om att med ett effektivt samarbete mellan olika samhällsorgan skulle vi kunna med mindre resurser åstadkomma ett bättre omhändertagande av människorna. Jag vill också gärna poängtera att detta samarbete visserligen konkret ofta måste skötas av anställda inom de olika förvaltningarna, men ett krav måste likväl vara att de förtroendevalda skall vara med och leda arbetet – detta för att samarbetsbeslut skall kunna förankras i de olika politiska församlingarna.

Låt mig till sist säga – det har sagts tidigare här – att den föreslagna socialtjänstlagen är en ramlag. Jag tycker att det är en förtjänst, därför att en ramlag ju ger möjligheter till utveckling inom området på ett annat sätt än vad en strikt avgränsad lagbestämmelse för arbetet gör. Vi får hoppas, och jag tror för min del att så blir fallet, att detta att socialtjänstlagen blir en ramlag kommer att innebära att jobbet ute i kommunerna och i länen mer än hittills kommer att få en flexibel inriktning mot lösandet av lokala problem. Det är värdefullt om det blir den inriktningen på det kommande socialtjänstarbetet.

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Det har sagts här tidigare, och jag vill gärna upprepa det, att vi i och med att riksdagen antar denna socialtjänstlag inte är färdiga med det sociala arbetet i vårt land. Detta är en etapp på vägen, förhoppningsvis en plattform för vidare utveckling av den svenska socialvården. Också jag anser det angeläget att understryka att det är tillfredsställande att vi har kunnat komma så här långt i enighet om åtgärder. För oss alla ligger ju som grund detta att vi anser att målsättningen bör vara ett så bra samhälle för människorna som möjligt.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det är en viktig dag i dag, när riksdagen går att fatta beslut om en ny socialtjänstlag. Det framgår inte minst av de portalparagrafer som tar upp målen för socialtjänstlagen och riktlinjerna för socialtjänstens arbete.

Målet för vårt politiska arbete på det sociala området måste, som Erik Larsson nyss påpekade, vara att skapa ett samhälle där alla känner en grundläggande känslomässig trygghet, där gemenskap, personligt engagemang och ansvarstagande stimuleras och där alla är garanterade en ekonomisk grundtrygghet.

En förutsättning för att kunna förverkliga dessa mål är solidariteten mellan starka och svaga i vårt samhälle. De handlingsalternativ man väljer i samhällsarbetet måste vara inriktade på att förverkliga målen om jämlikhet och social välfärd. Till utgångspunkterna hör självfallet grundsatsen om alla människors lika värde och rättigheter, liksom att män och kvinnor är jämställda och har lika ansvar för hem och barn, för yrkesliv och samhällsarbete.

Det här kan sägas vara honnørsord. Men en dag som denna tror jag att man, speciellt som den här lagstiftningen är en ramlagstiftning, också måste ha plats för honnørsorden som riktmärken som vi har med oss när vi går vidare i arbetet på att ge dessa ramar ett konkret innehåll. Honnørsorden är viktiga vägvisare för vårt arbete.

Den miljö vi lever i måste anpassas efter människors förutsättningar och grundläggande behov. Det finns alltför många exempel på att så inte är fallet. Effekterna av 1950- och 1960-talens koncentrationspolitik visar sig nu allt klarare. De snabbt uppbyggda förortsområdena utformades med utgångspunkt i ekonomiska och tekniska krav, inte i människornas faktiska och innersta behov. I stället för att anpassa miljön till människan ställdes kravet att människan skulle anpassa sig själv.

Det blev stora bostadsområden, stora arbetsplatser, stora skolor och stora vårdinstitutioner. Men samtidigt som det fysiska avståndet mellan människor minskade ökade avståndet på det känslomässiga planet. De negativa resultaten har inte låtit vänta på sig.

Antalet människor med svåra problem har ökat – det har påpekats tidigare här i dag. Många, inte minst ungdomar, har fastnat i alkohol- och narkotikaträskan. Familjer har splittrats. Barn och ungdomar har fått växa

upp utan den kontakt med både far och mor som de så väl behöver. Avståndet mellan bostadsområden och arbetsplatser är ofta stort. Mycket tid går därför åt för resor till och från arbetet. Släktbanden och gemenskapen i de gamla boendemiljöerna har brutits sönder utan att ersättas med ny gemenskap i de nya miljöerna.

Den snabba befolkningstillväxten i vissa orter gjorde det svårt att hinna med att bygga ut den nödvändiga sociala och kulturella servicen – även det har omvitnats tidigare här i dag. A andra sidan har utflyttningen från andra områden lett till att servicen där försämrats påtagligt. Butiker har dragits in, skolor lagts ned och kollektivtrafiken glesats ut. Det här är bevis för att de sociala aspekterna inte tillmättes den betydelse de borde ha haft i samhällsplaneringen. De gavs en mycket underordnad betydelse. Men det var också under de här åren socialutredningen tillsattes, delvis därför att man redan då var varse att vi behövde en förnyelse på det socialpolitiska området.

Alltfört lever dock många människor – inte minst gamla – i isolering och oro. Det är långt mellan gångerna när de ser barn och barnbarn. Samtidigt har bostadssegregationen fört med sig att många barn växer upp utan att någonsin träffa äldre människor. Kontakten mellan generationerna har brutits.

Den hårt specialiserade tillvaron, det kommersiella utbudet, frånvaron av kontakt med andra åldersgrupper, frånvaron av syskonkontakter – alltför många barn saknar både syskon och den äldre generationen – är faktorer som skapar en rotlöshet. I forna tiders stora syskonkullar fanns ända, trots en ofta stor materiell nöd – vi skall inte på något sätt idealisera den tillvaron – samhörighet och naturlig anpassning och hänsynstagande till andra människor. Många av dagens unga lever i en ensamsituation som inte ställer några positiva och utvecklande krav.

Konkurrensen i arbetslivet och strävan efter höga produktionsresultat har många gånger drivit upp arbetstempot till en nivå där den psykiska och fysiska hälsan sätts på spel och där arbetsglädjen försvinner.

Den ökade användningen av gifter och kemikalier har försämrat många arbetsmiljöer och skapat ohälsa och otrygghet.

Många har försökt kompensera den bristande trygghetskänslan med materiella ting. Detta har många gånger lett till en överdriven konsumtion av prylar. Men det kan aldrig ersätta behovet av gemenskap och känslan av att behövas.

För att människor skall kunna fungera i samhället och känna trygghet, känslomässigt och materiellt, måste vissa grundläggande behov tillgodoses. Detta ställer krav på samhällets utformning och på hur det fungerar. Därför är det så viktigt att den lag som riksdagen i dag går att fatta beslut om lägger grunden för att de sociala aspekterna skall utgöra ett viktigt underlag i all samhällsplanering. Lärdomen av gångna års misstag har lett oss fram till det resultatet.

Människor har behov av goda miljöer som utformas med utgångspunkt i individens psykiska, fysiska och sociala förutsättningar. Alla behöver

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

mänsklig gemenskap och möjlighet att utveckla sin personlighet och känna samhörighet och uppskattning.

Alla behöver ett arbete där individuella kunskaper och färdigheter tillvaratas och utvecklas.

Alla behöver en boendemiljö där människors vägar korsas och en naturlig gemenskap i närmiljön utvecklas.

Målet för det sociala reformarbetet måste vara att skapa ett samhälle där dessa behov kan tillgodoses och där man på olika sätt försöker förhindra att sociala störningar och utanförstående uppkommer.

Vi måste alla sträva efter ett samhälle där gemenskap, social trygghet och ekonomisk grundtrygghet sätts i förgrunden.

Här passar den nya socialtjänstlagen mycket väl in som en betydelsefull del. I den finns en helhetssyn som tar hänsyn till den enskilda människans totala situation och omgivning.

Jag anser att den enskilde och hans situation måste ses i ett vidare socialt sammanhang, där boende- och arbetsförhållanden hör till de grundläggande faktorerna, men där även andra aspekter tas med. Det innebär ett uppbrott från den traditionella socialvårdens synsätt och metoder, en starkare betoning av det förebyggande arbetet och de sociala aspekternas rättmätiga plats i samhällsplaneringen.

Socialtjänsten måste i framtiden bli en serviceinriktad tjänst för alla medborgare när de i något av livets skeden behöver samhällets stöd.

Måttet på ett samhälles styrka är dess förmåga att ta hand om de svaga grupperna – barn, äldre och handikappade.

I en sann demokrati har alla människor lika värde. Detta borde inte behöva sägas, men vi måste upprepa det. Detta framkommer också tydligt i den nya lagtexten, t. ex. när det gäller samhällets skyldigheter mot de handikappade. Där slås fast att alla människor har delaktighet i samhällslivet oavsett handikapp. Här markeras väl den helhetssyn på människan, som jag tidigare har betonat.

Samhället har ansvar för att säkerställa barnens rätt till en trygg uppväxt med goda möjligheter att utveckla en egen identitet.

I debatten om socialtjänsten har dock många ställt sig tveksamma till den del av lagen som gäller särskilda bestämmelser om vård av unga och vård oberoende av samtycke för vuxna. Till detta återkommer jag.

De äldres behov av trygghet och frihet måste bevaras. Det är nödvändigt att äldreomsorgen vidareutvecklas med flexibla system, som möjliggör för de äldre att så länge som möjligt kunna vara kvar i sin hemmiljö. Befolkningsutvecklingen med det snabbt ökande antalet äldre ställer stora krav på samhällets åtgärder för att tillgodose de äldres behov av omsorg och service. Inom regeringskansliet arbetar en äldreberedning i syfte att föra fram förslag till åtgärder på äldreområdet. Socialutskottets önskan att denna beredning skall vidgas till en parlamentariskt sammansatt beredning ser jag som utskottets markering av dessa frågors tyngd och betydelse samt som ett stöd för det arbete som redan pågår i regeringskansliet.

Enligt min mening är det i ett centralistiskt samhälle frestande att utgå från

att alla människor har ungefär samma förmåga och samma behov, eftersom ett sådant antagande underlättar planering och serviceutbud. I ett mer decentraliserat samhälle, där närhetsaspekten får stort utrymme, finns samma respekt för alla människors lika värde, men vida större flexibilitet i planeringen med fullt beaktande av deras olika förmåga och behov. Såväl förebyggande som behandlande insatser kan på detta sätt ägnas dem som bäst behöver dem. Därigenom blir det sociala skyddsnätet finmaskigt just där behoven är störst. De begränsade resurserna satsas där de bäst behövs och gör störst nytta.

En förutsättning för att riksdagen under våren skulle kunna ta beslut om socialtjänstlagen var att en uppgörelse om huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m. förelåg. Den 10 april träffades en principöverenskommelse mellan å ena sidan Landstingsförbundet och Kommunförbundet och å andra sidan regeringen.

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att det var möjligt att få fram denna överenskommelse. Den innebär att kommuner och landsting tar över ansvaret för de statliga ungdomsvårdsskolorna och nykterhetsvårdsanstalterna. Förhandlingarna skall fortsätta i frågan om storleken på statsbidrag. Ändringen av huvudmannaskapet kan då ske den 1 januari 1983.

En viktig del i överenskommelsen är att kommuner och landsting i varje län har åtagit sig att upprätta en samlad vårdplan för alkohol- och narkomanvård. Denna skall gälla ungdomsvårdsskolor, statliga, erkända och enskilda nykterhetsanstalter, behandlingshem och inackorderingshem för alkohol- och narkotikamissbrukare. Det är viktigt för samordningen av institutionsvården att man samtidigt kan överblicka både behovet och de resurser som finns tillgängliga.

Överenskommelsen skapar förutsättningar för en sammanhållen planering av missbruksvården i kommuner och landsting. Den innebär också att det nu kan skapas en fungerande värdkedja för avgiftning och medicinsk vård till den sociala rehabiliteringen.

Utskottet gör på en punkt en förändring i den särskilda proposition regeringen lagt fram om huvudmannaskapsförändringarna. Det gäller frågan om att länsstyrelserna skall utöva tillsynen över institutionerna i stället för socialstyrelsen.

Det finns, herr talman, delar av socialtjänstlagen som många i dag ställer sig tveksamma till. Två sådana mycket omdiskuterade punkter är vård oberoende av samtycke för vuxna och lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga.

Riksdagen uppdrog i början av året åt regeringen att tillsätta en parlamentarisk beredning, vars uppgift skulle vara att följa och utvärdera den sociala vårdlagstiftningen.

Regeringen fastställde i torsdags direktiven för översyn av reglerna om vård oberoende av samtycke inom socialtjänst- och sjukvårdslagstiftningen.

Från många håll har uttalats tveksamhet till den i propositionen valda lösningen att förlägga särskilda tvångsåtgärder mot missbrukare helt till

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

sjukvården. Kritiken har gällt såväl rättssäkerhetsaspekter som den vårdfilosofi som präglat lagförslagen. Min personliga uppfattning är att socialtjänstpropositionen i detta avseende var otillräcklig.

Regeringen anger i direktiven att det finns starka skäl för att i en parlamentarisk beredning belysa frågan om vård utan samtycke med avseende på lagstiftningen inom socialtjänsten och sjukvården. Det är angeläget att LSPV ses över i sin helhet och inte bara med avseende på missbruksvården.

Beredningen skall också utvärdera effekterna av den nya lagstiftningen för den medicinska och sociala vården av vuxna missbrukare. Beredningen skall även belysa sambandet och de samordningsbehov som kan föreligga mellan olika bestämmelser av tvångskaraktär inom socialtjänst, sjukvård, kriminalvård och ordningslagstiftning.

De delar av socialtjänstlagstiftningen som är avsedda att utgöra ett grundläggande skydd för barn och ungdomar i risksituationer, främst lagen om vård av unga, bör bli föremål för ytterligare överväganden. Framför allt är det nödvändigt att barnens trygghet och rättssäkerhet beaktas i alla avseenden. Det har också framgått av dagens debatt att det råder samstämmighet om att man bör följa det här området ytterligare.

Skador hos nyfödda barn till missbrukande kvinnor har under senare tid uppmärksammats alltmer. Frågan om vilka medel som bör stå mödra- och socialvården till buds för att i akuta situationer genomföra en nödvändig vård i fall av missbruk som allvarligt hotar det väntade barnets hälsa bör utredas av beredningen.

Utredningen bör utgå ifrån att samhället har ett ansvar för *alla* individer och sikta till att skapa största möjliga rättstrygghet för den enskilde och bästa möjligheter till en individuellt anpassad vård i en sammanhållen vårdkedja.

Jag räknar med att kommittén skall arbeta på ett sådant sätt att det blir möjligt för riksdagen att ta ställning till förslaget i god tid före socialtjänstlagens ikraftträdande.

En annan viktig uppgift för kommittén är att allmänt följa och utvärdera den sociala vårdlagstiftningen. Det är ett stort och detaljrikt lagstiftningskomplex som riksdagen i dag tar ställning till. I ett sådant arbete är det alltid nödvändigt att noga följa och utvärdera resultatet.

Det måste också finnas en beredskap att göra förändringar i de delar, stora eller små, som visar sig fungera mindre bra när de skall omsättas i praktisk handling.

Den ändrade inriktningen från den konventionella socialvården till en serviceinriktad tjänst för alla medborgare, vid tillfällen när de behöver samhällets stöd, är en stor förändring. I många kommuner arbetar man redan i dag efter dessa intentioner, i andra har man bara börjat.

Det är klart att ju större erfarenhet man får av den nya lagstiftningen i praktiken, desto mer kommer man att veta om vilka korrigeringar som kan bli nödvändiga.

För socialarbetarna och kommunalpolitikerna innebär riksdagens beslut

att ett mångårigt utredningsarbete och oändliga diskussioner i dag förts närmare ett förverkligande. Den helhetssyn på människan som präglar förslaget bör innebära att det arbetssätt som redan prövats på många håll nu kan förverkligas i hela landet.

I många kommuner bedrivs redan ett omfattande utbildnings- och utvecklingsarbete i anslutning till den väntade socialtjänstlagen. I andra kommuner avvaktas riksdagens beslut. Genom att ikraftträdandet nu skjuts något på framtiden ges ytterligare tid att genomföra nödvändig utbildning.

Viktigt är också att det till det datum lagen träder i kraft skall vara möjligt för riksdagen att ha fattat beslut om lagstiftning om vård utan enskilds samtycke. Därmed kan den nya lagstiftningen i alla sina delar träda i kraft och praktiskt börja omsättas vid samma tidpunkt.

Jag vill också, liksom socialutskottet, framhålla att ett senare ikraftträdande kan ha en viss betydelse för kommunerna, som kan senarelägga vissa kostnader och därmed underlätta övergången.

De nya krav som socialtjänsten ställer på kommunerna kan, som socialutskottet också framhåller, inte lösas bara genom en utvidgning av verksamheten. Det gäller också att överväga den befintliga organisationen och hur den skall utnyttjas för att förverkliga socialtjänstens målsättningar.

Jag vill i det sammanhanget också peka på vikten av att uppföljningsarbete och vidareutveckling av lagstiftningen sker i ett kontinuerligt samarbete med kommunerna. Socialtjänsten som omfattas av den offentliga sektorn är mycket viktig. Jag vill verkligen för min egen del och för regeringens del understryka att den offentliga sektorn – inte minst i detta avseende – spelar en ovärderlig roll för de många människorna i vårt land. Det är en nödvändig förutsättning att vi har en väl fungerande offentlig sektor i vårt samhälle, där, som jag sade inledningsvis, människorna har möjlighet att över skattsedeln och på annat sätt visa sin solidaritet med de svaga grupperna i samhället. Regeringen har också i kompletteringspropositionen givit uttryck för kommunernas stora roll i detta sammanhang, genom att inom de ramar för ökade utgifter som är tillgängliga i vår ekonomi anvisa kommunerna den absoluta merparten. Detta är vårt uttryck för att det arbetet i den sociala sektorn inom den offentliga sektorn måste vara framåtsyftande och inriktat på solidaritet med dem som behöver stöd i samhället.

Får jag till sist, herr talman, även om det har talats om att man tidigare här i dag har ägnat för mycken tid åt hyllningskörer, instämna i dem och uttrycka min uppskattning av det arbete som socialutskottet har gjort. Det är ett stort och komplicerat material som man har haft att arbeta med. Det eniga betänkande som riksdagen i dag har att ta ställning till representerar många, många timmars hårt arbete, svåra ställningstaganden och säkert åtskilliga arbetsamma och tröttande diskussioner. Men resultatet är en bekräftelse på det engagemang och det kunnande på det sociala området som socialutskottet, dess ledamöter och medarbetare, representerar.

Jag vill också understryka det Göran Karlsson sade om det goda

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

samarbetet. Det är en svensk samarbetstradition på det sociala området som i dag fullföljs. När det gäller viktigt socialt reformarbete finns det en bred uppslutning över de partipolitiska gränserna här i landet. Det är någonting som det är väldigt viktigt att ta fasta på. Jag har som sagt ingenting emot att andra följer det exempel som Göran Karlsson efterlyste tidigare i dag.

Arbetet med att reformera det sociala fältarbetet får inte avstanna i och med riksdagens beslut. Jag vill för min del se dagens riksdagsbeslut som en utgångspunkt för ett fortsatt utvecklingsarbete med de sociala omsorgerna under 1980-talet.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Karin Söder sade att gemenskapen och tryggheten skall sättas i förgrunden och att man måste garantera en ekonomisk grundtrygghet för medborgarna. Och detta låter ju vackert. Men hur skall man kunna få det i detta samhälle, där det saknas väsentliga styrmedel för att ändra de förhållanden som gör att människor behöver få hjälp för sin ekonomiska grundtrygghet? Varken regeringen eller utskottet frågar varför allt fler människor slås ut ekonomiskt och socialt. I vänsterpartiet kommunisterna menar vi att det är den grundläggande frågan, och den måste kopplas ihop med frågan om socialtjänst. Sambandet arbete-missbruk, bostadsmiljö-missbruk, utslagning-missbruk har inte berörts. Den frågan har man inte behandlat vare sig i propositionen eller i utskottsbetänkandet, utan man nöjer sig med att allmänt peka på vikten av att samverka i samhällsplaneringen. Orsakerna till utslagning och missbruksproblem talar man inte om.

I en sann demokrati har alla människor lika värde, sade Karin Söder vidare. Och det låter också vackert. Men alla människor behandlas inte så i vårt samhälle, och det hänger samman med ekonomiska och sociala frågor, som att människor lever i olika miljöer och under olika förhållanden. För att komma någonstans i hela denna fråga måste man angripa orsakerna och kunna styra dem, så att man motverkar förhållanden där den sociala och ekonomiska grundtryggheten inte finns.

Sedan sade Karin Söder att det är bra med en ramlag. Men vad man saknar i ramlagen är klara bestämmelser för vad kommunerna skall kunna erbjuda människor, med andra ord normer för vad kommunerna skall ha skyldighet att erbjuda. Kommunerna blir utlämnade genom den nya socialtjänstlagen – och det har de ju varit tidigare också. Regeringen ställer inga resurser till förfogande. Regeringen underlåter att ställa krav på kommunerna, för regeringen förstår att kommunerna i så fall kommer tillbaka till regeringen och kräver ekonomiska resurser för att klara detta. Det är de stora bristerna i socialtjänstlagen. Det faktum att det inte finns normer kommer att leda till att människor inte alls behandlas lika utan behandlas olika enligt förutsättningarna i de kommuner de råkar bo i och med hänsyn till de olika ekonomiska förhållanden som olika kommuner har att arbeta under.

GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det erkännande hon gav utskottets ledamöter för ett gott arbete. Men jag vill säga att det viktigaste återstår. Karin Söder får säkerligen användning för all den kraft hon möjligen har för att kunna stå emot den jakt som bedrivs av andra personer inom regeringen på de svaga i samhället.

Jag skall inte säga mer i dag, men låt oss hoppas att resultatet av detta arbete blir så gott som det över huvud taget kan bli för de svaga. Det är bra med deklARATIONER och allt sådant, men det är på andan i det hela som det kommer an om det skall bli resultat. Den svenska modellen har klarat sig bra hittills, men jag är inte säker på att den klarar sig lika bra i fortsättningen, framför allt inte om de krafter inom regeringen som är för ett socialt nedskärningsarbete får övermakten.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill bara säga till Inga Lantz att hon tydligen inte lyssnade på vad jag sade om orsakerna till de sociala problemen. Men jag ägnade faktiskt en stor – opropotionerligt stor, kanske några tycker – del av mitt anförande åt att försöka tala om varför vi i vårt samhälle har problem i olika avseenden med missbruksfrågor och annat. Det är bara att senare gå tillbaka till snabbprotokollet, Inga Lantz, och läsa om var vi har orsakerna. Vi talar om dem, och vi försöker också att göra någonting åt dem.

Socialtjänstlagen är en ramlag, och när man har en ramlag kan man inte gå in och detaljstyra – det skulle bli en motsättning. Jag vill påstå att demokratin fungerar i vårt samhälle, och kommunerna tar också sitt ansvar.

Jag övergår därmed till att tala om de ekonomiska resurser som står till förfogande. Sedan 1976 har skatteutjämningsbidragen till kommunerna nära nog fördubblats. Det har alltså gjorts en avsevärd satsning från statens sida för att stärka kommunernas situation. Arbetet med skatteutjämnningen måste naturligtvis också gå vidare. Det blev en förskjutning, som Göran Karlsson tidigare påpekade, i tiden med ett år när det gällde utbetalandet av en del av detta bidrag. Men de olika regeringarna efter 1976 har gjort sitt yttersta för att stärka kommunernas ekonomiska situation. Och jag kan nämna att sedan det blev icke-socialistisk regering i detta land har skatteutjämningsbidragen fördubblats i mitt hemlandsting Värmland. Det visar att regeringen tar det ansvar för omsorgen om de svaga i samhället som vi är eniga om att den skall ta.

Göran Karlsson gjorde vissa antydningar om att solidaritetsarbetet skulle vara i fara i regeringsarbetet. Jag vill bestämt tillbakavisa detta påstående. Jag kommer såsom socialminister att göra mitt allra yttersta för att solidaritetsarbetet skall drivas vidare. Omsorgen om de svaga måste gå i första hand. Det har även kommit klart till uttryck i de propositioner som har lagts fram på det ekonomiska området, där barnomsorgen, äldreomsorgen och långtidsvården har pekats ut såsom viktiga områden och där kommunernas arbete på dessa områden har givits högsta prioritet.

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

GÖRAN KARISSON (s) replik:

Herr talman! Karin Söder säger att skatteutjämningen till Värmlandslänen har fyrdubblats. Ja, det kan sannerligen behövas, för Värmland har haft det svårast av de svenska länen under detta år. Jag skall i dag dock inte anklaga Karin Söder. Hon har säkert ambitioner att göra sitt bästa. Men jag kommer att anklaga den regering, som lägger fram ett förslag om försämringar för de svaga i samhället.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vad jag sade till Karin Söder var att man i detta samhälle saknar styrmedel när det gäller de förhållanden som reglerar människors liv, t. ex. beträffande arbetsmarknadspolitiken. I detta betänkande heter det att kommunerna skall ha frihet att utforma socialtjänsten. Det är, vill jag hävda, en frihet att underlåta att ge människor den grundtrygghet som Karin Söder säger att alla skall få. Kommunerna saknar ju ekonomiska resurser. Vi ser hur kommunerna på område efter område tvingas att skära ned eller alternativt att inte bygga ut, vilket också är en social nedrustning. I fråga om barnomsorg, äldreomsorg samt individ- och familjefrågor bromsar man upp, om man inte direkt skär ned, beroende på att de ekonomiska resurserna saknas.

Trots allt vad Karin Söder säger är det obestriddigt att kommunerna har olika ekonomiska resurser när det gäller att ge den grundtrygghet som alla människor borde ha rätt att kräva. Det finns stora ekonomiska skillnader mellan kommunerna, vilket ger sig till känna på område efter område. Vare sig vi pratar barnomsorg, arbetsmarknadspolitik, skolfrågor eller vad som helst lever människorna i kommuner med olika ekonomiska resurser.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det är alldeles sant, Inga Lantz, att kommunerna har olika förutsättningar. Därför har centern i denna region gått i spetsen för att de kommuner som Inga Lantz tidigare nämnde – norrortskommunerna, som är rika i förhållande till andra kommuner – skall vara med och betala för en mer likvärdig social omvårdnad. Detta är ett arbete som pågår. Det verkar dock som om Inga Lantz inte alls vill vara medveten om att det är en strävan från vår sida att försöka utjämna skillnaderna. Därutöver vill jag än en gång upprepa att barnomsorgen, äldreomsorgen och långtidsvården står högst på regeringens prioritetslista, dvs. omsorgen om de svaga. Jag hoppas att detta nu har nått fram.

Tredje vice talmannen anmälde att Inga Lantz anhallit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har roat mig med att räkna antalet sidor i de två utredningsbetänkanden som avlämnats och i propositionen och utskotts-
betänkandet, och jag har kommit till närmare 4 000 sidor. Dessutom har

naturligtvis skrivits ett antal artiklar och promemorior.

Vi har att ta ställning till en ramlag. Det visar sig också när man räknar antalet paragrafer. Det kanske inte kan göras statistiskt, men vi har nu lagar som omfattar ungefär 250 paragrafer. Dagens två lagar kommer att omfatta ungefär 100 paragrafer.

Jag lyssnade naturligtvis med stor uppmärksamhet på socialministerns anförande. Hon talade mycket om koncentrationen och decentraliseringen i samhället. Jag vill göra bara ett par reflexioner kring hennes anförande. Långt tillbaka var detta samhälle oerhört decentraliserat. Befolkningen var en jordbruksbefolkning. De sociala skadorna var emellertid väldigt stora. Alkoholmissbruket saknar sin motsvarighet i det moderna samhället. Detta är kanske inte fullt så enkelt, som socialministern försöker göra det till. Det är också en fråga om hur man ordnar det i det moderna samhället.

Min andra reflexion i samband med socialministerns inlägg formar sig till ett par frågor. Det har nu funnits centerpartister i regeringen i nästan tre år. Har decentraliseringen blivit större under tiden? Har utflyttningen till glesbygderna blivit mer markerad? Om jag inte minns fel, vände vi socialdemokrater strömmen före regeringsskiftet, men den vände sedan tillbaka igen. Vad har egentligen hänt på detta område? Jag återkommer till vad jag tidigare sade. Jag tror att det beror på hur man ordnar samhället. Vi kan säkert vara eniga om det konstaterandet.

Man har talat mycket om vad utslagningen kan bero på. Inga Lantz var inne på detta. Vi socialdemokrater har sammanfattat det i motion nr 69 i anledning av propositionen:

”arbetslösheten, inte minst ungdomsarbetslösheten,

dåliga arbetsmiljöer, stress, långa arbetsdagar och arbetsresor, begränsat inflytande över den egna arbetssituationen,

bristen på vård och omsorg, t. ex. på daghemsplatser eller hemvård för gamla, handikappade och sjuka,

brister i kvaliteten på den vård, omsorg och fostran som vi kan ge i daghem och skolor, sjukhus och ålderdomshem,

dåliga och segregerade bostadsmiljöer utan social gemenskap samt

de påfrestningar som snabba sociala förändringar och stora befolkningsomflyttningar för med sig.”

Man kan naturligtvis föra ett mycket längre resonemang, men jag nöjer mig med att hänvisa till vår motion på detta område. Det är klart att det finns orsaker till att t. ex. missbruket har ökat så starkt under senare år. Men vi skall inte inbilla oss, vilket man ibland får ett intryck av att vi gör genom debatten, att vi kan vårda bort missbruket.

I och med att vi nu antar lagen om socialtjänst kommer socialnämnden att få en ny och mer central ställning i kommunen. Förutom målparagrafen är två paragrafer av yttersta vikt. Jag skall kommentera dem i tur och ordning.

Målparagrafen säger att socialnämnden på demokratins och solidaritetens grund skall främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Den skall frigöra och

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

utveckla enskildas och grupperns egna resurser och bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Det är både vackra och stora ord, och det är socialnämndens och de politiska partiernas uppgift att se till att dessa mål kommer att förverkligas.

Det är varje kommun som skall svara för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Borta är – om man läser lagförslaget – de hemortsrättsbestämmelser och återkrav mellan kommuner som följt fattigvårds- och sociallagstiftningen genom alla år. Kommunerna har nu blivit bärkraftiga nog att ta hand om dem som vistas i kommunen. I vissa fall kan överflyttning ske till hemkommunen.

Så, herr talman, till socialnämndens uppgifter, som regleras i paragraferna 5 och 6.

Nämnden skall, säger man i lagförslaget, göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen. Den skall medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan och, herr talman, organisationer främja goda miljöer i kommunen.

Om man lägger ihop vad lagen om socialtjänst här säger betyder det i korthet att socialnämnden skall motverka segregering, bl. a. kategorisering i boendet. För hur skall man kunna främja jämlikhet i levnadsvillkor och verka för demokrati och solidaritet om man samtidigt godkänner att direktörerna har sina bostadsområden, tjänstemännen sina, arbetarna sina och kanske också socialgrupp 4 sina bostadsområden. Socialnämnden har sannerligen fått en central uppgift i samhällsplaneringen, och det är viktigt att i det här sammanhanget ordentligt markera detta.

De som dagligen kommer i kontakt med människor som utnyttjar samhällets, som det heter, sista resurs, som ju ekonomiskt bidrag från socialnämnden i själva verket innebär, vet också bäst var det onda sitter, vilka miljöer som är socialt sjukdomsalstrande. Socialnämnden har fått som sin uppgift att föra de "politiskt fattigas" talan.

Men det är också socialnämndens uppgift att göra detta i samverkan med dem som det gäller, att aktivera människorna och göra dem delaktiga i samhällets resurser. Människornas självbestämmanderätt skall främjas, står det i portalparagrafen.

Detta betyder naturligtvis inte att socialarbetarna skall utbilda sig till stadsarkitekter och samhällsplanerare, men det betyder att de skall säga sin mening rakt ut, från sociala utgångspunkter. Det kommer de nu att få lagens ord på.

Socialnämnden skall informera om sin verksamhet och genom uppsökande verksamhet främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden, heter det bl. a. i 5 §. Dessutom skall nämnden – och sedan räknas det upp en hel rad med uppgifter – svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Så kommer jag över till 6 §, som ersätter den nuvarande socialhjälpslagens paragrafer 12 och 13, dvs. de som gäller obligatorisk och frivillig hjälp. Den

uppdelningen är nu slopad, och socialnämnden får med rätt vida ramar rätt att bevilja bidrag – det heter inte längre hjälp, och det är en väsentlig markering – till den enskilde när han begär det eller hjälpbehovet kommer till socialnämndens kännedom på annat sätt.

På den här punkten har vi från socialdemokratiskt håll i vår motion 69 med anledning av propositionen om socialtjänsten varit noga med att påpeka behovet av rättvisare socialbidrag kommunerna emellan. Även om man aldrig kan komma ifrån vissa olikheter mellan kommunerna – det har flera talare varit inne på – får det inte vara så att socialbidragets storlek skall vara beroende av vilken kommun människor råkar vistas i eller ha som hemkommun. Skillnaderna är i dag betydande, och det gäller att få de skillnaderna mindre. Vi har därför i vår motion framhållit vikten av att tillsynsmyndigheten, dvs. socialstyrelsen, följer upp att utvecklingen går mot ökad jämlikhet. Dessutom kommer det ju så småningom genom besvärstätten att utformas prejudikat i vanlig ordning. Men det är enligt min mening viktigt att den sociala tillsynsmyndigheten får det i praktiken avgörande inflytandet på socialbidragets storlek. Socialutskottet stryker också under den uppfattningen i sitt betänkande.

Socialbidrag är, som jag sade, för den enskilde samhällets sista resurs. När inte några andra sociala instanser kan träda in är det socialnämndens uppgift att göra det. Någon har i ett samhälle det sista ansvaret, och det blir nu, som det varit tidigare, de sociala myndigheterna, socialnämnden.

Det betyder också att samhällets uppgifter via socialnämnden kommer att vara beroende av andra åtgärder i samhället. Den enskildes behov skall tillgodoses på annat sätt än genom bidrag, i första hand genom arbete eller det sociala skyddsnet som finns i samhället – pensioner, sjukförsäkring, bostadsbidrag etc. Det får heller aldrig vara så att man genom att vägra arbeta och gå till socialnämnden kan få socialbidrag. Individens har inte att välja mellan arbete och bidrag. Men här finns det många känsliga gränsområden. Lönen kan t. ex. vara otillräcklig. Endast erfarenheten och rättsprejudikaten kan lägga fast handlingslinjen här så småningom. Det skall emellertid också påpekas – det är viktigt – att varje människa i ett samhälle måste ha rätt till arbete.

Samhällets mål måste vara att minimera de totala utgifterna för socialbidragsverksamheten – inte så att bidragen till enskilda blir ogenerösa, utan så att samhällets struktur blir sådan att behovet av socialbidrag minimeras. Det är socialnämndens, länsstyrelsens och socialstyrelsens självklara skyldighet att slå larm så fort antalet bidragsberättigade stiger – då är det fel någonstans i samhället.

Jag skall ta ett exempel på vad jag här talar om. Det finns ett förslag om ett särskilt socialförsäkringstillägg. Soft, som det kallas. Man har nu beräknat att det skulle kosta ungefär 1 miljard kronor per år. Om det införs, så sparar man hälften av de pengarna inom socialbidragets ram. Det betyder alltså att summan av socialbidragen kan minskas. Det är viktigt att man gör sådana saker och följer upp det här hela tiden, så att socialbidraget verkligen är den sista instansen. När det stiger är det någonting fel i samhället, och då har

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

samhället att gå in med andra och mer generella åtgärder.

Socialutskottet har tillfogat en särskild missbruksparagraf. Den understryker att utskottet ser allvarligt på missbruksproblemet och här fullföljer sin tidigare linje i denna fråga.

Motiveringen från dåvarande socialministern Gabriel Romanus till att inte införa en sådan paragraf var att lagen om socialtjänst hade karaktären av ramlag – det skulle inte särskilt behöva poängteras för socialnämnden att detta med missbruk var en uppgift som åligger just socialnämnden.

Men bakgrunden till att vi vill föra in en sådan paragraf är att missbruket tilltagit och framför allt – det vill jag stryka under – att de nuvarande socialnämnderna skjutit denna fråga åt sidan i sitt arbete med andra angelägna frågor, som barnomsorg och äldrevard. Det är allmänt om vittnat att missbruksvården blivit en andrahandsfråga under senare år. Det kan synas egendomligt med tanke på den diskussion om missbruket som förekommit bland socialarbetarna under senare tid, men faktum är att detta är förhållandet. Socialutskottet vill nu lyfta fram frågan igen genom den tillförda 11 §, som således är ny.

Socialnämnden skall enligt denna paragraf förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel. Barn och ungdom skall särskilt uppmärksammas. Socialnämnden skall genom information och uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverkningarna samt stödja och hjälpa den enskilde missbrukaren. Hon eller han skall få den hjälp och den vård som behövs för att vederbörande skall komma ifrån sitt missbruk.

I vår motion begär vi från socialdemokratiskt håll en plan över vård och service för äldre människor. Vi menar att det är lika viktigt att upprätta en sådan plan för de äldre som det är för barnomsorgen.

Samhället har successivt byggt upp ålderstryggheten, och vi kan alla vara stolta över vad som har skett. Ingen behöver i dag känna rädsla inför ekonomiska bekymmer efter pensioneringen. Den mara som alltid har ridit människorna – hur det skall bli med försörjningen på äldre dar – är nu ett minne blott. Pensioneringen har successivt byggts ut. Den dagen när vi röstade igenom ATP i andra kammaren är för den som då var med något som man aldrig kommer att glömma.

Nu hotas faktiskt pensionernas standard. Vi är, trots försäkringar från socialministern, osäkra om vad som pågår i regeringskansliet i detta avseende. Kommer pensionssystemet att hållas intakt när man nu skall gå fram med blåpennan inför höstens besparingspaket? Ja, endast regeringen vet vad som egentligen pågår.

I socialutskottet har vi försökt att mota en sådan utveckling genom att göra olika uttalanden. Vi har bl. a. avgett ett yttrande till finansutskottet med anledning av kompletteringspropositionen. Kommer yttrandet att halla – också socialutskottets ordförande har här tagit upp den saken – den dag då konkreta förslag ligger på riksdagens bord?

Vi går nu in i en ekonomiskt svår period. Vårt land befinner sig i dag i en djup och utdragen ekonomisk kris. Det ekonomiska läget är sådant att vi alla

måste inrikta oss på sparsamhet. Frågan blir då var denna sparsamhet skall sättas in och hur det kommer att gå med sysselsättningen. Det är ju nämligen så, herr talman, att också den gemensamma sektorn är välståndsskapande.

I den socialdemokratiska motionen liksom i utskottsbetänkandet talas mycket om att sysselsättning skall ges åt den äldre generationen och att pensionsdagen inte skall döma till sysslolöshet. Vi säger att de äldre är en tillgång och en resurs i olika sammanhang: inom äldreården, förskolan och grundskolan. Vi vet att huvudmännen är positiva till att vara med om att aktivera de äldre.

Men om detta skall kunna förverkligas, krävs det full sysselsättning. Om det kärvar till sig på arbetsmarknaden blir det inte så lätt att kräva att de äldre också skall få gå in på arbeten som andra med större försörjningsbördor kräver att få ha kvar.

Det gäller alltså att för den äldre generationen skapa ekonomisk trygghet, att bygga ut den sociala servicen och omvårdnaden, att bygga ut hemsjukvården och långtidsvården, att skapa aktiviteter för fritiden samt mycket annat.

De socialdemokratiska motionerna – men även motioner som väckts av andra än socialdemokraterna – och socialutskottets betänkande innehåller många bra och riktiga krav på åtgärder, men jag skall inte här upprepa dem. Vi begär emellertid i en motion att det, utöver vad som görs inom regeringskansliet i dessa frågor, i Kommunförbundet och Landstingsförbundet i samarbete med Språ samt inom socialstyrelsen, skall tillsättas en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utreda frågan om den framtida äldreomsorgen.

Socialutskottet har gått oss till mötes på den punkten och begärt att regeringen tillsätter en parlamentariskt sammansatt beredning. Det framgick av socialministerns anförande att hon hälsade detta med tillfredsställelse.

Jag nämnde pensionerna och risken för att de kommer att urholkas. Men den verkliga faran i det avseendet, herr talman, tror jag ligger inom det område som jag nyss berörde, nämligen äldreomsorgen. Kommer kommunerna att i ett kärvt ekonomiskt läge ha pengar till olika former av servicehus, till ålderdomshem och långtidsvård? Kommer de att ha pengar till färdtjänst, hemsamariter, hemsjukvård och sysselsättning för de äldre?

Vi vet att antalet äldre ökar, inte minst när det gäller det högre åldersskiktet. Det får inte bli så att de äldre blir en börda för samhället. Vi är eniga om att de har varit en tillgång för vårt land, att de har byggt upp det. De har därför rätt till ett normalt liv och skall inte bli betraktade som något slags undantagsmänniskor. Det är ju så att måttet på ett lands kultur i mycket hög grad bestäms av hur man där behandlar den äldre generationen. Här gäller ännu det som står i de tio budorden: Du skall hedra din fader och din moder. Jag tror att detta kan gälla för hela samhället.

Herr talman! I förslaget till ny socialtjänstlag utvidgas överklagningsrätten till att gälla också förvaltningsbesvär, dvs. att den enskilde kan överklaga kommunens beslut om hemtjänst, färdtjänst, plats på ålderdomshem,

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

servicehus o. d. Detta stärker naturligtvis den enskildes rätt gentemot kommunen. Besvärsinstitutet är som jag ser det någonting oerhört viktigt i detta sammanhang. Det är besvärsrätten som ger den enskilde kraft gentemot kommunen.

Jag har under arbetet med den nya socialtjänstlagen inte kunnat undgå att tänka på vad som hände för ca 100 år sedan. 1871 antogs en ny fattigvårdsstadga. Denna stadga var sämre än de fattigvårdsförordningar som antogs i mitten av 1800-talet, nämligen 1847 och 1853. Nödåren hade satt in. Immigrationen hade tilltagit. Människor måste ge sig av från Sverige. De hade inte bröd. Detta ledde till en försämring av de bestämmelser som skulle reglera fattigvården i vårt land. Den besvärsrätt som tidigare hade funnits togs då ifrån den enskilde. Han eller hon och barnen var helt i kommunens våld. Den enskilde hade ingen rätt. Det hjälpte inte att Sverige hade övergått från ståndsriksdag till tvåkammarriksdag eller att det kommunala självstyret hade stärkts.

Vad betyder socialtjänstlagens stolta paroller, dess fina målparagraf och generositeten, om tiderna blir sämre? Orkar vi med då? Kanske är det så att vi i dag önskar en ny och annan syn på socialvården, men att vi i morgon i själva verket går mot en hårdare attityd. All erfarenhet säger oss att när det kärvar till sig, då är det de mest utsatta som får sitta emellan. Det gäller, som vi säger i motion 69, att även i en besvärlig situation värna om de svaga och utsatta.

Regeringens förslag var ofullgånget. Jag vet faktiskt inget lagförslag som har blivit så omarbetat såväl i motivtexten som i själva lagtexten som detta. Flera frågor har också blivit skjutna på framtiden och hänvisats till olika utredningar. Men jag skulle vilja ge ett råd till alla dem som skall syssla med socialvården och socialtjänstlagen, eller lagen om vård av unga: läs socialutskottets betänkande nr 1979/80:44. All min erfarenhet säger mig att handläggare och besvärinstanser i första hand läser regeringsförslagen. I detta fall kan det faktiskt leda fel. Utskottet har gjort betydande ändringar.

Så har vi kommit fram till ett förslag till beslut. Vi hoppas alla att det skall ge till resultat vad samtliga tycks vara överens om i dag.

Jag har tagit fram Gunnar och Maj-Britt Inghes bok "den ofärdiga välfärden", som skrevs ungefär när socialutredningen tillsattes.

Författarna tar fram välfärdssamhällets brister och påminner om Per Albin Hanssons folkhem. Man skulle förändra samhället – det glömmes vi kanske ibland. Men det fanns också någonting annat. Gunnar och Maj-Britt Inghes skriver så här: "I begreppet 'folkhem' ligger därutöver också något annat, nämligen ett slags gemenskap, symboliserande solidaritet, hjälpsamhet, hänsyn, medkänsla, vänlighet och värme människor emellan." Det är detta, herr talman, som vi vill att den här socialtjänstlagen skall föra med sig ute i det ibland mycket hårda livet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talman! I socialtjänstlagens första paragraf fastslås att samhällets socialtjänst skall främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Där fastslås även att man skall inrikta socialtjänsten på att frigöra och utveckla enskilda och grupperns behov. Denna portalparagraf gäller då naturligtvis även gruppen äldre, omsorgen om äldre människor.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Jag vill gärna ta upp den delen av socialtjänstlagen. Den är på intet sätt kontroversiell, utan har i största enighet behandlats i utskottet. Är socialtjänstlagens mål satt på ett sådant sätt att det finns praktiska möjligheter att helt förverkliga den? Frågan är inte oberättigad. Några axplock från verkligheten kan betyda vilka problemen är inom äldreomsorgen de närmaste årtiondena. Vi vet att äldre i dag har ett förhållandevis gott välbefinnande långt upp i åldrarna. Den aktiva levnadstiden har visat sig vara genomsnittligt längre än man tidigare trott. Det är först i slutet av 70-årsåldern som behovet av stöd och hjälp från omgivningen relativt snabbt ger sig till känna. De småkrämpor o. d. som dessförinnan visat sig har kunnat kompenseras med tekniska hjälpmedel eller olika former av behandling. Tidigare var fritiden och rekreationsmöjligheterna begränsade. De positiva faktorerna var gemenskap med anhöriga och med en väl känd krets utanför familjen.

I dag är det totala utbudet för pensionärerna mycket stort. Kursverksamhet, resor, föreningsliv, kulturell verksamhet och övriga former av samvaro erbjuds i rikt urval. Pensionärsföreningar, ideella föreningar och den kommunala äldreomsorgen gör här betydande insatser. Flertalet pensionärer trivs enligt pensionärsutredningen med pensionstiden. Men ensamhet och sysslöshet är inte ovanliga. Ensamheten är det största problemet bland äldsta åldersgruppen, 80 år och uppåt. Ekonomiska svårigheter, bristande självkänsla, sysslöshet och ensamhet är de stora problemen hos de nyblivna pensionärerna. Som pensionär har man hamnat utanför den gemenskap som arbetsgruppen innebar. Man behövs ej längre.

I en skrift av Nancy Holmström *Det tjänar ingenting till – om självmord* bland äldre, beskrivs tillvaron för pensionärer. Självmord bland äldre är ingenting ovanligt, men det är ett nonchalerat problem. Ungdomars självmord debatteras, och det är naturligt och riktigt, men de äldres och gamlas självmord har på något sätt accepterats. Problemet med de gamlas självmord överförs och reduceras ofta till Rätten till vår död. Men det faktum som förbises är att ingen människa, ung eller gammal, begär självmord, om inget är fel i hennes liv. För män i åldern 85–89 år och för kvinnor i åldern 55–59 år föreligger den största suicidrisken. En gemensam faktor i dessa självmord är ensamheten. Om ensamhetens onda cirkel kunde brytas skulle också många liv kunna räddas.

Självmord bland äldre är i dag ett stort och allvarligt problem och det håller på att få karaktären av samhällets ättestupa. För både män och kvinnor i åldrarna över 65 år tycks sommarmånaderna maj–augusti vara extra kritiska ur självmordssynpunkt. För de unga är det vinterhalvåret som är det mest

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

kritiska. Lägsta självmordstalet har de äldre under december månad – i skarp kontrast till de unga.

En förklaring till att de gamla tar sig av dagen under den ljusa och vackra årstiden kan vara att ensamheten känns så mycket svårare när anhöriga är på semester, solar och badar och är fullt upptagna av att roa sig. Då blir städer och hyreshus folktomma. Gamla blir dessutom lätt offer för bristen på semestervikarier inom hemsjukvården och äldreomsorgen. Många gamla får inte den hjälp de behöver, och det förstärker ytterligare deras känsla av att stå utanför.

Den låga självmordsfrekvensen under december månad kan förklaras av att anhöriga då har mera tid över för de sina och större lust att träffa dem och fira en traditionell jul tillsammans med dem. Den stora svårigheten för många socialförvaltningar sommartid är att komma till rätta med den svåra bristen på vikarier inom äldreomsorgen. Utbildade ungdomar får tas in till tjänstgöring som hemsamariter, helt oförberedda på de svåra psykiska problem som de ställs inför, med äldre som tappat lusten att leva och som är i behov av en hjälpgivare med erfarenhet och omdöme. Vi vet att de närmaste årtiondena kommer antalet äldre att öka. Fram till sekelskiftet kommer antalet pensionärer över 85 år att öka från 90 000 till 180 000. Och alla dessa skall naturligtvis ha tillgång till service och omvårdnad.

Det krävs kraftfulla tag för att öka rekryteringen till de personalgrupper av alla kategorier – hemsamariter, hemvårdsassistenter, undersköterskor och distriktssköterskor – som då behövs. Dessa personalgrupper garanterar att omvårdnaden av de äldre verkställs på ett för den gamle tillfredsställande sätt. Inte minst hemsamariten bör få en adekvat utbildning. Svårigheterna att rekrytera personal till detta arbete bör leda till att arbetets karaktär av ensamarbete i så stor utsträckning som möjligt ändras till teamarbete. På många håll i landet har denna omorganisation lett till en positiv arbetssituation för den anställde och en stabilare arbetskår. Detta har i sin tur betytt en ökad trygghet för den gamle. Det är fortfarande i de stora städerna de största problemen av denna art finns.

En förändring av boendemiljön är ofta ett ingrepp som för en gammal kan skapa problem. Det är huvudsikt i förslaget till utformningen av äldreomsorgen i fortsättningen, att den invanda boendemiljön så långt möjligt skall bibehållas.

Boendemiljön har sin betydelse för att inte onödigtvis skapa en ensamhet. En invand miljö betyder trygghet för äldre. Där bör all service som det finns behov av kunna tillgodoseas, oavsett om det är glesbygd eller tätort. Servicehusen som ersättare för alderdomshemmen har livligt debatterats. Alderdomshemmen kommer under översiktlig framtid att behövas. Den funktion och den service som dessa erbjuder kan ej ersättas. Alderdomshemmens övervård kan även inom hemmets väggar omprövas och göras till en behovsprövad vårdinsats. Försök pågår i ett flertal kommuner, och resultatet är positivt.

Servicehusen har i vissa fall blivit ett samhälle i samhället, med en onödig koncentration av enbart äldre. Huvudmålet bör vara att bibehålla eget

boende så långt möjligt. Inte minst av det skälet att den gamle upplever detta som det mest tillfredsställande. Vård och service bör ges i den utsträckning som krävs. Detta ställer ytterligare krav på nyrekrytering och utbildning av personal som skall ombesörja denna service.

För att äldre skall kunna bo kvar i sin invanda miljö krävs insatser från samhällets sida. Detta innebär inte att det ansvar som åvilar oss alla inte tas till vara. Tvärtom skall detta boende främja ett ansvarstagande för närboende. Även de ideella föreningarnas insatser kommer här att behövas, och det vore fel att inte utnyttja den resursen. Pensionärsföreningarna kan här göra stora insatser. Den erfarenhet och det kunnande som finns hos äldre kommer också att kunna utnyttjas, till fromma för den som delar med sig och till glädje för den som får ta emot. Vi får ej ta ifrån människor rätten att behövas bara för att man passerar ett åldersstreck.

Synsättet i socialtjänstlagen ger kommunerna möjligheter att utforma sin äldreomsorg efter de förutsättningar som finns. Det talar för att det skall bli möjligt, i samverkan med andra kommunala organ och med de resurser som då kan frigöras, att tillgodose de behov av omsorg som de äldre har.

Så vill jag, herr talman, belysa en förändring som inträffat när det gäller propositionens förslag rörande omsorger om barn och ungdom, förskoleledelen. I propositionens förslag, 12 §, står:

”För barn som stadigvarande vistas i kommunen skall bedrivas förskole- och fritidshemsverksamhet.

Förskoleverksamheten avser barn som inte uppnått skolpliktig ålder och barn vilkas skolgång har uppskjutits enligt 32 § andra stycket skollagen (1962:319).”

I det förslag som lämnas av socialutskottet finns ett tillägg:

”Kan förskola på grund av restider eller av andra skäl inte bedrivas i den omfattning som anges i första stycket, får kommunen dela upp förskolan på två år. Barn som berörs av sådan uppdelning skall anvisas plats i förskolan fr. o. m. höstterminen det år då barnet fyller fem år.”

Detta är ett för alla i glesbygd boende viktigt tillägg. Det kommer alltid att finnas bygder i Sverige där ett otillräckligt barnunderlag och långa reseavstånd gör det omöjligt att på annat sätt ge barnet den träning som ges i förskolan. Det är dessutom ett viktigt sätt att bereda dessa barn gruppträning och stimulans då lekkamrater saknas inom lämpligt avstånd. Hel- eller halvdagsvistelse på förskola kommer aldrig att behöva beredas dessa barn. Omsorgen om dem kommer att skötas av egna föräldrar eller i familjedaghem. Det är viktigt att lagar och förordningar får sådan utformning att de kan anpassas till både glesbygd och centralort.

Jag vill därmed, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Barns behov, livsvillkor och rättssäkerhet står ständigt under debatt och berörs i en rad utredningar och förslag. Trots reformer och samhällsinsatser av olika slag finns det många barn som far illa.

Självklart skall man ha ett samhällsbyggande som syftar till goda

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

levnadsvillkor för både barn och föräldrar, men det kommer troligen under lång tid ändå att finnas barn som utsätts för fysiska eller psykiska övergrepp.

Dessa barn har samhället ett särskilt stort ansvar för, och detta finns uttryckt i både nuvarande barnavårdslagstiftning och det nu aktuella förslaget till socialtjänstlag och lag om vård av unga (LVU).

Socialutskottet konstaterar att den föreslagna lagstiftningen nära ansluter till nu gällande bestämmelser i barnavårdslagen.

Trots detta utvecklas i massmedia en kritik som helt saknar motstycke. Förslaget är, säger man, fullständigt horribelt, dragkampen om barnen hårdnar, upprepade omplaceringar kommer att ske, med otrygghet och kontaktstörningar som följd, många barn kommer att bli kvar i miljöer där de misshandlas och vanvårdas.

Man får lätt uppfattningen att alla bestämmelser till skydd för barnen försvinner.

Herr talman! Jag vill passa på tillfället att här på några punkter redovisa innebörden av lagförslaget när det gäller barnens rättssäkerhet och skydd, eftersom missuppfattningarna är många.

Först bara några konstateranden:

Vi har ett enhälligt utskottsbetänkande. Det enda förslag som innebär avslag på LVU kommer från vpk. Men som tidigare nämnts under debatten, står det på s. 6 i vpk-motionen: "Däremot kan förslaget om LVU i stort accepteras."

Man brukar hävda att vpk är det enda parti som driver en rak och konsekvent linje i denna kammare. Men i dag kan vi i alla fall bevitna en omsvängning. I övrigt finns om socialtjänsten endast ett mindre antal motioner, som berör barnen, och av dessa har utskottet godtagit en del, och i andra fall har vi hänvisat till pågående utredningar.

I socialtjänstlagen slås fast att socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, att nämnden i nära samarbete med hemmen skall främja en allsidig personlighetsutveckling och gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom samt att nämnden skall sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och det stöd de behöver.

Där så är möjligt bör alla åtgärder vidtas med de berördas frivilliga medverkan. Den resurs för behandlingsarbetet som den enskildes egen medverkan utgör måste alltså tas till vara.

Utskottet säger i betänkandet på s. 99 att detta givetvis inte innebär att ett barns hälsa eller utveckling får sättas på spel genom att socialnämnden i syfte att uppnå enighet går med på att välja andra åtgärder än dem man anser barnet vara i behov av. Vägledande för hur socialnämnden skall förfara i sådana fall måste vara vad nämnden vid en samlad bedömning anser vara bäst för barnet.

I den första paragrafen i LVU står det bl. a. att den som är under 18 år skall beredas vård med stöd av denna lag om det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom.

Vård skall beredas den unge om brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling.

Utskottet delar propositionens principella uppfattning att det måste finnas visst utrymme för tillämpning av LVU även om samtycke lämnats. Den unge skall nämligen garanteras "behövlig vård". I detta uttryck ligger bl. a. att hela den av socialnämnden planerade vården skall kunna genomföras. Om det finns anledning att befara att ett lämnat samtycke kan komma att återkallas, innebär detta att behandlingsprogrammet eventuellt inte kan fullföljas. LVU bör då kunna tillämpas för att garantera det långsiktiga genomförandet av vården. Om barnet utsatts för misshandel eller liknande övergrepp måste dessutom barnets anspråk på trygghet vägas in vid bedömningen av vad som är behövlig vård.

Även om det inte finns någon mera påtaglig anledning att befara att vården avbryts eller störs, kan det i sådana fall ofta vara motiverat att tillämpa LVU för att säkerställa att inte barnet kan flyttas utan socialnämndens medgivande.

I ärenden enligt LVU beslutar länsrätten efter ansökan från socialnämnden. I akuta situationer kan dock nämnden eller dess ordförande besluta om omedelbart omhändertagande.

Så till motionerna.

I motion 1979/80:66 av Erik Larsson m. fl. föreslås att förvaltningsdomstol som har att pröva frågor om vård enligt LVU också skall kunna besluta i frågor som rör omedelbart omhändertagande, detta för att undvika avbrott i vården. Utskottet har biträtt detta yrkande.

Genom en sådan generell regel blir det alltid möjligt för en domstol att med omedelbar verkan besluta om de åtgärder som anses lämpligast med hänsyn till barnets bästa. Detta lägger ett stort ansvar på domstolarna när det gäller att se till att barn inte utsätts för upprepade flyttningar.

Med detta tillgodoses också syftet i motionen 1979/80:1204 av Ella Johnsson.

Barns talerätt har jag själv tagit upp i motion 1979/80:55.

Barn under 15 år kan i mål enligt LVU inte själva föra sin talan, utan måste ha en ställföreträdare. Ett offentligt biträde räcker inte.

Utskottet instämmer i att nuvarande förhållande inte är tillfredsställande. Man måste på sikt överväga att införa en ordning som ger barnet en starkare ställning. Vilken utformning ett sådant system bör ha kan dock inte bedömas utan närmare utredning. Utskottet vill därför avvakta förslagen från utredningen om barnets rätt.

Jag har accepterat detta, eftersom jag fått klarhet i att man verkligen behandlar just den frågan. Direktiven var från början oklara.

Jag har i samma motion krävt att LVU skall följas upp redan från början, eftersom tillämpningen av nuvarande lagstiftning kritiserats hårt. Detta har utskottet tillstyrkt.

I tidningarna har man fått det till att regeringen tagit intryck av den senaste tidens opinion och tillsatt en utredning som får fria händer att ändra i LVU:s konstruktion. Jag tycker vi skall observera att motionen skrevs i oktober och

att utskottet i januari i år beställde en sådan uppföljning.

Omsorgen om barn och ungdomar är en av socialtjänstens viktigaste uppgifter. Det finns därför särskild anledning att bevaka att denna del av socialtjänstens verksamhet fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Den nya lagstiftningen bör ge ökad trygghet åt barn och ungdomar som är i behov av skydd och stöd från samhällets sida. Reglerna bör främst vara utformade med hänsyn till att de skall kunna utgöra ett smidigt hjälpmedel för att förverkliga dessa intentioner. Man bör därför enligt utskottets mening vara öppen för möjligheten att LVU:s bestämmelser kan behöva justeras i takt med vunna erfarenheter.

I övrigt finns, herr talman, inga förslag till förändringar i LVU.

I motionen 1979/80:1657 av Olle Göransson och Lennart Pettersson begärs ett uttalande som klarlägger att lagstiftningen skall garantera samma skydd för barn till utvecklingsstörda som andra barn har. Utskottet har gjort ett långt uttalande i den här frågan, och det återfinns på s. 33–35.

I anslutning till socialtjänsten behandlas ytterligare en motion som berör barnens situation, nämligen motion 1979/80:68 av Blenda Littmarck m. fl. Här krävs att kontaktman skall kunna ordnas för barn och ungdom även utan samtycke. Utskottet hänvisar här till att ett sådant förslag från utredningen om barnens rätt nu remissbehandlas. Klarläggande uttalanden om närhetsprincipens tillämpning har gjorts på s. 74 och 75 med anledning av ett yrkande i min tidigare nämnda motion, nr 55.

Herr talman! Jag har härmed berört samtliga motionsförslag som gäller åtgärder och ingripanden till skydd för barn. Av detta får man kanske en något annan bild än den massmedia ger. I massmedia förespeglar man djup oenighet, men som jag nämnde tidigare är betänkandet enhälligt. Jag hoppas att utskottet med de uttalanden som gjorts har kunnat skingra en del osäkerhet och misstro.

Frågorna kring barnens rätt till skydd och en trygg uppväxt är allt annat än lätta. Det gäller i första hand att göra så mycket som möjligt tillsammans med föräldrarna, och så sker också. Men det handlar också om att slå vakt om en grupp barn som utsätts för övergrepp av olika slag, ibland trots ytligt sett goda levnadsvillkor. Samhällets särskilda ansvar för dessa barn gäller inte bara ingripanden, utan det gäller också att den vård som samhället ger präglas av trygghet, stabilitet och stimulans, dvs. motsvarar de krav som vi i övrigt ställer upp för barns omsorg. En långsiktig planering måste till i varje enskilt fall, så att omflyttningar kan undvikas.

Till sist några ord om den del av LVU som gäller ungdomar, som utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller någonting annat därmed jämförbart. Vård enligt LVU kan här ges upp till 20 års ålder. Vården skall dock omprövas av nämnden minst var sjätte månad. Detta har tolkats så att högsta vårdtid skulle vara sex månader och att sådan långsiktig behandling som ges på t. ex. Hasselakollektiven skulle raseras. Jag vill påstå att man läst fel. Vårdbehovet är avgörande för vårdtidens längd, och som grund för omhändertagandet ligger ju socialnämndens egen behandlingsplan. Det kan

väl då inte anses som en katastrof att socialnämnden åläggs ompröva ärendet regelbundet. Jag ser det som ett skydd för ungdomarna att man noga prövar att rätt vård ges. Reglerna gäller ju för alla som är placerade för vård utom det egna hemmet. Visserligen kan socialnämndens beslut om fortsatt vård överklagas, men det är ingen större skillnad i jämförelse med nuvarande bestämmelse. Den enskilde kan ju när som helst och hur ofta som helst begära att samhällsvården skall upphöra.

När det gäller åldersgränsen 20 år är denna en kompromiss. Ursprungsförslaget var 18 år, men många remissinstanser menade att det var bättre att ge vård längre tid inom socialtjänstens ram än att överlåta den exempelvis till kriminalvården. När det gäller vård utan samtycke för vuxna missbrukare, skall ju denna fråga utredas ytterligare. Man kommer naturligtvis in på åldersgränser och samordningsproblem i denna översyn. Några krav på en höjning av åldersgränsen för LVU har dock inte framförts i någon motion.

Allra sist skulle jag vilja ställa en fråga till Karin Söder. Jag vet inte om jag hörde fel, men jag tyckte att Karin Söder sade att LVU skulle bli föremål för ytterligare överväganden och att ändringar skulle vara klara till den 1 januari 1982. På s. 106 i utskottsbetänkandet står det: "Beredningen bör sålunda undersöka hur de nya reglerna tillämpas i praktiken och förutsättningslöst överväga om några initiativ bör tas till ändringar eller tillägg i reglernas utformning." Det är litet öklart vad som egentligen gäller, och jag har inte haft tillgång till de slutliga direktiven. Jag tycker därför att det skulle vara bra om socialministern ville klargöra just den här punkten.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Enligt direktiven kan utredningen, där alla politiska partier är representerade, lägga fram förslag som den finner ändamålsenliga med utgångspunkt i de erfarenheter som utredningens ledamöter har. Jag tror att det är bra att man inte "läser dörrarna". Att avvakta att lagstiftningen träder i kraft och inte kunna göra någonting förrän efter några år tror jag vore en olycklig utgångspunkt för utredningsarbetet.

Däremot skall utredningen naturligtvis effektuera den beställning som riksdagen har gjort i sitt betänkande. De direktiv som finns och det uttalande som riksdagen i dag förmodligen kommer att göra och som utskottet står bakom är inte på något sätt motstridiga.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det är riktigt som Lena Öhrsvik sade, att vänsterpartiet kommunisterna har tagit intryck av den debatt som har förts och alla de skrivelser som har kommit, där man har kritiserat LVU. Vi var inte från början medvetna om de brister som LVU har. Man kan beklaga att synpunkterna på LVU har kommit så sent, men det får inte innebära att

riksdagsledamöter inte kan ändra sig och vara lyhörda för den debatt som förs utanför detta hus av människor som i sitt dagliga arbete har att handskas med dessa frågor.

Det finns fortfarande möjligheter att i dag avslå förslaget om LVU. Det bygger på frivillighet och samverkan med föräldrarna, och många är oroliga för att det främst är föräldrarnas rättssäkerhet som man vill värna om och att barnens rättsskydd blir beroende av föräldrarnas inställning. Kritiken har framför allt riktats mot att det inte blir möjligt att ingripa med förebyggande åtgärder.

I debatten har anförts: Lagen är skriven utifrån drömmen om välmotiverade föräldrar som ber om hjälp. Men så ser verkligheten inte ut. Den sociala verkligheten kommer att döljas bakom en glättad fasad av frivillighet och service.

Jag tycker att det är allvarliga argument mot LVU. Barnens bästa och föräldrarnas bästa kan tyvärr vara två olika saker, och då måste man värna om den svagaste parten – i detta fall barnen.

Med hänvisning till den mycket starka kritik som har riktats mot LVU föreslår vi alltså att man lyfter ur LVU och inväntar slutbetänkandet från utredningen Barns rätt.

LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Herr talman! Jag tycker visst att vi skall lyssna på åsikter som kommer fram, och jag tycker att det vore bra om Inga Lantz också lyssnade när man förklarar vad lagstiftningen innebär. Jag försökte redovisa det, och jag rekommenderar Inga Lantz att en gång till läsa vad som står i lagen om vård av unga, speciellt 1 §. Där står att den som är under 18 år skall beredas vård med stöd av denna lag, om det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom. I dessa fall har alltså socialnämnden en direkt skyldighet att ingripa till skydd för barnen. Jag kan inte se att det skulle kunna uttryckas starkare än det står där.

Det råder fortfarande en viss oklarhet om Karin Söders egen inställning till den nya lagstiftningen. Det har figurerat en del uppgifter i massmedia, och jag har tidigare frågat Karin Söder om hennes inställning. Jag tycker inte att jag fått den klarhet jag skulle vilja ha. Anser Karin Söder att de förslag vi skall fatta beslut om i dag – utom på de punkter som utskottet har tagit upp när det gäller barns talerätt och förflyttning av fosterbarn, som alltså skall behandlas vidare i utredningen om barnens rätt – är till fyllest för att skydda barn mot övergrepp?

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! I en debatt jag hade med Lena Öhrsvik för ungefär en vecka sedan, uttryckte jag att jag anser att LVU är en bra utgångspunkt. Alla har tidigare i dag varit eniga om att socialtjänstlagen som helhet är en lagstiftning vars utveckling vi måste följa. Det gäller i lika hög grad den del som berör LVU. Det är därför utskottet på vissa punkter ansett att man bör utvärdera

den. Det är detta vi i utredningsdirektiven har gått till mötes. Detta är inget arbete som får stagnera. Barnens rätt i alla avseenden, liksom alla människors rätt i sociala sammanhang, måste ständigt utvärderas och prövas. Precis samma sak gäller för LVU. Det är denna möjlighet att förbättra och utvärdera som ges i de direktiv regeringen antagit.

Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg begränsa mig till att anföra några synpunkter på vård, oberoende av samtycke, av vuxna missbrukare och motivera att jag kommer att yrka bifall till utskottets hemställan även på hithörande punkter.

Låt mig inledningsvis bara konstatera att i lagförslaget räknas som vuxen också den som nätt och jämnt fyllt 20 år. Dagens möjligheter att omhänderta unga missbrukare för samhällsvård enligt barnavårdslagen tills de fyllt 23 år försvinner därmed. Det reser naturligtvis särskilda krav på de lagregler för vuxna missbrukare som skall träda i stället.

I socialutskottet har man enats om en kompromiss som innebär att socialtjänstlagen träder i kraft den 1 januari 1982. Ställningstagandet till vård utan samtycke av vuxna missbrukare uppskjuts genom att en parlamentarisk utredning får i uppdrag att skyndsamt lägga fram nytt förslag. Detta innebär avslag på LPV-förslaget, vilket är bra. Men i en rad motioner från samtliga riksdagspartier har också yrkats att vissa bestämmelser i nykterhetsvårdslagen skulle behållas i avvaktan på det nya förslaget. Utskottet föreslår att dessa yrkanden skall avslås med hänvisning till att förslaget till nya regler om vård av missbrukare förutsätts kunna träda i kraft samtidigt med resten av reformen.

Naturligtvis hade vi, herr talman – det står fullständigt klart – föredragit att riksdagen väntat med beslutet om socialtjänstlagen till dess vi hade haft ett fullständigt förslag till nya regler om vård oberoende av samtycke, liksom till kontraktsvård. Men det har uppenbarligen inte varit möjligt att få majoritet för det i utskottet.

Vägar vi då lita på kompromissen? Innebörden i kompromissen är formellt att man i en situation med starkt ökande alkoholmissbruk avskaffar nykterhetsvårdslagen, utan att veta vad den skall ersättas med, och utan att veta om något alls kommer i dess ställe. Vad händer om det – trots intensiva ansträngningar – inte visar sig möjligt att få fram ett förslag om tvångsvård av vuxna missbrukare före 1982? Eller, vad händer om ett sådant förslag stöter på starkt motstånd hos remissinstanserna? Kommer vi då att stå där den 1 januari 1982 utan några möjligheter att tvångsomhänderta vuxna missbrukare som inte är psykiskt sjuka eller kriminella men i trängande behov av vård?

Vi moderater bedömer detta av flera orsaker som helt uteslutet för det första av humanitära skäl.

för det andra med tanke på innebörden i den kompromiss som träffats i socialutskottet.

för det tredje på grund av de erfarenheter som har vunnits under senare år och

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

för det fjärde med tanke på socialutskottets egna ställningstaganden i fråga om ansvaret för missbrukarna.

Visserligen är det en viktig utgångspunkt för socialtjänstreformen att insatserna i individuella ärenden skall präglas av frivillighet. Men, säger utskottet, samtidigt "råder enighet om att samhället i vissa fall måste kunna använda sig av tvångsätgärder mot den enskilde ---. Så kan vara fallet vid missbruk av alkohol eller narkotika. En missbrukare kan under längre eller kortare tid vara oförmögen att själv ta itu med så stora problem och ta den aktiva del i behandlingsarbetet som socialtjänstlagen förutsätter. Det kan då uppstå nödsituationer när det inte längre är möjligt för samhället att acceptera en vägran att ta emot erbjuden hjälp med de konsekvenser detta innebär i form av mänskligt lidande."

Låt mig också, herr talman, på moderata samlingspartiets vägnar slå fast att vi bestämt motsätter oss och kommer att motsätta oss varje form av interregnum, av glapp mellan lagarna, på grund av de utomordentligt allvarliga konsekvenser det skulle få för missbrukare och deras anhöriga.

Antag att det trots allt visar sig omöjligt att i tid få fram en ny lag om tvångsvård av vuxna missbrukare utifrån de riktlinjer som utskottet drar upp. Med hänsyn till de uttalanden som gjorts förutsätter vi då, som också Blenda Littmarek framhållit, att nykterhetsvårdslagen behålls i tillämpliga delar som ett provisorium. En teknisk jämkning av nykterhetsvårdslagen till socialtjänstlagen torde kunna ske ganska snabbt.

Ett annat alternativ är att man skjuter på ikraftträdandet av socialtjänstlagen, om man inte får fram det nya förslaget om tvångsvård.

Herr talman! Under många år sköt man en trumeld mot nykterhetsvårdslagen, särskilt mot dess tvångsinslag. Att hjälpa och rehabilitera någon mot hans vilja var omöjligt, hette det. Framgångsrik vård förutsatte frivillighet. Denna inställning påverkade inte bara arbetet i socialutredningen. Också i många nykterhetsnämnder drog man sig i det längsta för att utnyttja nykterhetsvårdslagens möjligheter. Nu har andra uppfattningar om vården utan samtycke börjat göra sig gällande. Trots vällovliga och helt nödvändiga satsningar på öppna och frivilliga vårdformer och trots starkt ökat antal avgiftningar m. m. vid psykiatriska kliniker har det visat sig att man inte kan undvara det sociala tvånget. Vi har fått ett stort uppdämt vårdbehov. Vi vet att många missbrukare har gått under. Det är också omvittnat att underlåtenheten att använda nykterhetsvårdslagen har lett till att barn i missbrukarhem i stället i växande omfattning tagits om hand för samhällsvård. Efter halvårsskiftet 1978 har vi fått en markant ökning av antalet ansökningar om tvångsvård vid nykterhetsvårdsanstalter. Ändå ligger som bekant bakom ansökningarna dubbla beslut i socialnämnd och länsrätt, där det också skall ha visats att möjligheter till frivilliga hjälpåtgärder tömts ut. Under 1979 har antalet ansökningar om tvångsintagning ökat med inte mindre än 29 %. Att avskaffa nykterhetsvårdslagen med dess i genomsnitt bortåt 600 tvångsomhändertagna utan att ersätta den med något annat är därför av humanitära skäl en omöjlighet.

Ytterligare en anledning till att vi anser oss ha garantier för att nu gällande

tvångsregler inte upphävs utan tillfredsställande ersättning är att utskottet på förslag från bl. a. vårt håll enhälligt beslutat komplettera socialtjänstlagen med en 11 §, som kallas *Åtgärder mot missbruk*. Denna paragraf återfinns på s. 130 i utskottets betänkande. I den slås inte bara fast att socialnämnden skall informera och på andra sätt arbeta för att förebygga och motverka missbruk utan också att "nämnden skall även stödja den enskilde missbrukaren och se till att han får den hjälp eller vård som behövs för att komma ifrån missbruket".

Nämnden *skall* enligt paragrafen se till detta. Givetvis måste då också nämnden kunna vidta eller ta initiativ till nödvändiga åtgärder, om frivillighet inte går att nå och liv och hälsa står på spel. Någon möjlighet för socialnämnden att kringgå denna skyldighet genom att i stället tvångsomhändertaga barnen finns inte. Ett sådant tillvägagångssätt skulle innebära att den friska delen av familjen, barnen, tvångsomhändertogs medan den vårdbehövande – missbrukaren – lämnades åt sitt öde. Detta skulle klart strida mot socialtjänstens krav på helhetssyn. Det skulle inte heller tillgodose nämndens speciella förpliktelser mot missbrukaren själv enligt den nya 11 § eller det yttersta vårdansvaret enligt 3 §. Socialnämnden måste således på ett eller annat sätt kunna antingen själv besluta om vård oberoende av samtycke eller ta initiativ till sådana åtgärder i de fall då missbrukaren annars löper risk att gå under. Annars går socialtjänstlagen helt enkelt ihop.

Låt mig så, herr talman, övergå till den begärda parlamentariska beredningen, som har att ytterligare utreda frågan om vård oberoende av samtycke. Det är av särskild vikt, säger utskottet, att utredningen görs förutsättningslöst. Samtidigt stryker utskottet under att utredningen bör sikta till att skapa största möjliga rättstrygghet för den enskilde och bästa möjligheter till en individuellt anpassad vård i en sammanhållen vårdkedja. Utskottet säger också att beredningen bör vara fri att pröva olika vägar att tillgodose nödvändiga vårdbehov inom ramen för helhetssynen. Det är faktiskt ganska många och bestämda och högt ställda krav beredningen får med sig på vägen, och det måste – även det – upplevas som betryggande. Jag vågar därför inläsa i kravet på individuellt anpassad vård att om en vårdobenägen missbrukare i första hand har trängande behov av psykiatrisk vård så skall han också kunna få denna. Behöver han å andra sidan en mer långvarig *social* rehabilitering skall han i stället kunna få det, även i de fall då han inte av egen kraft mäktar stå emot missbruket. LPV-förslaget och debatten kring det har haft det goda med sig att det i dag torde stå klart för en bred opinion att enbart en psykiatisering av vården inte är en framkomlig väg. Psykiatrisk tvångsvård måste förbehållas gravt psykiskt sjuka.

Beredningen skall också, enligt utskottet, överväga om möjligheterna för socialnämnd eller anhörig att förvalta en missbrukares pension, sjukpenning och föräldrapenning skall behållas. Jag nämner detta särskilt, inte bara för att det innebär tillmötesgående mot bl. a. en motion från vårt håll, utan också därför att regeringen inte tagit med detta i sina direktiv. Jag hoppas att direktiven kommer att kompletteras i det avseendet, för också detta nya förslag skall enligt utskottet kunna träda i kraft samtidigt med socialtjänstlagen.

Till sist: I den allmänpolitiska debatten i januari i år slog jag som talesman för moderaterna fast följande i fråga om vården av vuxna missbrukare:

”Att beröva någon friheten är ett utomordentligt djupgående ingrepp i vederbörandes liv. Måste ett sådant frihetsberövande trots allt ske, måste

1. frivilligheten vara uttömd.
2. reglerna vara så klara och entydiga som det över huvud taget är möjligt.
3. beslutet omgärdas med stränga krav på rättssäkerhet och
4. vården kunna utformas så, att den så långt som möjligt svarar mot missbrukarens verkliga behov.

Tvånget i sig kan aldrig bota eller rehabilitera. Det är dess innehåll i det enskilda fallet som är helt avgörande för resultatet.”

Dessa krav motsvarar i stort de uttalanden som utskottet gjort. För att vi också skall kunna få garantier för att frivilligheten skall vara uttömd innan tvångsvård vidtas hoppas jag att det skall visa sig möjligt under arbetets gång att även foga in möjligheter till s. k. kontraktsvård.

Enigheten kring utredningsdirektiven förpliktar, enigheten kring betänkandet i övrigt likaså. Detta gör, herr talman, att vi anser oss ha sådana garantier för en tillfredsställande slutlig produkt att vi kan sluta upp kring socialutskottets betänkande.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till socialutskottets hemställan på samtliga punkter.

I detta anförande instämde Ann-Cathrine Haglund, Gullan Lindblad, Margareta Gard, Sonja Rembo, Ewy Möller, Görel Bohlin och Elisabeth Fleetwood (alla m).

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Socialtjänsten är en betydande reform inom den svenska socialvården. Redan före tillsättandet av 1967 års socialutredning gick debattvägorna höga om hur den framtida socialvården skulle utformas. Det ensidiga frihetsrus som då präglade debatten när det gällde drogmissbrukare har under senare delen av 1970-talet kombinerats med ett aktivt samhällsansvar. Det är en ansvarsfull tillnyktring, som ur drogmissbrukarnas egna synpunkter måste hälsas med tillfredsställelse. När drogkonsumtionen blivit ett kroniskt beroende är det inte längre fråga om en mänsklig frihet, utan då är drogkonsumtionen det grundläggande tvånget. Vårdtvånget blir i sådana situationer ett tvång till frihet – ett nödvändigt medel för att befria personen i fråga från det grundläggande tvånget att fortsätta sin drogkonsumtion.

Socialtjänstpropositionen kom tyvärr till stor del att fortsätta i socialutredningens spår vad gäller vård av vuxna missbrukare oberoende av samtycke. Då är det glädjande att konstatera att socialutskottet i enighet har kunnat utmönstra denna del inom socialtjänsten för att ytterligare beredas inom den särskilda utredning som nu tillsatts för en uppföljning av socialtjänstens genomförande.

Jag har i motion 1862 till detta riksmöte bl. a. yrkat att riksdagen beslutar

”att hos regeringen hemställa att en utredning tillsätts för översyn och samordning av sociallagstiftningen kring missbrukare av alkohol, narkotika och andra berusningsmedel samt hur dessa personer i vissa fall oberoende av eget samtycke skall kunna beredas vård och rehabilitering i enlighet med motionen”.

I en annan motion, nr 2107 till förra riksmötet, har jag tillsammans med Nils Hörberg bl. a. aktualiserat frågan om längre vårdtider vid behandling av narkotikamissbrukare för möjliggörande av en effektivare rehabilitering. Syftet med motionerna tillfredsställs delvis, som utskottet påpekar, med den nya utredningen. Nödvändigt är då att den tillsatta utredningen inte enbart inskränker sig till en överarbetning av det föreliggande förslaget angående missbrukarlagstiftningen, utan här krävs en grundlig genomarbetning av detta frågekomplex. Då krävs att de synpunkter som berörs i här nämnda motioner beaktas. Grundläggande för utredningsarbetet måste vara att den drogberoende oavsett berusningsmedel får en för honom eller henne effektiv vårdinsats, främst i form av avgiftning och rehabilitering från sin missbrukarsituation.

Oftast är den vanligen förekommande drogmissbrukaren på grund av sitt missbruk varken ett fysiskt eller psykiskt sjukdomsfall. Därför är det angeläget att påpeka att den som är i behov av missbrukarvård inte automatiskt också är i behov av psykiatrisk vård. Här är det viktigt att den begreppsförvirring som förekommer i debatten inte upprepas i den kommande lagstiftningen. Nödvändigt är då att den drogberoende enbart av detta skäl, utan sammanblandning med eventuellt vårdbehov för psykiska problem, tillförsäkras en vårdskyldighet, om vederbörande inte är motiverad för ett frivilligt vårdprogram.

Ett intressant alternativ är det nu separat framlagda utredningsförslaget om kontraktsvård – ett avtal mellan patient och läkare. Dessutom bör det vara en sådan längd på den obligatoriska vårdtiden att den möjliggör en meningsfull vistelse i ett s. k. terapeutiskt samhälle eller i andra typer av behandlingskollektiv – vårdformer som hittills har visat sig ganska framgångsrika vid behandling av svårt skadade missbrukare.

En gemensam lagstiftning bör nu utformas av den utredning som tillsatts som en följd av socialtjänstlagens riksdagsbehandling vad gäller reglerna för vård utan samtycke av vuxna missbrukare. Lagen bör i fortsättningen omfatta alla missbrukargrupper oavsett om det gäller alkohol, narkotika eller andra berusningsmedel. Här gäller det utöver avgiftning att skapa en effektivt fungerande vårdrehabilitering främst i frivillighet. Men i vissa allvarliga lägen, oberoende av personens eget samtycke, bör han/hon beredas vård i lämpliga former, främst genom socialvårdens initiativ. Ett samhällssystem som utan att ingripa skulle låta människor droga sig till döds är i stark social förruttnelse och i avsaknad av en nödvändig medmänsklighet.

Herr talman! Jag har i detta läge, med hänvisning till den nu tillsatta utredningen, inget annat yrkande än det utskottet har enats om.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Socialtjänstens målformulering i 1 § är nästan en skönhet i sättet att i ord uttrycka vad man egentligen vill med den lag som det har arbetats med i mer än 13 år. Det kan inte finnas någon, vare sig i eller utanför det här husecé, som kan ha något att invända mot socialtjänstens målformulering. Men när man sedan skall konkretisera och ge innehåll åt de vackra målformuleringarna, då blir det kanske inte lika lätt att leva upp till de vackra orden.

Den helhetssyn som förslaget bygger på tolkar utskottet så att socialtjänsten i framtiden kan bli en serviceinriktad tjänst för alla medborgare, när de i något skede av livet behöver samhällets bistånd. Den helhetssyn som präglar förslaget till socialtjänst präglar också socialutskottet, som är enigt på alla punkter.

Ändå är det här ett förslag, som det stormat mycket omkring och som det stormar om än i dag och kommer att så göra även efter dagens beslut. Det rymmer svåra, känsliga, ibland kontroversiella frågor, som rör människors privatliv och integritet. Den personliga friheten sätter vi högt i vårt demokratiska samhälle. Men vi menar också att det är nödvändigt att inom socialvårdens ram ha möjlighet att stödja och hjälpa människor under olika skeden.

Redan år 1763 lades fast i lag, att varje socken var skyldig att försörja sina fattiga. Ett omfattande lagstiftningsarbete har ägt rum sedan dess. Vägen har varit lång från fattigvård, socialvård till dagens socialtjänst.

Men – som framhålls i det särskilda yttrandet som socialdemokraterna fogat till utskottsbetänkandet – det är självklart, att socialtjänsten kommer att påverkas till sitt innehåll och sin utformning av de politiska värderingar som styr utvecklingen. Det gäller i grunden hur mycket vi är beredda att satsa på olika gemensamma och kollektiva insatser för att solidariskt hjälpa varandra. Attackerna mot den gemensamma sektorn i olika sammanhang på sista tiden bådär inte gott.

Låt mig sedan gå över till att kommentera några avsnitt av lagförslaget: När det gäller vård utan samtycke av vuxna missbrukare, som jag och flera andra har kritiserat i motioner, kom ju utskottet så småningom fram till att det nog är bäst att den frågan får bli föremål för särskild utredning. Jag noterar att utskottet säger att utredningen skall göras förutsättningslöst och att den beredning som skall arbeta skall vara fri att pröva olika vägar.

Jag tycker det var klokt av socialutskottet att inte försöka driva igenom folkpartiregeringens förslag på det här området. Vi kommer nu att få en snabb och förutsättningslös utredning, och sedan får vi ta ställning till de förslag som den kommer att lägga fram. Jag utgår ifrån att de förslagen inte har LPV som modell. I så fall hade det inte varit någon mening med den här manövern från utskottets sida. Och jag förmodar att det ligger en mening bakom utskottets reträtt i denna fråga.

Under senare tid har en annan del av socialtjänstlagen mött hård kritik, det gäller LVU – lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Jag kan inte avgöra om all denna kritik är berättigad eller inte. Jag har visserligen fått

flera förklaringar, och man har gjort klarlägganden. Mycket av dessa oklarheter har också skingrats under dagens debatt. Jag tänker då på Göran Karlssons och Gabriel Romanus samt nu senast Lena Öhrsviks inlägg i debatten. Men när man läser utskottets enhälliga betänkande finner man att också utskottet är tveksamt till utformningen av denna lag. Utskottet framhåller att den beredning som skall utreda tvånget mot vuxna missbrukare även skall förutsättningslöst överväga om några initiativ bör tas till ändringar eller tillägg i reglernas utformning när det gäller LVU. Utskottet ifrågasätter alltså en lag som ännu inte trätt i kraft!

Jag har lyssnat till ordväxlingen mellan Lena Öhrsvik och Karin Söder, men jag måste ändå ställa en fråga till utskottets talesmän, därför att det är av betydelse när vi nu skall fatta beslut: Är det så att även den översyn som gäller LVU skall vara klar och beslut skall fattas samtidigt som socialtjänstlagen träder i kraft 1982? I så fall kan man ifrågasätta varför det förslaget inte har handlagts på samma sätt som LPV. Utskottet avstyrker ju förslaget beträffande LPV, men när det gäller LVU vill man att lagförslaget skall antas i dag. Det verkar inte konsekvent. Kanske är det så att utskottet anser att de som arbetar med LVU skall få längre tid på sig. Hittills har inget klarläggande gjorts i det avseendet under debatten, men jag hoppas att utskottets talesmän skall kunna ge en förklaring till olikheterna i handläggningen av förslagen.

När det gäller omsorgen om barn och ungdom föreslår utskottet att de mål för förskolan som barnstugeutredningen angav i sitt betänkande 1972 skall gälla alla sociala tjänster som avser barns omvårdnad och utveckling. Det är bra.

Socialtjänstens insatser bör således syfta till att underlätta familjens uppgift att ge barnen en materiell och känslomässig trygghet. De skall också medverka till en positiv identitetsutveckling hos barn och unga och i övrigt stimulera och tillvarata barns resurser. Insatserna bör syfta till att öka barns förutsättningar att lära in vissa grundläggande normer och värderingar. Samtidigt bör barnen bibringas förmåga till kritisk prövning. Socialnämnderna får enligt socialtjänstlagens bestämmelser ett särskilt bevaknings- och samordningsansvar för barn- och ungdomsverksamheten. Utskottet säger följande – och det tycker jag är angeläget: "Även de frivilliga organisationernas resurser bör tas till vara i planeringen."

Jag tror att det är livsviktigt att de frivilliga organisationerna och våra barn- och ungdomsorganisationer ges stort utrymme i barn- och ungdomsverksamheten ute i kommunerna. Verksamhet i kommunal regi kan ibland bli både steril och opersonlig. Den idéburna föreningsverksamheten kan många gånger på ett bättre sätt engagera ungdomen. Men för att organisationerna skall kunna bedriva sin verksamhet är det nödvändigt att samhället ger dem ett ökat ekonomiskt stöd. Det behövs alltså ett stort utbud av verksamheter som är attraktiva och som engagerar ungdomarna och som får med dem i en meningsfull gemenskap. Vi måste få många alternativ till den kommersiella drogkultur som under 1960- och 1970-talen har vället över oss och som vi nu ser vådorna av.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Det är förnedrande för välfärdssamhället att vi har anammat denna s. k. kultur. Låt oss därför med socialtjänstens vackra målformulering som riktlinje se till att, som det står i 1 §, inrikta arbetet "på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser".

I detta anförande instämde Kurt Hugosson, Anita Johansson och Oskar Lindkvist (alla s).

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Många har uttryckt tillfredsställelse över att socialutskottet har lyckats samla sig till ett enhälligt förslag. Jag har svårt att helt dela entusiasmen över denna mjuka samstämmighet.

Vi saknar i de senaste årens lagstiftningsarbete dess värre inte exempel på lagar som har blivit oklara och näst intill omöjliga att tillämpa just på grund av överdriven vilja till kompromiss och samförstånd i riksdagens utskott. Det är inte särskilt ovanligt att två, låt vara oförenliga, men var för sig riktigt bra förslag blir ett dåligt förslag när de skrivs ihop.

Det är inte helt obefogat att misstänka att detta gäller även delar av det nu föreliggande betänkandet. Det skulle kanske ha varit bättre, om riksdagen hade haft att välja mellan två eller flera klara och konsekventa förslag än ett samskrivet.

Erik Larsson hade, med all rätt, uppmärksammat den ödmjukhet som i dag präglar framträdandet hos framför allt socialutskottets talesmän. Jag håller med honom om att det är en ödmjukhet som är passande och befogad och som borde omfattas även av många som har haft med detta lagstiftningsarbete att göra i tidigare skeden, i utredningar, i departement och t. o. m. i remissomgången.

Jag vill inte dölja att min första spontana reaktion när jag tog del av betänkandet var en trött besvikelse över att det inte blev mer. Tänk om någon 1967 hade sagt: Nu när vi sätter i gång det stora arbetet med att utarbeta en enhetlig socialbalk – som vi sade den gången – skall vi våga hoppas att vi 1980 skall ha nått fram till ett resultat som dess mest entusiastiska förespråkare betecknar som en bra grund, en god utgångspunkt för fortsatt utredning och vidareutveckling. En del har gjort anspråk på att det är mer än så.

Det är möjligt att det helt enkelt är en ogenomförbar uppgift att åstadkomma en enhetlig sociallagstiftning. En tidigare utredning hade faktiskt brutit nacken av sig på försöket att åstadkomma en enhetlig värdbalk och fått anhålla om att bli befriad från det uppdraget.

Den tid vi har närmast bakom oss är en tid som egentligen inte har lämpat sig för socialt lagstiftningsarbete av denna omfattning. De förslag som nu föreligger är till mycket stor del uttryck för en passerad opinion, för ett debattläge som vi i dag mer och mer kan se utgjorde en parentes – en ganska långvarig och delvis upprörd sådan – i den svenska socialpolitiska debatten. Men denna opinion och detta debattläge har alltså satt mycket märkbara spår i de lagar som riksdagen nu skall anta.

Det är inte bara fråga om ett osäkert debattläge. Under den tid då dessa förslag sakta tagit form har det över huvud taget rätt stor osäkerhet i svensk socialpolitik – ända ut i de yttersta förgreningarna på fältet. Det har, enligt mitt sätt att se, mycket konkreta orsaker. Vi hade de stora kommunsammanslagningarna omkring 1970, som bl. a. ledde till att man i rader av kommuner snabbt byggde upp nya eller starkt utvidgade socialförvaltningar, som av nödtvång måste bemannas med i huvudsak årets nyexaminerade socionomer. Inget ont sagt om nyexaminerade socionomer, men vad de kom att sakna på väldigt många håll var den normala åldersfördelning i en medarbetarstab som ger möjlighet att sammansmälta modern, tidsanpassad, effektiv utbildning med längre och kortare praktisk erfarenhet. Vi behöver båda dessa moment för att nå ett gott resultat. När något av dem saknas, drabbas vi av osäkerhet. Väldigt mycket av den debatt som kom att föras omkring och efter 1970 präglades av just denna osäkerhet. Det är ju markant hur samma personer, inte bara samma kärer utan samma individer som formade den debatten, i dag, några få år senare, på synnerligen många punkter tar en rakt motsatt ståndpunkt mot den tidigare – en utveckling vilken, som bekant, gjort sig gällande ända in i denna kammare.

Det är kanske inte så konstigt att det då har varit svårt att göra den riktigt genomgripande uppbyggnad av en ny, tidsenlig sociallagstiftning som vi hoppats på. Jag tror också att arbetet har kommit att alltför mycket koncentreras på några få, visserligen viktiga, frågor men kanske ändå inte de viktigaste. Jag tänker på den intill tjatighet år efter år upprepade debatten om tvångsvården. Självfallet rör det sig om viktiga frågor om och på vilka grunder samhället skall kunna ingripa mot den som inte vill bli föremål för något ingripande. Det är viktigt: inte minst är utomordentligt viktiga rättssäkerhetsfrågor involverade. Men nog har ändå den debatten fått skymma så väldigt mycket annat, som hade varit väl förtjänt av att bli mer belyst. För att inget missförstånd skall råda vill jag göra helt klart att jag visst tillhör dem som är alldeles övertygade om att man i nödfall måste ha en möjlighet att bistå även den som inget bistånd vill ha. Men jag är också helt övertygad om att det behovet inte har den dimension som många tycks tro. Det är riktigt att vi, som Ingegerd Troedsson påpekade, har fått en betydande ökning av antalet ansökningar om tvångsfrigripanden. För mig är detta inte en enbart glädjande utveckling. Det är glädjande i den mån det är ett tecken på att man har vaknat upp till ett större ansvar i förvaltningarna och nämnderna, men det är inte särskilt glädjande, om det skall bli bestående för framtiden. Visst är det sant att många som behöver vård och bistånd tackar nej, men hur ofta frågar vi oss vad de egentligen tackar nej till? Är det inte så, att de tackar nej till just den vård som erbjuds och av vilken de mycket ofta har nedslående erfarenheter? Har vi en meningsfull vård att erbjuda, kan nej et ofta förvandlas till ett ja. Därför är det nästintill meningslöst att diskutera frågor om tvång, frivillighet och sådant utan att också få möjlighet att diskutera resurserna – vad har vi att erbjuda? För tvångsvård i dålig form är i varje fall inte bättre än frivillig vård i dålig form. Det är den här debatten som har kommit att leva kvar ända tills nu, ända till det slut som vi kan

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

uppleva som mer eller mindre bittert.

Nu skall vi få en ny utredning, och den skall vi få när det gäller lagen om vård av vuxna missbrukare oberoende av samtycke. Vi har också fått löfte – och jag vill gärna förena mig med Gertrud Sigurdsens önskemål om att få ytterligare klarhet om hur långt det sträcker sig – om en motsvarande översyn av lagen om vård av unga, också med tvång. Den lagen har på ett egenartat sätt utsatts för en storm av kritik, sasom här har sagts, men från skilda håll och vitt skilda utgångspunkter. Man har sagt att den sätter föräldrars rätt före barnens väl, och det är väl den starkaste kritiken. Men det har också sagts att den föräldrarätt som lagen säger sig trygga är en lätsarätt, att det i själva verket inte finns någon föräldrarätt. Jag har försökt att läsa, och läsa om igen, och jag har personligen kommit till resultatet att den korta och enkla innebörden av hela lagen om vård av unga är den, att om ett barn behöver omhändertas är det bra om det kan göras med föräldrarnas samtycke och medverkan. Om inte tas barnet om hand ändå. Det är den innebörd jag kan inläsa i den – själva det förhållandet att föräldrarna vägrar att samtycka är ju grund för att tillämpa lagen.

Men det må vara härmed hur som helst. En lag som kan utlösa så olika kritik och tas emot på så vitt skilda sätt kan, vilka förtjänster den än har i övrigt, inte rimligen ha förtjänsten att vara särskilt klar och lättbegriplig. Då skulle den inte mottas på det sättet. Och det är i och för sig anledning nog att se över den en gång till.

Här har det enligt min mening skett någonting under tiden mellan utskottets justering av dess enhälliga betänkande och regeringens utfärdande av direktiv till den blivande utredningen. Jag har inte i utskottsbetänkandet kunnat läsa in något annat än att det man där äsyftar är att när lagen väl har trätt i kraft den 1 januari 1982 skall man omedelbart sätta i gång att utvärdera den. Man skall följa den och se vad resultatet blir. Om detta resultat inte blir vad vi har hoppats skall man föreslå förändringar. Men jag kan inte läsa socialministrarnas utredningsdirektiv på samma sätt. Där står:

”De delar av socialtjänstlagstiftningen som är avsedda att utgöra ett grundläggande skydd för barn och ungdomar i risksituationer, främst lagen om vård av unga (LVU) bör bli föremål för ytterligare överväganden. Beredningen bör sålunda förutsättningslöst överväga om några initiativ bör tas till ändringar eller tillägg i reglernas utformning. Beredningen bör i denna del samråda med utredningen om barnens rätt.”

Där finns inte ordet ”utvärdering”. Där finns ”överväganden”, t. o. m. förutsättningslösa överväganden, och jag har inte kunna läsa det på annat sätt än att avsikten är att tiden fram till den 1 januari 1982 skall utnyttjas för att, där det är möjligt och där det befinnes behövt, förbättra den lagen. Om det inte är meningen får åtminstone jag svärare att vara med om det här beslutet. Och jag måste hålla med Gertrud Sigurdsen om att all logik hade bjudit att vi hade behandlat LVU på samma sätt som LPV, dvs. – eftersom den ändå skall vidareutredas, överses och överarbetas – lyft ut den ur dagens beslut och återkommit när utredningen är klar. Det är möjligt att det tar längre tid. Jag är inte säker på det. Jag menar att både lagen om vård av vuxna

missbrukare och lagen om vård av unga borde kunna hinna överses på ganska kort tid. Det är ju inte fråga om att börja från noll. Beslutsunderlaget finns, framtaget under 13 års utredningsarbete, som har pågått in i det sista. Vad det gäller är att göra *bedömningar* och fatta beslut, och det borde rimligen kunna ske på ganska kort tid. Men om så inte kan ske, menar jag att det är regeringens ansvar att tillse att ikraftträdandet av hela lagkomplexet anpassas till den dag då detta andra arbete är klart och regeringen har *möjligheter att göra en sådan anpassning*. Det vore välgörande om vi innan dagens debatt avslutats kunnat få något större klarhet i detta avseende.

Det är för mig uppenbart att socialministern Karin Söder och t. ex. Lena Öhrsvik icke har samma uppfattning på denna punkt. Någon av dem måste ha fel och den andra rätt. Nu är det Karin Söder som har skrivit direktiven, och man bör därför kanske ha rätt att låta hennes uppfattning äga vitsord. Å andra sidan står utskottet delys däremot.

Herr talman! Vi får nu, som det har sagts, vackert arbeta vidare. Allt har inte blivit som vi tänkt oss. Vi skulle ha en helhetssyn, men vad blev det? Jo det blev en administrativ samordning i stora centralnämnder, där nykterhetsfrågan kom bort. Det blev ett försök att låta samma socialarbetare personligen vara lika duktig på att ta hand om barn som på att ta hand om familjers nedgångna ekonomi eller alkoholiserade äldre män – vilket tillsammans med ett fint ord kallas för dilletantism. Man har börjat söka sig bort från det i dag, men lagen läser fast ett opinionsläge som är flera år gammalt.

Jag tror att vi på den punkten och på många andra verkligen får anledning att arbeta vidare. Man vågar kanske ändock utgå från att det gigantiska arbete som har gjorts och som varje inblandad instans har heder av – om inte annat på grund av den flit som har ådagalagts – verkligen skall visa sig vara den hållbara grund för den fortsatta utvecklingen som vi här tror.

Herr talman! T.v. och under förutsättning att det verkligen är avsikten att arbetet för att förbättra LVU skall få sättas i gång omedelbart har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Materialet i detta ärende speglar tydligt den moderna socialpolitikens dilemma. Modern socialpolitik föddes ur en ideell föreställning. Den var ursprungligen tänkt för ett annat samhälle. Den har därför svårt att vakna upp i krisens hårda värld.

Efter 1932 fick arbetarrörelsen här i landet för första gången ett mått av inflytande över landets politik. Den reformpolitik som då inleddes vilade på teserna om full sysselsättning och ekonomisk utjämning. Det var Keynes, Wigforss och Gustav Möllers tänkande som var dess grund.

I denna ram hade socialpolitiken två uppgifter.

Den skulle garantera trygghet i vissa individuella situationer, som i den fulla sysselsättningens samhälle förutsattes vara tillfälliga och övergående.

Den skulle via skatte- och bidragssystemet framtvunga en omfördelning till de breda lagrens förmån. Social service skulle främja en förbättring av deras

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

fysiska och psykiska levnadsvillkor. Det var socialpolitik för folkhemmet, för ett samhälle där det fanns gott om arbete, där en social bostadspolitik fungerade, där det gick framåt för hela folket ekonomiskt och kulturellt och där följaktligen sociala problem var marginella avvikelser.

Sådan blev inte utvecklingen. Den mynnade i stället ut i 1970-talets kris och sönderfall, massutslagning och komplicerade sociala problem. Den klassiska socialpolitikens huvudfunktioner kom att omintetgöras av denna utveckling.

Nagon ekonomisk omfördelning mellan klasserna förekommer nu allmänt sett inte. Ernst Wigforss politik har raserats. Det är överklassen som i dag tjänar på skattesystemet. Socialutgifterna innebär inte heller några omfördelningar mellan klasserna. De är snarast en bristfällig kompensation för de förluster som drabbar arbetslösa, långtidssjuka och socialt utslagna. De skyddar inte längre mot hyreshöjningarnas och inflationens genomslag.

Socialpolitiken har fått en annan tyngdpunkt. Den skall söka administrera och försörja den växande armén av arbetslösa och undersysselsatta. Den skall inte bekämpa fattigdomen och förnedringen, utan administrera den.

Socialpolitiken har ställts inför ett mycket stort och komplicerat utslagnings- och utstötningsproblem. Aldrig under 1900-talet har utstötningsprocesserna varit så omfattande och så sammansatta som nu. Hela skikt av befolkningen har hamnat utanför normala samhällsliga sammanhang. Hundratusenden befinner sig i olika utslagnings- och utstötningsprocesser.

Det finns i dag inga som helst proportioner mellan omfattningen och svårigheten hos detta problem å ena sidan och socialpolitikens kapacitet å den andra. Man kan helt enkelt inte med nuvarande ramar bemästra problemet. Folkhemmet är borta, och den socialpolitik som hade folkhemmet som förutsättning klarar inte problemet.

Utskottets synsätt visar ett stort främlingskap inför denna nya situation. Man resonerar hela tiden som om det gamla läget fanns kvar.

Uttryckta i ord är utskottets avsikter ofta nog så hedervärda. Det är inte där problemet ligger. Men det hade krävts mer av preciserade samhällsliga skyldigheter, mer av konkreta mänskliga rättigheter. Detta är inget som kan garanteras av lagar, utan det garanteras genom sociala prioriteringar och genom resurser som någorlunda ställs i proportion till behoven.

Men den förutsättningen existerar inte. Tvärtom – den håller på att undergrävas. Från höger sprider sig nu ropen om nedskärningar på den sociala sektorn. Överallt är kommunerna under tryck och börjar spara och tumma på sina skyldigheter. Stämningar bubblar upp, som sprider förakt mot fattiga och utslagna, utmålar dem som parasiter eller föraktliga trasproletärer.

Till allt detta står utskottet passivt. Man blundar i den formella enighetens namn, och man vill inte diskutera den verkliga frågan, för den är ingen lagstiftningsfråga. Den är en kampfråga. Frågan gäller om den sociala nedrustningen skall lyckas och de reaktionära strömningarna ta över. Ingen socialtjänstlag i världen får något innehåll, om man inte bekämpar den

sociala reaktionen ekonomiskt och ideologiskt. Det är märkligt att socialdemokraterna i riksdagen inte vill inse detta. De nöjer sig med en enighet som bjuds i utskottets skrivning. Men den enigheten är ju redan torpederad ute i samhället. Utvecklingen pekar på skärpt strid mellan framstegets och reaktionens krafter. I den striden måste hela arbetarrörelsen ta ställning.

Med detta vill jag inte påstå att utskottets ställningstaganden enbart består av fraser. Visst finns det konkreta och positiva idéer. En av de mest välgörande var att man – åtminstone temporärt – avvisade den liberala minoritetsregeringens förslag om utökning av det psykiatriska tvånget mot vissa kategorier utslagna.

Det förslaget markerade liberalismens bankrutt i Sverige. Mer bankrutt kan nämligen inte en liberalism vara än när den vill föra nya kategorier medborgare in under psykiatrins herravälde. Sverige är som bekant ett djupt efterblivet land på detta område. Tillståndet inom psykiatrin är en nationell skandal. Den representerar det mest antidemokratiska, för människor destruktiva, ovetenskapliga och sämst skötta elementet inom vårdsektorn. Att utvidga ett sådant fördärligt systems befogenheter vore en djupt reaktionär handling.

Det sociala tvånget mot vuxna är en fråga som skjutits över på en särskild utredning. Men det finns närvarande under ytan i dagens frågeställning. Det finns i dag en våg av krav på vidgat tvång. Det är krav som speglar krisen i samhället och också speglar desperationen som många socialarbetare upplever, i och för sig uppriktigt.

Det finns därför skäl att göra vissa markeringar till denna omdebatterade fråga.

Det är en missuppfattning att det finns för litet administrativt tvång i Sverige. Sverige är i det stycket allt annat än liberalt. Det finns tvärtom ett övermått av tvång – och ett övermått av destruktivt tvång. Det är lätt att få folk tvångsomhändertagna i det svenska samhället – mycket lättare än folk tycks tro. Sverige är illa känt utomlands för sin höga frekvens av tvångsomhändertaganden. Inget annat land har så frikostiga indikationer för omhändertaganden. Man skall ha detta i bakgrunden när man tar ställning till ropan från dem som vill ha ännu mera tvång.

Vidare: Det är en omöjlighet att bekämpa de svåra missbruksproblemen med tvångsvård i stor skala. Blotta proportionerna skulle göra detta helt absurt. Det finns i dag uppskattningsvis 300 000 behandlingsbehövande missbrukare. Det finns högst 1 000 behandlingsplatser – jag tror att det är högt räknat – som ger en någorlunda genomtänkt och meningsfull behandling, från olika ideologiska utgångspunkter för all del.

Att sätta ett par hundra tusen människor under tvångslagar leder ingenstans. Det finns inget att tvinga till. Och att öppna för att hela skikt av befolkningen skulle stå under potentiella befogenheter från myndigheterna vore totalt orimligt. En sådan tvångsbefogenhet har inte existerat i Sverige sedan försvarslöshetsstadgan upphörde att gälla 1886. Hela rättsgrunden för samhället gungar om man inför sådana befogenheter. Detta är ingen socialpolitisk fråga – det är en konstitutions- och rättsfråga.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tvångsförfogandet mot vuxna medborgare förutsätter – åtminstone som regel – att behandlingen försiggår på institutioner. Det är en praktisk och ekonomisk orimlighet att bygga institutioner för ens 10 % av de behandlingsbehövande missbrukarna. Missbrukarbehandlingen måste fortsättningsvis till övervägande del alltid försiggå i öppna former.

Man måste avvisa den mest reaktionära propagandan mot missbrukarna, som ständigt utmålar dem som brottslingar och amoraliska människor. Samband mellan missbruk och kriminalitet finns, men det finns huvudsakligen då det gäller narkotikamissbruket, och brottsligheten där har i och för sig en ovanligt farlig och destruktiv karaktär. Men man skall också komma ihåg att detta inte gäller för flertalet missbrukare. Vi har ca 300 000 behandlingsbehövande. Det finns högst 4 000 à 5 000 människor i landet som kan sägas ha ett kontinuerligt brottsligt beteende. Flertalet brott begås av en liten, ganska speciell kategori människor. Flertalet missbrukare är alkoholister. Den överväldigande majoriteten av dem är inga brottslingar. De är laglydiga medborgare. Ett civiliserat samhälle måste förhålla sig till dem i enlighet därmed.

Tvångsförfoganden mot vuxna människor innebär oftast en behandlingsmässig fara. Att bli tvångsomhändertagen är en svår och inte sällan traumatisk upplevelse. Särskilt i psykiatriska sammanhang har den ofta en förödande effekt på själva behandlingen.

Tvångsförfoganden skall inte användas så som de blivit använda hittills när det gäller de vuxna. Där de oundgängligen är nödvändiga skall de användas för att tillskapa en valsituation, som eljest inte föreligger i det individuella fallet. De skall användas med den största urskiljning och vara omedelbart kopplade till genomtänkta behandlingsprogram av ett slag som inte passiverar utan mobiliserar inneboende personliga resurser. Under inga omständigheter skall man ha generella lagar, som utsträcker allmänna tvångsbefogenheter till hela årsklasser av myndiga medborgare.

Dagens ärende innehåller också förslag till ny lag om vård av unga. Detta förslag har kritiserats. Också vi från vpk är kritiska. Men vår kritik har för den skull inte samma inriktning som den kritik som dominerar oppositionen mot lagen.

Det finns knappast något skäl att opponera sig mot att den rättsliga granskningen av omhändertaganden av minderåriga skärps. Tvärtom. Det är en ökning av rättssäkerheten. Socialförvaltningarna är förvisso inga gudar och deras kompetens är milt uttryckt långt ifrån alltid på toppen. Att de tvingas klarare motivera sina ställningstaganden är en fördel och ingen nackdel. Ingen sansad människa tror väl f. ö. att en länsrätt vid en omprövning av ett tvångsomhändertagande skulle upphäva beslutet om omhändertagande ifall den unge t. ex. befann sig mitt i ett planerat behandlings- och åtgärdsprogram.

Men det nya lagförslaget har andra, verkliga brister. Det drar en mycket skarp gräns mellan frivillighet och tvång. Det är så att säga antingen det eller det andra. Det kan skapa svårigheter i de fall där åtgärder vore motiverade för att skydda barnet eller den unge men där man inte nödvändigtvis behöver

tillgripa direkt omhändertagande. I sådana fall får man faktiskt sämre möjligheter att bevaka barnets intresse gentemot likgiltiga föräldrar, som vägrar ha kontakt med de sociala myndigheterna. Detta kan leda till endera av två saker. Antingen avstår myndigheten från att göra något, trots att det skulle behövas. Eller också söker man – för att ändå kunna göra något – motivera ett omhändertagande, trots att åtgärder på en lägre nivå hade varit det lämpligaste. Resultatet kan då bli ökade försök till tvångsomhändertaganden, vilket väl knappast var vad lagens upphovsmän tänkte sig.

Det hade absolut bort finnas utrymme för mer flexibla åtgärder i det tomrum som nu hotar mellan den totala frivilligheten och det totala tvånget. Detta så mycket mer som ingripanden i familjeförhållanden är en komplicerad sak där man kan ställas inför helt olika individuella situationer och tvingas tillämpa ganska stridiga värderingar i de olika fallen. Ibland är det så att barnet faktiskt mår bäst av att kunna få hjälp att skilja sig från sina föräldrar, och barnets ställning som självständigt rättssubjekt är i de fallen viktig. Men ibland är det så att ett föräldrahem kan vara nog så bristfälligt, men barnets känslolänkning till föräldrarna är ändå så stark att drastiska åtgärder inte bör företas hur som helst. Och det är sannernigen inte alltid självklart att ett barn ur ett arbetarhem, där det för all del finns sociala brister, ges någon fördel genom att placeras i fostermiljöer med religiös, konservativ och trångt moralistisk atmosfär. Det är en annan typ av problematik som man gärna går förbi. Hänsynstaganden till sådana skilda faktorer försvåras när man bara kan välja mellan rena frivilligåtgärder och drastiska tvångsåtgärder. Denna brist menar vi att man borde ha förutsett och försökt möta innan förslaget lades fram. Därav vår tveksamhet.

Den grundläggande bristen med förslaget om socialtjänsten är kanske dess allmänna ytlighet. Det avstår från att ge den nödvändiga nya innebörden åt 1980-talets socialpolitik.

Det hade behövts ett försvar mot den sociala nedrustningen.

Det hade behövts en stor psykiatrisk reform, som hade upphävt den oerhörda efterblivenheten på detta område.

Det hade behövts ett ställningstagande till drogproblemet, som hade byggt på insikt om vår tids sociala processer.

Vilka förlopp framgår, när man i årtal gör människor till passiva objekt för kapitalets dispositioner? När man massförflyttar folk i oplanerade former? När man låter hela regioner gå ner sig i kronisk depression? När man berövar arbetarklassen och arbetarungdomen deras klassmässiga identitet och fyller tomrummet med vulgär amerikanism och Coca-Cola-kultur? När man från början delar folk i A-lag och B-lag i produktionsprocessen? När man i politiken pratar om solidaritet och i praktiken främjar konkurrens och hänsynslöshet? När man upphöjer småborgerlig idyll och en ytligt konfliktlös och känslomässigt torftig livsform till norm för uppfostran? Är det då så märkvärdigt om de utslagna passiviserar? Är det då så svärförklarligt att trycket och kylan i samhällsmiljön kan skapa missbrukare även av folk som ytligt sett tillhör de välanpassade?

Det hade behövts en diskussion om hur man skall skapa progressiva former

av social kontroll, som kan verka som stöd och spärr för dem som är på väg in i olika utstöttningsprocesser. Det hade behövts försök att skapa en öppnare atmosfär kring missbruksproblemen, så att människor utan rädsla öppet kunde vidgå sitt missbruk och därmed verksamt bidra till att aktivt bekämpa det.

Vi hade behövt att skillnaderna bakom dagens formella enighet verkligen hade kommit ut i ljuset. Vi har å ena sidan en borgerlig front, som vill ha social nedrustning, som tycker att fördelar för kapitalet är viktigare än socialpolitik, som vill trycka tillbaka pensionärernas, barnens och de utslagnas levnadsvillkor. Vi har å andra sidan ett folkflertal och en arbetarklass, som har ett helt annat intresse, nämligen att slå vakt om sina hotade villkor, att få makt över sin situation, att befria sig från kapitalets, psykiatrins och de sociala apparaternas hantering av människor. De har intresse av att frigöra sig från en filantropisk borgerlig syn på staten, en syn som inte erkänner krisen i samhället utan vacklar mellan en propagandistisk idealisering å ena sidan och nymoralistiska angrepp på de utslagna å den andra. Socialpolitik är och förblir en klassfråga. Den är en fråga om motsatta intressen och därmed om strid. Enighet om sådana frågor kan därför bara bli skenbar. Det är bättre att låta skillnaderna öppet träda i dagen. Då vet de nedtryckta var de står. Då får de lättare att kämpa själva.

GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Jörn Svensson ägnade stort utrymme i sitt anförande åt att tala om frågor som ligger utanför sociallagstiftningen, nämligen vilka resurser det sociala arbetet skall få. Han sade att det inte var en lagfråga utan en kampfråga. Jag skulle vilja uttrycka det så här: Det är inte en lagfråga, det är en budgetfråga. Det kan tänkas att vi blir oense, att dagens enighet inte kan upprätthållas. Som tidigare har påpekats skall den nya lagen träda i kraft den 1 januari 1982, och budgetfrågorna för den perioden behandlar vi inte i dag.

Det är inte en riktig beskrivning när Jörn Svensson säger att det finns något slags borgerlig front som vill ha social nedrustning. Vi har haft icke-socialistiska regeringar sedan 1976. Verkligheten är att den offentliga sektorn har byggts ut under denna tid. Ökningen på flera områden har varit större än någonsin, stödet till handikappade, barnomsorgen osv. Det är inte så att vi har mött behoven, men ökningen har varit starkare än tidigare. Då är det en egendomlig verklighetsbeskrivning att tala om en väldig kamp. Visserligen har vpk föreslagit oerhört stora ökningar därutöver, men det är klart att om man aldrig behöver ta hänsyn till ekonomin och visa varifrån man skall ta pengarna, finns det heller ingen gräns för vad man kan föreslå.

Jag är tacksam för den nyanserade diskussion Jörn Svensson förde om lagen om vård av unga. Det visar att vi faktiskt kan få ett utsträckt samförstånd i den frågan. Det är naturligtvis inte så, precis som Jörn Svensson sade, att barnets rätt blir sämre därför att man får en bättre och grundligare rättslig prövning av tvångsomhändertagandet. Det var bra att det sades.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

På en punkt vill jag fästa uppmärksamheten på vad utskottet har sagt; jag tror att kritiken bygger på ett missförstånd. Vi föreslår nu att man inte skall kunna tvinga på människor en övervakare för deras barn. Det skall vara en kontaktman, som man får frivilligt. Men om föräldrarna säger nej till en sådan kontaktman betyder ju inte det att man skall släppa uppmärksamheten på situationen eller att man bara har tvångsomhändertagande att ta till. Tvärtom innebär det att de anställda inom socialtjänsten får skyldighet att hålla kontakt med den familjen. Om föräldrarna vägrar att ha kontaktman är det ett svårare fall, som det inte är lika lämpligt att överlåta till en lekman. Utskottet säger också mycket klart på s. 31 i sitt betänkande: "Socialnämnden kan således aldrig underlåta att arbeta för att ge ett barn det skydd eller stöd som behövs, även om vårdnadshavaren avböjt socialnämndens erbjudande om hjälp."

Detta är alltså tvärtemot vad som har hävdats i debatten, bl. a. därför att man inte närmare har tagit del av vad utskottet har sagt. Jag tänker då inte på Jörn Svensson utan på deltagare i debatten i allmänhet.

Sedan tänker jag avstå från att ge mig in på en debatt om tvångsåtgärder mot vuxna missbrukare, eftersom vi inte föreslår att den frågan skall avgöras i dag. Jag accepterar naturligtvis inte den beskrivning av propositionen som Jörn Svensson här gav. Jörn Svensson är motståndare till utvidgat tvång. För min del har jag aldrig lyckats förstå varför man vill göra så oerhört stor skillnad på sjukvård och socialvård i det avseendet. Jag tror inte att missbrukarna ser det på det sättet. Men, som sagt, den diskussionen får vi återkomma till vid ett senare tillfälle. Jag är inte helt övertygad om att vänsterpartiet kommunisterna då kommer att gå på den linje som Jörn Svensson har förfäktat. Det finns nog oenighet hos er lika väl som hos de flesta andra i det fallet.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det finns en dålig parlamentarisk stil i det här landet. När man inte vill ha en diskussion om de materiella realiteterna hittar man alltid på en anledning att dela upp ärenden eller att hänvisa till ärendens uppdelning på ett sådant sätt att man slipper den diskussionen. Dagens situation är ju delvis en följd av detta. När man följer den här traditionen kommer man i den ställning som Gabriel Romanus nu befinner sig i. Man kan komma med en mängd mycket välljudande programförklaringar, som kan låta väldigt bra, just därför att man inte samtidigt utan först i ett avlägset sammanhang är nödgad att ta upp de materiella och sociala samhälleliga realiteter som skall fylla dessa programförklaringar med innehåll. Jag vet inte om Gabriel Romanus tänker fortsätta att linda in dem av svenska folket som lyssnar på den här debatten i bomull, men nog är det väl så att man inom den borgerliga regeringen – liksom man gör från sådana regeringars håll som är verksamma i krisdrabbade borgerliga samhällen – förbereder omfattande besparingsprogram. Man för en finanspolitik som innebär att man inte ger något egentligt tillskott för att möta de breda lagrens efterfrågan. Följden av det är att den ekonomiska aktiviteten stannar på ett lägre plan än tidigare. De

samhälleliga apparaternas inkomster blir inte vad de annars skulle bli. Det leder till rop på besparingar.

Vilka är det då som drabbas av besparingar? Det är naturligtvis de sämst ställda – det är det faktiska läget. Just nu diskuterar ju folk den stora politiska frågan: Vad är det och hur mycket är det som den borgerliga regeringen vill föreslå i form av nedskärningar på det sociala området under nästkommande år? Det må vi väl få lov att diskutera nu, för det har väl ändå, Gabriel Romanus, avgörande betydelse för innehållet i den socialtjänstlag och i hela den syn på socialpolitiken som här står omedelbart och formellt till debatt. Det måste väl Gabriel Romanus hålla med om, liksom om att det står olika intressen och olika åsikter bakom den fraseologiska enigheten.

GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Jörn Svensson säger att det är en dålig parlamentarisk tradition att diskutera lagfrågor för sig och budgetfrågor för sig. Jag tycker det är en dålig kommunistisk tradition att försöka dra in allting i varje debatt och varje gång diskutera om vi skall ha ett nytt samhälle eller inte, klasskampen och allt det andra – i synnerhet om man går så långt att man insisterar på att vi, när vi antar en socialtjänstlag som skall träda i kraft den 1 januari 1982, skall diskutera inte bara rykten om vilka besparingar regeringen förbereder utan också konjunkturpolitiken och vilket tillskott man vill ge efterfrågan nästa år. Det är att driva den kommunistiska debattekniken litet väl långt, enligt min uppfattning. Vi diskuterar nu en lagstiftning som skall gälla under olika konjunkturner.

När nu Jörn Svensson har tagit upp frågan om den sociala tryggheten kan jag visa på att den under de år som har gått under icke-socialistiska regeringar – det har varit kärva år i och för sig – har förbättrats. Det är den faktiska verkligheten. Det är klart att vi nu kommer att få en besvärlig tid när vi skall göra besparingar i de offentliga utgifterna – det är alla medvetna om, utom möjligen vänsterpartiet kommunisterna. Men jag för min del kommer att arbeta för – och jag är övertygad om att det gäller de flesta här i riksdagen, oavsett partifärg – att man då skall sätta de sociala trygghetsåtgärderna främst. Vi får nästa vecka diskutera kompletteringspropositionen, så vi behöver inte göra det nu. Men även där framgår att barnomsorg och långtidssjukvård skall sättas främst inom den kommunala sektorn. Barnomsorgen är den tyngsta kostnadsposten inom socialtjänsten. Det är ett bevis så gott som något för att Jörn Svenssons anklagelser och varningar inte är befogade.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Gabriel Romanus uttrycker sig nu medvetet vårdslöst för att komma undan problematiken. Nu säger han att det är kommunistisk debattstil att under varje fråga diskutera allting – socialism, 50-årsperspektiv, osv. Det har jag inte gjort. Jag tror inte ens jag nämnde ordet socialism. Jag nämnde ordet klasskamp, men det var därför att det hör till den närvarande verkligheten i det borgerligt styrda Sverige. Den är nog så påtaglig för

miljoner människor här i landet.

Det enda jag begär att vi skall diskutera något mera än vad som har gjorts är den materiella verkligheten bakom just de ting som behandlas i socialtjänstlagen och vad den enighet som här ytligt sett hålls fram i verkligheten innebär när det kommer till kritan.

Sedan tycker jag också att Gabriel Romanus resonerar på ett sätt som han måste inse är medvetet vilseledande, när han säger att de sociala utgifterna har ökat under en viss regerings eller vissa regeringars epok. Det tror jag nästan varje regering under de senaste 50 åren i det här samhället kan skryta med. Men det är ju inte det som är det intressanta. Det är vad denna ökning beror på, vad den går till och hur den står i proportion till de behov som har vuxit fram. Det är inte bara att hänvisa till att budgetanslag har ökat. Situationen har blivit sämre ute i samhället. Därför kan även nominellt förbättrade belopp faktiskt spegla en social försämring och en social nedrustning. Sådana problem är nog så påtagliga ute i samhället i dag. Detta vet Gabriel Romanus och andra företrädare för utskottsmajoritet och regering.

Vi ser hur man i land efter land – i grannlandet Danmark t. ex., där vi i och för sig har en regering av annan politisk färg – går in för stora nedskärningsprogram som ett led i en restriktiv finanspolitik. Man diskuterar inom regeringen – fastän man ännu så länge inte vill tala klartext om det – stora besparingsåtgärder. Vad jag frågar mig är: Hur skall de påverka socialtjänstlagens reella innehåll och tillämpning ute i samhället den dag de skall sättas i verket? Besparingarna kommer ju att sättas i verket ungefär parallellt med att det beslut som skall fattas i dag skall börja tillämpas. Det må väl vara en relevant fråga. Man skall inte fatta beslut om skrivningar som man vet att man om ett år kommer att svika sina förpliktelser emot. Det är den dåliga stilen som jag vänder mig emot.

ARNE ANDERSSON i Falun (c):

Herr talman! Som representant för socialarbetarkåren har jag begärt ordet för att lägga några synpunkter på socialutskottets betänkande angående socialtjänstpropositionen.

Det kanske finns anledning att påpeka att vad som nu föreslås i socialtjänstlagen i stort sett är en anpassning till den verksamhet som har bedrivits ute i kommunerna. Man har så att säga förekommit utredningen. Men jag vill också konstatera att förslaget är ofullständigt och inger en viss oro för framtiden.

Det är ett stort ansvar som läggs på den föreslagna parlamentariska utredningen, som skall komma fram till förslag om bl. a. hur man skall ordna vården av vuxna missbrukare inom socialtjänstens ram. Kanske finns det också anledning att konstatera att det under den tid socialutredningen har pågått har utvecklats en passivitet inom socialvården som varit väldigt negativ för de människor som haft det svårast i vårt samhälle, nämligen gruppen svåra missbrukare av alkohol och narkotika.

Här har varit många turer, som det kanske i dag vore bäst att glömma, för

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

de har – som jag sagt – inte fört utvecklingen framåt. Socialutredningen var ju enig när den avlämnade sitt betänkande Socialvårdens mål och medel 1974. Därefter inträffade detta, att majoriteten av utredningen helt ändrade åsikt och jobbade för att utmönstra värden av vuxna missbrukare ur lagförslaget. Man kan naturligtvis fundera över om det har berott på absolut likgiltighet för den här gruppen socialt utslagna eller på okunnighet; jag vill hoppas att det är på okunnighet.

Jag vill också något beröra socialarbetarnas roll i den debatt som förts rörande missbruksvärden de senaste åren. Tidigare – kanske också alltjämt – har en grupp, som uppträtt som s. k. självutnämnda experter på socialvård, talat om att något tvång skulle vi inte ha inom socialvärden, utan det skulle vi lämpa över på sjukvärden. Det kanske bör noteras att dessa s. k. experter inte har haft särskilt stark förankring i verkligheten när det gäller den dagliga verksamheten bland utslagna människor. De som jobbar med problemen redovisar andra synpunkter, och det har också kommit fram i debatten under senare tid.

Jag har velat ta upp den här frågeställningen därför att jag finner det angeläget att den parlamentariska utredningen, när den går till verket för att lösa dessa frågor, aktar sig för att lyssna till dåliga rådgivare.

Det är positivt att socialutskottet har kunnat enas, så långt det nu har skett, i sitt betänkande när det gäller det förslag som i dag ligger på kammarens bord. Men man blir ändå en smula konfunderad när man läser det särskilda yttrande som den socialdemokratiska gruppen har fogat till betänkandet. Jag citerar:

”Den enskilde skall med förtroende kunna vända sig till socialtjänsten med begäran om hjälp utan att riskera icke önskade konsekvenser i form av olika tvångsåtgärder. Samtidigt råder enighet om att samhället i vissa fall måste kunna använda sig av tvångsåtgärder mot den enskilde när detta erfordras för att avvärja ett omedelbart hot mot någons liv eller hälsa. Så kan vara fallet vid missbruk av alkohol eller narkotika.”

Det är väldigt lätt att instämma i den skrivningen, och den innehåller inte heller något nytt. Ungefär så arbetar socialvärden redan i dag.

Det är angeläget att socialvärden i framtiden får en klar och bestämd inriktning på att motivera vårdbehövande till personlig medverkan i frivilliga vårdinsatser av olika slag. Det är också angeläget att vi för den lilla grupp människor som inte kan omfattas av frivilliga insatser har ett instrument till sådan vård att de inte går under. Jag tror att den debatt som har förts delvis varit onödig. Vi har nämligen inte stått så långt ifrån varandra i dessa frågor.

Jag ser det som angeläget att mer diskutera innehållet i den vård som vi skall ge dessa människor. Flera av talarna hittills har varit inne på det. Det må gälla både frivilliga vårdinsatser och den s. k. tvångsvården. Det är viktigt att värden får ett meningsfullt innehåll och planeras i samråd med de vårdbehövande. Det har faktiskt inte skett, utan den vård som har bedrivits under senare år har fått utvecklas ungefär på det sätt som befattningshavare på institutioner har velat lägga upp den på. Det tror jag har varit olyckligt. Vi

har inte haft någon fast eller övergripande insyn i verksamheten.

Jag tror att vi socialarbetare ofta har gjort det väldigt enkelt för oss. I stället för att ta itu med de verkligt svåra problemen har vi kanske använt oss av metoden att ge människor i behov av vård för sitt missbruk ekonomiska bidrag. Jag går faktiskt så långt som att ifrågasätta om det har varit riktigt att förtidspensionera missbrukare, att ge dem sjukpenning eller ekonomiska bidrag utan att ställa krav på dem och följa upp vad som händer dem. Jag tror att medlen i många fall har använts till ett fortsatt missbruk, vilket har varit nedbrytande på dessa människor. Självklart skall de ha ekonomiska möjligheter att leva i samhället, men dessa bidrag har, som jag sade, varit ett enkelt sätt för socialarbetarna att komma ifrån det egentliga problemet, nämligen dessa människors missbruk.

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga tycker jag är behäftad med en del svagheter, som kan bli till förfång för behandlingsverksamheten. Men i utskottets skrivning redovisas att lagen skall bli föremål för en översyn av utredningen. En sak – som kan tyckas vara en liten detalj, men som jag ändå tror kan bli besvärande – gäller värden av omhändertagna, där det skall ske en omprövning efter varje sexmånadersperiod. Den bestämmelsen kan enligt min mening skapa bekymmer både för den unge omhändertagne och för den som har att svara för omvårdnaden, exempelvis fosterföräldrar och behandlingshem. Man kan också fråga sig om lagen ger de utsatta, dvs. barnen vilka omhändertagits på grund av föräldrars oförmåga eller olämplighet att uppfostra dem, möjligheter till den omvårdnad och det rättsskydd som de har rätt till. Men också det blir som sagt en fråga för den parlamentariskt sammansatta utredningen.

Det har sagts att beslutsrätten när det gäller omhändertagande mot någons vilja skall ligga hos länsrätten. Själv är jag tveksam på den punkten. Förslaget rimmar illa med vad som sägs på ett annat ställe i utredningen, att besluten skall ligga så nära människorna som möjligt. Jag tror inte att en länsrätt, sammansatt av förtroendevalda och jurister, i alla lägen är bättre skickad att fatta beslut än den kommunala nämnd som kanske känner till ärendena i fråga efter att ha handlagt dem under lång tid och som kanske också besitter en viss personkänedom – må vara att personkänedom ibland kan vara till nackdel. Den rättssäkerhet som det talas om i utredningen menar jag bör kunna garanteras genom möjlighet till besvär hos länsrätten.

Jag tror också – det är kanske den främsta anledningen till min tveksamhet – att den föreslagna ordningen kan medföra en anhopning av ärenden hos länsrätten, något som kan skapa bekymmer.

Det är också angeläget att den tillsyn över socialvården som det talas om i betänkandet kan ske på ett sådant sätt att vi i någon mån – även om det är riktigt att den kommunala nämnden skall ha frihet att utveckla formerna för verksamheten – ändå har en möjlighet att utjämna skillnader mellan verksamhet i olika kommuner.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan, men jag har velat anföra de här synpunkterna just nu.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu uppsatts om detta plenums fortsättande kl. 19.30 efter sedvanligt middagsuppehåll.

ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Under 30 år har jag haft förmånen att få arbeta med barn. Jag har haft förmånen att få känna hur viktigt det är för barn att någon ställer upp för dem. Det kan vara klasskamraten, fröken eller någon annan. Men detta att någon ställer upp för oss är vi alla beroende av. Vi behöver känna att den för tillfället starkare hjälper den för tillfället svagare. Ja, jag väljer det uttryckssättet därför att vi inte kan vara säkra i livets alla skiften att stå på egna ben.

Socialtjänstlagens första paragraf låter som en underbar målsättning om jämlikhet i levnadsvillkoren även för de svaga och utslagna, om att samhället skall kunna ställa upp i alla situationer. Det är en uppföljning av den grundläggande sociala trygghet som socialdemokratin har gått i spetsen för i Sverige.

Men när jag lyssnade på radion i fredags nåddes jag av ett uttalande av Gösta Bohman, som talade om ett stopp för den kollektiva trygghetens filosofi. Läger vi till det allt tal vi hört om nödvändigheten av att begränsa den offentliga sektorn, då kommer mycket av socialtjänstlagens innehåll att stoppas – lagen stannar på papperet därför att kommunerna inte får råd att genomföra den. Den ekonomiska stimulansen från staten begränsas, och man vågar inte satsa mer på barn, fritid, bostadsmiljöer, skolmiljöer och omsorgen om äldre och handikappade.

Redan nu bedrar felprioriteringar visheten, t. ex. när skolan inte får medel till utökade personalresurser eller den försämring riksdagen genomförde förra veckan för vissa tonåringar, när beredskapsarbeten stoppades. Vi har rätt till arbete, men vi har också rätt till ett förebyggande skydd för att klara barn och ungdom i riskzonen. De bör få hjälp innan de passerat zongränsen, men om det ändå sker skall insatserna komma snabbt för att göra bästa nyttan.

Vi uppvakts ibland om alkoholskadade mödrars situation och om psykiskt handikappade föräldrar, och för oss gäller det att se till barnens rätt och möjligheter att utvecklas till så friska människor som möjligt. Kanske kunde vi använda mödrahemmen till vidgade uppgifter för förebyggande vård och hjälp efter förlossningen för att avgöra om mödrarna klarar sin nya situation. Modern får då vara tillsammans med barnet och se om det är möjligt att uppleva barnet och ge barnet trygghet. Om det inte går bra kan hon få hjälp att placera barnet i annan miljö, och placeringen skulle då kunna ske på bättre grund. Ramlagstiftningen om socialtjänsten kommer att fordra fantasi och pengar för att ges ett bra innehåll.

Gabriel Romanus sade i sitt anförande i dag att respekt för människor fordrar ingripande och snabbhet i handlandet. Det i sin tur fordrar att de yrkesgrupper som räknas upp i 71 § får verkliga kunskaper om hur t. ex. barn som far illa kan ha det och hur man kan upptäcka svårigheterna. Det är svårt

– barn är solidariska med familjerna. Det är svårt att genomskåda de historier de berättar för att dölja sina blåmärken och slagsår.

Barn i fosterhem skall under kortare eller längre tid ges den trygghet som de inte kunnat få i det egna hemmet. Det är därför oerhört viktigt att man inte bara söker reda på de goda hemmen utan också ger dem det stöd de behöver för att klara sin uppgift. Fosterbarn såg inte likadana ut 1965 som de gör i dag – problemen är många gånger större och svårare nu än förr. Medmänniskor måste ha kunskaper om att problem kan uppstå. Utbildning av alla som har med barn att göra – även föräldrar – är därför önskvärd.

För att återknyta till inledningen av mitt anförande vill jag säga att i dag behövs den kollektiva tryggheten mer än någonsin. Den behövs för oss alla – den som är stark i dag kan vara svag i morgon. Vi behöver ställa upp för varandra, och därför behöver vi nu hjälpas åt att fylla den här lagen med innehåll.

Kommunförbundets utbildning startar under vecka 35 och fortsätter sedan på olika nivåer till dess att alla har fått en chans att veta vad de skall göra som skall handläggas i praktiken.

Det man nu kan säga är att det är skönt att långa utredningar och diskussioner går mot ett etappslut och att krafterna kan samlas för arbetet ute på fältet för att hjälpa och rädda vad som räddas kan av oss. Den kollektiva tryggheten ger oss arbetsro. Vi vet att hjälp skall finnas, men den kollektiva tryggheten ger oss också möjlighet att genom kunskaperna om just denna trygghet utvecklas till starkare medmänniskor.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

SONJA REMBO (m):

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid motion 1979/80:1664, som väckts av mig och förste vice talmannen Ingegerd Troedsson och som behandlar förmedling av missbrukare tillkommande medel från allmänna försäkringar etc.

Enligt 3 kap. 18 § i nu gällande lag om allmän försäkring får allmän försäkringskassa på framställning av socialnämnd besluta att sjukpenning som tillkommer försäkrad som är hemfallen åt alkoholsmissbruk och på vilken dessutom indikationerna i 15 § nykterhetsvårdslagen är tillämpliga, helt eller delvis, skall betalas ut till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades och hans familjs nytta.

Motsvarande bestämmelser finns i 4 kap. 20 § första stycket om föräldrapenning och i 16 kap. 12 § första stycket om pension.

I den av regeringen framlagda propositionen 1979/80:1 om socialtjänsten föreslås att nämnda bestämmelser skall utgå utom i fråga om pension, där det fortfarande ges en möjlighet för allmän försäkringskassa att besluta att pensionen skall helt eller delvis utbetalas på sätt som i dag kan ske då den pensionsberättigade till följd av ålderdomssvagheter, sjuklighet eller annan

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

därmed jämförlig orsak är ur stånd att själv omhänderha honom tillkommande pension. Det är då möjligt att hänföra grava missbrukare till den grupp som omfattas av vad man kallar "eller annan därmed jämförlig orsak", men detta framgår inte klart av propositionen.

Orsaken till att nuvarande möjlighet att förvalta medel som tillkommer missbrukare inte längre bör finnas kvar anges i propositionen vara den allmänna syn som den nya lagstiftningen har på förhållandet mellan klient och socialtjänst. Det hänvisas till möjligheten att träffa frivillig överenskommelse i varje särskilt fall.

Jag instämmer i uppfattningen att en frivillig överenskommelse är det bästa sättet att skapa ett förtroendefullt samarbete mellan en missbrukare och handläggande socialassistent. Denna utväg bör givetvis alltid prövas i första hand.

Men vi får inte bortse från att det finns fall där en missbrukare har dålig eller ingen insikt om sin situation, där det inte går att få till stånd en frivillig förbindelse eller där missbrukaren återkallar den frivilliga förbindelsen så fort assistenten försöker vara återhållsam med utbetalningen. Detta gäller ofta unga missbrukare.

Tillgången till pengar har en avgörande betydelse för att underhålla ett missbruk. Missbrukare är oftare än andra utsatta för skador i eller utanför arbetet, är ofta sjukskrivna under långa perioder eller är förtidspensionerade. Deras huvudsakliga sysselsättning blir då ofta ett tilltagande missbruk av alkohol och/eller narkotika, som kulminerar i samband med utbetalningen av pensionen, sjukpenningen eller andra medel.

Missbrukare, som har varit intagna för vård under någon tid, har ofta vid utskrivningen en avsevärd summa pengar att kvittera ut. När de kommer tillbaka hem, står kompisarna där och hjälper till att sätta sprätt på vad som finns. Den nyutskrivne går rakt in i en ny missbruksperiod.

En vanlig åtgärd i arbetet med att rehabilitera särskilt unga missbrukare är att försöka motivera vederbörande att skaffa sig en utbildning. I sådana fall utgår i regel studiestöd. Hur ofta händer det inte att den unge missbrukaren kvitterar ut sitt studiestöd, som hittills utbetalats en gång per termin, och genast faller för frestelsen att återfalla i missbruk. Av studierna blir det ingenting. Studiestödet skall nu enligt tidigare beslut här i kammaren utbetalas två gånger per termin, men det löser knappast det problem som här är aktuellt.

Socialutskottet har i sitt betänkande inte tagit ställning till motionens förslag utan hänvisar till att hithörande frågor inte har blivit föremål för närmare utredning. Utskottet anser därför att frågan bör bli föremål för behandling i den parlamentariska beredning som föreslås i betänkandet. Med anledning härav avstyrks propositionen i denna del.

Möjligheten att ta hand om missbrukare tillkommande medel för förmedling behövs för att stödja sådana missbrukare som inte klarar av att handha mer än mycket små summor på en gång och som inte har vilja eller förmåga att hålla fast vid en frivillig överenskommelse. I kampen mot missbruket bör vi inte avhända oss några möjligheter till stödsatser utan

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

snarare försöka finna nya sådana i syfte att i varje enskilt fall kunna ge den hjälp och det stöd som den aktuella situationen kräver.

Den parlamentariska beredningen bör därför få direktiv om att i sitt arbete noga överväga de skäl som föreligger för att dels bibehålla den möjlighet som i dag finns att förvalta missbrukare tillkommande medel, dels utöka denna möjlighet till att omfatta även studiestöd och medel från arbetsskadeförsäkringen. För att säkerställa kontinuiteten i detta avseende måste beslut härom fattas i god tid före socialtjänstlagens ikraftträdande.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Det utskottsbetänkande från socialutskottet som riksdagen i dag behandlar utgör avslutningen och summeringen av ett långvarigt och omfattande utrednings- och utvecklingsarbete och markerar inledningen till en betydelsefull reformering av socialvården. Mitt inlägg här i dag är förestavat av att det kanske kan finnas anledning att säga något om bakgrunden till reformen och något om vad vi kan vänta av den fortsatta utvecklingen.

Den nuvarande lagstiftningen på socialvårdsområdet har tillkommit under delvis skilda tidsperioder. Vi fick vår nuvarande nykterhetsvårdslag 1954. Vår nuvarande lag om socialhjälp tillkom 1956 och barnvårdslagen 1960. Det utredningsarbete som hade föregått besluten om dessa vårdlagars reformering hade i olika avseenden förankring i en äldre tids syn på de problem och uppgifter som den kommunala socialvården är till för att lösa.

Dessutom har framför allt på socialförsäkringsområdet ägt rum ett omfattande reformarbete, som i grundläggande avseenden förändrat och förbättrat det sociala trygghetssystemet. Låt mig bara nämna den allmänna sjukförsäkringen, folkpensionens utbyggnad, den viktiga ATP-reformen liksom utbyggda och förbättrade insatser för barnfamiljer, handikappade och äldre. Särskilt under 1960-talet och början av 1970-talet har detta reformarbete haft en betydande omfattning och varit av stort trygghetsskapande värde för de enskilda människorna.

Kraven på en socialvårdsreform väcktes tidigt under 1960-talet. Socialarbetarna och klienterna och deras organisationer ansåg att socialvården med sin uppsplittrade lagstiftning och verksamhet försvårade behandlingsarbetet och var till hinder för en ändamålsenlig utveckling av socialvården. Dubbelarbete och en inte sammanhållen behandling blev ofta följden. I sämsta fall kunde de olika insatserna direkt motverka varandra. En helhetssyn efterlystes. Men reformkraven gällde också så mycket mera, vilket bl. a. kommit till uttryck i socialtjänstlagens s. k. portalparagraf. Den framtida socialtjänsten skulle ha en erbjudande och frivillig inriktning. Den avveckling av socialvårdens tvångsbestämmelser mot vuxna som pågått länge skulle slutföras genom att kvarvarande tvångsbestämmelser slopades. Häri låg en viktig förutsättning för att den enskilde med förtroende skulle kunna vända sig till socialtjänsten med begäran om hjälp utan att riskera icke

önskvärda konsekvenser i form av olika tvångsåtgärder. Samtidigt kunde självfallet inte samhället avhända sig möjligheten till tvångsåtgärder i akuta skeden av missbruk. Ingen har förnekat att tvång kan behövas för att bryta en destruktiv situation som den enskilde själv inte råder över. Vårt bestämda krav på trygghet för alla och solidaritet med de svaga kan i vissa situationer motivera åtgärder utan den enskildes samtycke.

Tvångsinstrumentet för vuxna hörde emellertid inte hemma inom den nya och reformerade sociallagstiftningen.

Även i framtiden skulle socialvården ha en viktig uppgift att genom olika serviceinsatser främja den enskildes och gruppernas välfärd. Inriktningen på den enskilde individen har socialvården också i dag. Men reformförslagen gällde ett mycket vidare engagemang av socialtjänsten. Den enskilda människans sociala svårigheter har ett direkt samband med de samhällsförhållanden varunder hon lever. Därför skulle socialtjänsten utifrån sina erfarenheter av sociala problem medverka i samhällsplaneringen med särskild inriktning på de förebyggande åtgärderna.

Det tedde sig allt angelägnare att få till stånd en förstärkt serviceinriktning i behandling och omsorg, en ramlag som möjliggjorde en helhetsbedömning av människors behov och resurser och som skapade förutsättningar för alternativa behandlingsinsatser. Det var vidare viktigt att få till stånd en utbyggd forskning som stöder och samverkar med socialtjänsten och en information som når ut till de utsatta grupperna. Detta var uppgifter som vi från socialdemokratiskt håll ansåg ytterst viktiga och angelägna för att åstadkomma den förnyelse av socialvården som utvecklingen krävde.

Den socialtjänstreform som fick sina grunddrag under de år socialdemokratin hade regeringsansvaret står nu inför sitt genomförande. Mycket skulle naturligtvis kunna sägas om de olika turer denna lagstiftningsreform genomgått under de senaste årens skilda borgerliga regeringar. Betydelsen av detta får emellertid vänta till en framtida utvärdering och bedömning.

Riksdagens beslut om den nya socialtjänstreformen sker i en tid med ett hårdnande socialt och ekonomiskt klimat, som medfört att nedskärningar av de offentliga utgifterna ställts i centrum av den borgerliga regeringen då det gäller att komma till rätta med de problem den sönderkörda samhällsekonomin skapat.

I krisens Sverige sätts solidariteten nu på prov. Arbetslöshet, växande sociala problem och en tilltagande utslagning samt begränsad ekonomisk tillväxt kommer att medföra ökade påfrestningar på den solidaritet som vår socialpolitik ytterst vilar på.

Konservativa – för att inte säga reaktionära – strömningar gör sig gällande allt starkare, och det har blivit alltmera gängbart att predika individualismens och privatiseringens idéer som lösningen på grundläggande sociala och ekonomiska samhällsproblem.

Enligt konservativ uppfattning bär den enskilda människan i huvudsak själv skuld till sina svårigheter – orsakerna är att söka i individuella brister. Mot den bakgrunden blir det inte så mycket intresse över för en samhällsförändring som syftar till att förbättra människornas sociala och

ekonomiska villkor.

En lagstiftning som redan för 15–20 år sedan betraktades som i långa stycken föråldrad vill man egentligen i många avseenden ha kvar. Det tvång som man på sina håll ropar efter finns redan i den nuvarande nykterhetsvårdslagen – och ändå finns problemen.

Utöver de grundläggande sociala och ekonomiska samhällsåtgärder som fordras i arbetslivet och på bostadsmarknaden för att förhindra utslagningen av människor är det bristen på vårdplatser inom den frivilliga vården som är det stora problemet. Främst gäller det behovet av ökade vårdresurser för att förhindra att missbrukande människor går under.

Det sagda skulle, herr talman, kunna föra mig över till att anlägga synpunkter och att lämna kommentarer beträffande olika delar av den omfattande sociala lagstiftningsreform som det här är fråga om. Missvisande och osaklig kritik har emellertid redan fått sin belysning.

Den nya socialtjänstlagen kommer att utgöra en god grund för den förnyelse och den aktivisering av socialvården som i hög grad är angelägna. Ur den synpunkten är det naturligtvis av stort värde att vi så här långt har att behandla ett enhälligt utskottsbetänkande.

Det kommer emellertid ännu en tid att råda osäkerhet om hur socialtjänsten i vissa delar mera slutgiltigt skall se ut. Den parlamentariska beredningen, som har att arbeta förutsättningslöst, skall nu utarbeta ett nytt förslag i fråga om tvånget mot vuxna. Beredningen får också i övrigt mycket omfattande uppgifter. Att döma av inlägg här i dag tycks man på sina håll anse att det redan är tämligen klart hur inriktningen beträffande det slutliga förslaget skall vara och att man därigenom skulle öppna möjligheter att bibehålla tvångsåtgärderna mot vuxna inom socialtjänsten.

Jag vill understryka att det är angeläget att den parlamentariska beredningen också verkligen kommer att följa socialutskottets intentioner om en förutsättningslös vidare prövning av dessa frågor. Endast under denna förutsättning kan man bibehålla den breda politiska enighet som ligger bakom ett enigt utskottsforstag om att lyfta ut tvångsfrågan ur reformen för en ytterligare utredning.

Herr talman! I väsentliga delar har ett långvarigt utrednings- och utvecklingsarbete i fråga om socialvårdens framtida utformning nu nått en slutpunkt, även om viktiga delar ännu återstår att klara av. Den 1 januari 1982 skall den nya lagen träda i kraft. Ett omfattande förberedelse- och utbildningsarbete förestår nu ute i kommunerna. Naturligtvis kommer socialtjänsten att påverkas till sitt innehåll och sin utformning av de ekonomiska resurser och de politiska värderingar som styr utvecklingen. På få samhällsområden kan man avläsa detta bättre än då det gäller utvecklingen av fattigvård och socialvård genom tiderna.

Vad det i grunden gäller är hur mycket vi är beredda att satsa på olika gemensamma och kollektiva åtgärder för att solidariskt hjälpa varandra och inte minst för att stödja de utsatta och svaga grupperna i samhället. Det gäller barn och ungdom. Det gäller gamla och sjuka. Det gäller de utslagna. På alla dessa områden är det viktigt att den nya socialtjänsten blir en verksam kraft i

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

samhällsplaneringen och reformarbetet. Det är också förutsättningen för att den nya lagen i sin praktiska tillämpning skall kunna leva upp till de viktiga målsättningar som vi genom dagens riksdagsbeslut fastställer.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Det rader i teorin ganska stor enighet om hur äldrevården skall utformas i vårt land. Utgångspunkten skall vara att de äldre så långt det är möjligt skall få bo kvar i sin gamla miljö. De äldres livserfarenheter skall tas till vara. Människor skall även efter uppnädd pensionsålder ha rätt att välja mellan pensionering och arbete eller en kombination av de båda. Kort sagt: Våra gamla skall få en bra ålderdom.

I praktiken ser det däremot litet annorlunda ut när det gäller viljan att genomföra de reformer som är nödvändiga för att göra de äldres livssituation bättre. Under hela det gångna året har det från den borgerliga regeringen ständigt utgått signaler om nedskärningar och inskränkningar på grund av, som de säger, Sveriges ekonomiskt katastrofala läge. Om alla förslag i moderaternas kampanj för nedskärningar av den offentliga sektorn förverkligades, skulle det ge oss ett samhälle där framför allt barnfamiljer, äldre och låginkomsttagare drabbades hårt.

Även om kvällstidningen Expressen med sin i vintras publicerade artikelserie "Sveriges rikaste pensionärer" velat få oss att tro att Sveriges pensionärer i dag har det så bra att de inte behöver få det bättre, lever långt ifrån alla landets 1,3 miljoner pensionärer på samma höga standard. Globalt sett är svensk levnadsstandard hög. Det gäller pensionärer, barnfamiljer, medelålders och tonåringar. Jämfört med majoriteten av befolkningen i världen har människorna i Sverige en levnadsstandard som gjort att Sverige har rykte om sig att vara världens rikaste land. Artikelserier skulle därför kunna skrivas om världens rikaste tonåringar, 40-åringar, elektriker, hemmafruar etc. Om man resonerar som den borgerliga regeringens ekonomer och deras språkrör i pressen, blir slutsatsen att inga förbättringar behöver göras, inga löner eller pensioner behöver höjas.

I själva verket finns det, som vi alla vet, inom Sverige mycket stora skillnader mellan olika grupper i vad gäller just levnadsstandard. Pensionärerna i Sverige må vara "världens rikaste" – de varken fryser, svälter eller bor i plåtskjul – men majoriteten, eller 55 %, av landets folkpensionärer lever endast på folkpension eller har så liten ATP att de behöver pensionstillskott. De har så de klarar sig, som man brukar säga. Det innebär att varje inskränkning av statliga bidrag, varje höjning av sjukvårdsavgifter, eltaxor, matpriser och buss- eller tågpriser blir kännbara för dem och inskränker rörelsefriheten och möjligheterna att leva så som människor efter ett långt liv borde ha rätt att leva i detta land.

Jag kan ta ett exempel ur dagens nummer av Dagens Nyheter som tydligt illustrerar hur illa den borgerliga regeringens vackra teorier om en bättre livssituation för de äldre i samhället stämmer med verkligheten. I Stockholm köar i dag 12 462 stockholmare till pensionärsbostäder. Av dessa är 2 000 i omedelbart behov av vård. Stockholms kommun är den kommun i landet

som har flest pensionärer. Stockholms innerstad är landets åldringstätaste landsdel. Naturligtvis innebär det högre krav på åldrvården än i landet i övrigt. Problemet i Stockholm just nu är behovet av personal till hemvård och bostadshotell.

I stora annonser värdjades det under den senaste arbetsmarknadskonflikten till grannar och anhöriga om att de skulle ställa upp och engagera sig för de äldre. Det är en bra och riktig tanke, men inte för att det skulle vara billigare för samhället om vi, som förr i världen, tog hand om våra gamla själva, utan för att det är riktigt att ansvar och solidaritet mellan alla människor utvecklas och bibehålls i alla åldrar och mellan alla generationer. Men det skall inte ersätta samhällets ansvar och de anställda hemvårdare som behövs. Jag skulle kunna anställa hemvårdare bums, säger Mats Hulth i Dagens Nyheter i dag. Pengar för detta finns också.

Problemet är att alltför få vill arbeta heltid som hemvårdare. Yrket betraktas inte som ett yrke, det är lågavlönat, ingen orkar arbeta heltid särskilt många år i det, arbetssituationen är isolerande osv.

Härmed är jag framme vid ett av de yrkanden i vpk:s motioner som socialutskottet inte har behandlat här och vid två yrkanden som socialutskottet har avstyrkt. I det första fallet gäller det motionen 1979/80:1880, yrkande 1, där vi kräver att riksdagen hemställer om ett åtgärdsprogram för att man skall kunna lösa den vårdkris som drabbar sjuka äldre människor, bl. a. innebärande statliga bidrag till landsting och kommuner för utbyggnad av vårdinstitutioner för sjuka. I det andra fallet gäller det samma motion, yrkande 2, som utskottet avstyrkt samt motion 1978/79:800 som utskottet också har avstyrkt.

I de två sistnämnda sammanhangen finns kravet på att åldrevården förs in under samma huvudman. Vi kräver också att "riksdagen uttalar att de statliga bidragen till kommunerna för social hemvård bör ökas så att löner och brist på lokaler för personal inte hindrar rekrytering till yrket". Det sistnämnda yrkandet föranleder, enligt utskottet, inga åtgärder, eftersom "det i årets budgetproposition förutskickats att en allmän översyn av statsbidragsbestämmelserna för den sociala hemtjänsten skall ske".

Enligt vår åsikt är de nämnda yrkandena mycket viktiga för att man över huvud taget skall kunna lösa den vårdkris som i hög grad drabbar de äldre. Nedskärning av antalet platser inom sjuk- och psykvård, som sedan regeringsskiftet 1976 har ökat mycket kännbart, har skapat stora problem för sjuka äldre människor. Denna sjukvårdskris drabbar både sjuka och gamla, men den drabbar också den personal som både på sjukhusens medicinska avdelningar och på långvårdskliniker skall klara av övermänskliga arbetsinsatser med för liten styrka. Vidare drabbar den hemvårdens anställda, som får dra det tyngsta lasset när antalet vårdplatser skärs ned.

Den parlamentariskt tillsatta beredning för äldreomsorgen som föreslås i en s-motion och som utskottet har tillstyrkt syftar till utarbetandet av ett konkret handlingsprogram beträffande service, omsorg och vård för de äldre. Det är i och för sig bra. Men våra krav på en gemensam huvudman för åldrevården och ökade statliga bidrag för den sociala hemvården för att höja

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

hemvårdarnas löner skulle ge snabbare resultat än en beredning.

Vårdkrisen finns nu. De äldre sjuka drabbas i dag. Det är nu 2 000 äldre pensionärer som befinner sig i omedelbart behov av vård bara i Stockholm. Det är i dag som problemen inom vården måste lösas. Den onda cirkel som innebär att de medicinska sjukavdelningarna är fyllda av äldre människor som inte skulle behöva ligga där utan i stället kunna komma hem till fungerande social hemvård eller vidare till fungerande långvård eller servicebostäder kan bara brytas genom sådana åtgärder som vpk har föreslagit i de yrkanden som jag har berört. Beredningar är nog bra, men man kan inte vänta med åtgärderna, och det är inte heller nödvändigt om den nuvarande regeringen verkligen vill lösa problemen.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till vpk:s motioner 1978/79:800 och 1979/80:1880.

Eftersom utskottet beträffande vpk-motionen 1978/79:1284 anger att åtgärder i motionsförslagets riktning redan är aktuella, avstår vi nu från ett yrkande – detta så mycket mer som utskottet ju betonar att den parlamentariska beredningen för äldreomsorgen också bör överväga vad den kan göra för att åstadkomma en mer bostadsliknande och aktiverande miljö för de äldre som är i behov av längre tids sjukvård.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Socialutskottet har gjort ett gott arbete. Det har flera talare tidigare sagt och jag vill upprepa det. Med utgångspunkt i en utredningsprodukt som ganska mycket präglas av en frivillighetsfilosofi, som var på modet inom socialvården under 1960-talet och också i början av 1970-talet men som nu till stora delar har övergetts av dem som arbetar inom praktisk socialvård, har utskottet kunnat samlas till ett förslag om en socialtjänstlag som befinner sig betydligt närmare verkligheten än ursprungsförslaget.

Den politiska enigheten i utskottet är också värd all uppskattning. I frågor som berör den enskilde så djupt som socialtjänsten är det värdefullt att man kan arbeta i så stor politisk enighet som möjligt – det vill jag gärna ha sagt. Bland det mest positiva med socialtjänstlagen är – som jag ser det – den starka betoningen av förebyggande åtgärder. Alltför länge har våra sociala lagar präglats av hjälpåtgärder som sätts in när problem och svårigheter redan har uppstått. Tyvärr har inte denna satsning på förebyggande vård fått sträcka sig så långt som till bifall till önskemålet om kontaktman eller övervakare om samtycke inte sker. Jag hoppas att man så småningom skall kunna tänka om också på den punkten. Här finns verkligen möjlighet till viktiga förebyggande åtgärder.

Positivt är också att socialtjänsten strävar efter ett arbete så nära människorna som möjligt. Jag tänker då framför allt på betoningen av de sociala distriktsnämndernas arbetsuppgifter. De sociala distriktsnämnderna kommer enligt lagförslaget att få möjlighet att arbeta med förebyggande åtgärder i dessas bästa hemärkelse, framför allt vad gäller den sociala närmiljön och den sociala planeringen inom distriktsnämndernas verksamhetsområden. Betoningen av socialvårdens roll i samhällsplaneringen är en

av de viktiga punkterna i socialtjänstlagen. Det räcker emellertid inte att föra fram begreppet som ett honnörssord. Först när man på den jordnära nivån har möjlighet att arbeta praktiskt med frågor som man har god insikt i och god möjlighet att påverka ligger det allvar bakom orden. Jag tror att den nya socialtjänstlagen ger en reell chans till de människor – socialarbetare och förtroendevalda – som verkligen har erfarenhet av bostadsmiljöers betydelse för människor att vara med och göra insatser i boendemiljöer som i dag är dåliga men framför allt att skapa bättre och människovänligare bostadsmiljöer inför framtiden. Och här tror jag att just distriktsnämnderna eller delegationer av de sociala centralnämnderna kommer att ha stor betydelse.

Nu har utskottet gått ifrån propositionens förslag att ge distriktsnämnderna rätt att göra egna framställningar till fullmäktige. Det är trots allt ett klokt beslut. Det är socialnämnden som skall ha det övergripande ansvaret för socialtjänsten inom kommunen. Lokala organ skall inte ha så stark ställning att det finns risk för att kommuninvånare i olika delar av en kommun kan behandlas olika.

Detta var det positiva, herr talman.

Många talare har här tidigare fört fram starkt kritiska synpunkter i en rad frågor, och jag är själv ganska kritisk på några punkter. Det är naturligtvis på ett sätt djupt otillfredsställande att en viktig del av lagen – frågan om vård utan samtycke – hänskjuts till en särskild utredning samtidigt som lagförslaget f. ö. upptas till behandling. Men det visar trots allt att man i utskottet inte har låtit prestige gå före det förnuftiga. Man vill ha en förutsättningslös utredning, och det är bra. Förste vice talmannen Ingegerd Troedsson har på ett utmärkt sätt redogjort för vår uppfattning i dessa frågor, och jag skall nu nöja mig med att kraftigt understryka – återigen – att det måste föreligga ett färdigt lagförslag när socialtjänstlagen skall träda i kraft 1982. Vi får inte avskaffa nykterhetsvårdslagens möjligheter till vård, utan att dessa ersätts med något annat. Av den debatt som förevarit tycker jag mig kunna utläsa att de nuvarande vårdmöjligheterna kommer att ersättas med andra sådana.

Det som i dag kanske mest engagerar kritikerna är lagen om vård av unga. Lagförslaget är tyvärr så luddigt formulerat att det kan tolkas på två diametralt motsatta sätt, som bl. a. Nils Carlshamre påpekat tidigare i debatten. Man kan tolka lagen så att den helt står på föräldrarnas sida – eftersom de skall lämna sitt samtycke – men den kan också tolkas precis tvärtom. Frivilligheten blir för föräldrarna "en frivillighet med kniven i ryggen", för att citera en av våra större dagstidningar.

Jag vill klart deklarerat att jag, eftersom vi här diskuterar socialtjänstlagen, mest har studerat lagförslaget i förhållande till barnavårdslagen, som nu skall ersättas – mindre i förhållande till föräldrarätten. Trots allt har barnavårdslagen varit klar och distinkt när det gäller att värna om barnets rätt. I dystra stunder har jag varit benägen att hålla med dem som menar, att vi skulle ha behållit barnavårdslagen åtminstone t. v. Man vet ju som bekant vad man har . . . Men ju mer jag läst lagförslaget, desto mer har jag ändå kommit fram till

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

att de skäl som i dag föreligger för exempelvis ett omhändertagande enligt barnavårdslagen, trots allt kvarstår, även om förfarandet blir mer komplicerat.

Nu vet jag av långvarig erfarenhet att vi har en väl utvecklad praxis i våra sociala nämnder och i våra länsstyrelser, när det gäller dessa oerhört känsliga och komplicerade ärenden, och det är min förhoppning och tro att besluten kommer att fattas med barnens rätt och trygghet för ögonen. Det får absolut inte bli så att barn kommer att ryckas fram och tillbaka mellan familjehem och eget hem. Socialvården måste klart ta ställning för barnet – det är viktigt att detta understryks.

För att barnets trygghet skall stärkas är det av vikt att distrikts- och socialnämnderna använder juridiskt biträde i kanske ökad omfattning jämfört med nuläget. Men i det avseendet föreligger ett faktiskt problem i dag, nämligen att alltför få jurister ägnar sig åt de sociala lagarna.

Det är oerhört viktigt och värdefullt inför framtiden hur rättspraxis kommer att utformas, och dessa frågor kommer naturligtvis att följas med stort intresse av den kommande beredningen, som också har fått direktiv om att göra eventuella ändringar av och tillägg till reglerna.

Låt mig också sända med en önskan att utredningen även beaktar behovet av juridisk expertis inom det sociala fältet inför framtiden, för rättstrygghetens skull.

Till sist, herr talman! Många har talat om de knappa ekonomiska resurserna, inte minst i våra kommuner. Det är därför mycket otillfredsställande att man inte haft möjlighet att på ett mera distinkt sätt bevaka dessa frågor. Enligt Kommunförbundet beräknas kostnaderna för kommunerna till 475 milj. kr., därav 125 milj. kr. till utbildning. Jag är medveten om att utskottet lade fram sitt förslag, eller åtminstone stora delar därav, innan finansutskottet hade gjort sitt kraftiga uttalande om att inga beslut får tas här i riksdagen vilka förorsakar kommunerna ökade utgifter. Jag vet också att socialtjänstlagen inte kommer som någon överraskning för våra kommuner. Det här är en gammal fråga, som alla är medvetna om. Jag känner också till att en del kommuner har avsatt pengar till utbildning – en utbildning som f. ö. alltid är nödvändig på det sociala fältet.

Vad gäller institutionerna kommer Kommunförbundet och Landstingsförbundet att föra förhandlingar med regeringen, och jag ser det som positivt att man har så pass lång tid som fram till 1982 på sig för att göra nödvändiga omprioriteringar. Det här sista vill jag, herr talman, ha sagt som min lilla brasklapp när jag nu kommer hem och blir attackerad som riksdagsledamot för att jag återigen har lagt ökade bördor på kommunerna. Trots allt är jag villig att ta den debatten därför att det är synnerligen nödvändigt och önskvärt att vi får en fungerande socialtjänstlag efter alla dessa år av utredning.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Äntligen, frestas man utbrista, äntligen framme vid målet – nya lagregler för socialvårdens verksamhet!

Redan på 1960-talet framstod en förnyelse av sociallagstiftningen med mera satsning på förebyggande och tidiga insatser som ett skriande behov, men först nu – över 15 år efteråt – kan vi här i riksdagen i rätt stor enighet ge förtroendevalda och anställda i kommunernas sociala organ lagens stöd för en ändring av verksamheten.

Ärligt talat har på många håll i vårt land verksamheten utvecklats efter de riktlinjer som socialtjänstlagen har förväntats komma med. I min egen kommun, Helsingborg, började man med en distriktsindelad socialvård efter helhetsprincipen på dispens redan 1967, och man har i dag en organisation klar för att ge också distriktsnämnderna ansvaret för barn- och äldreomsorg och annan förebyggande verksamhet bland invånare i området.

När man har följt debatten kring den nya socialtjänsten i tidningar och andra massmedia har man lätt kunnat få intrycket att tvångsomhändertaganden sker i ett stort antal fall och dagligen överallt i Sverige. Sanningen är emellertid den att tvångsomhändertaganden – möjligen helt bortsett från Stockholmsområdet – är undantag. Det känns nästan som socialvårdens misslyckanden när man inte kunnat göra – eller ibland inte haft tid med – kraftfulla förebyggande insatser. Därför tror jag att socialtjänstens stora problem – liksom i dag socialvårdens – säkert blir att finna vägar för att tillgodose alla önskemål om behandling, stöd och bistånd som reses av enskilda personer eller familjer. Jag skulle därför vilja säga: Låt oss alla hjälpas åt – i kommuner, i landsting och här i riksdagen – att inte förvägra dem som har det svårast i vardagen det stöd och den behandling de ber oss om!

En enkät bland sociala förtroendevalda i Skåne visade att tvångsåtgärder är mycket sällsynta. I alla kommuner utom i de största städerna var sådana omhändertaganden av både vuxna och barn mindre än tio per år. Därför blir debatten om möjligheterna till tvångsåtgärder gärna en skendebatt, där man lätt tappar bort proportionerna. Speciellt den senaste debattungen i massmedia om omhändertagande av barn har ju helt förtigit det faktum att det är mycket svårt att en längre tid avskärma ett barn från en olämplig hemmiljö. Om man skall hindra att ett barn påverkas av hemmiljö och föräldrainflytande, bör barnet avlägsnas från hemmet strax efter födelsen. I alla andra fall har det skapats en, låt vara bristfällig, känslomässig bindning vid föräldrar och syskon som det lätt blir svårt att avbryta utan att skada barnet. Många års arbete i social barnavård har givit åtminstone mig den erfarenheten att så gott som inga föräldrar medvetet vill göra sina barn illa. Det är ofta brist på kunskaper och förståelse för barnets behov – eller svåra levnadsvillkor – som får föräldrar att bete sig olämpligt mot sina barn. Detta är inget försvar för föräldrarna – barnets bästa måste vara i högsädet för alla. Men ett omhändertagande bör inte heller vara ett försvar för samhället genom att man då har gjort något radikalt ingripande för barnet som syns utåt. I verkligheten har man ju misslyckats med de förebyggande omsorgerna

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

om barn och familjer när man i ett flertal fall måste skilja föräldrar och barn. Naturligtvis måste det finnas möjligheter till tvångsinsatser i samarbete mellan sociala nämnder, rättsmyndigheter och sjukvårdsmyndigheter. Men de bör omgärdas med garantier för att ett intensivt behandlingsarbete bedrivs med det hem som den omhändertagne kommer ifrån.

Nu kommer också kraven på mer föräldrautbildning och föräldrakontakt att stärka de tidigare kontakterna med barns uppväxtmiljö. Där har man kanske en chans att tidigt sätta in hjälpåtgärder.

Det nämndes nyligen i debatten att barn skulle kunna riskera att föras fram och tillbaka mellan föräldrahem och barnhem om man fick denna nya lag. I realiteten är det faktiskt så redan med den lag vi nu har. Därför tror jag inte att ett annat sätt att omhänderta barnen i och för sig medför någon förändring på detta område. Det är på det förebyggande området vi kommer att få se socialtjänstens största fördelar.

Personligen anser jag att kravet på en mer socialt inriktad samhällsplanering, på mer av miljösanerande insatser, på mer av förebyggande och uppsökande aktiviteter för barn och ungdom, för äldre och för olika riskgrupper samt på ett utökat samarbete med föreningar, organisationer och myndigheter är det som blir de nya signalerna för den vandring på framtida vägar som socialtjänsten nu skall ut på. Man säger ofta att en vandring på nya vägar förnyar själen. Jag hoppas att det skall bli fallet för socialvården – att man där skall känna dessa nya riktlinjer som en uppfriskande dusch i det dagliga arbetet. Därför vill jag, herr talman, tacka för att detta stora lagstiftningsarbete har kunnat genomföras i största enighet här i riksdagen. Jag vill önska socialtjänsten lycka till på vägen.

OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det är två delar av det här betänkandet som jag skulle vilja kommentera. Den ena gäller invandrabarnen i socialtjänstlagen, och den andra gäller barnen till förståndshandikappade föräldrar.

När det gäller invandrabarnen kan jag konstatera att deras situation inte har beaktats i den föreliggande propositionen. Däremot kan jag med glädje konstatera att socialutskottet på eget bevåg har tagit upp det här problemet och behandlat det. Utskottet anser mycket riktigt att invandrabarnens situation har ett nära samband med den s. k. närhetsprincipen.

Språk, kultur och tradition är naturligtvis väldigt viktiga faktorer när man skall väga in fosterhemsplaceringen av invandrabarn. Ett motionsyrkande för något år sedan, som gick ut på att invandrabarnen i första hand skulle placeras i fosterhem av barnens egen nationalitet, föranledde socialutskottet att då göra ett uttalande som inte gick motionärens ärende, utan man gick på en linje som jag vill ställa mig bakom. Man konstaterade att det ligger i linje med socialtjänstreformens helhetssyn och kravet på en individuellt och flexibelt utformad insats. Därför avvisade utskottet tanken på att man skulle ha särskilda regler för invandrabarnen. Det är å andra sidan självklart att barnets språk och kultur måste tillmätas en mycket stor betydelse vid valet av fosterhem. Men som framgår av utskottets överväganden i det nu behand-

lade betänkandet kan de här faktorerna inte generellt tillmätas större vikt än andra behov hos barnet. Därför konstaterar utskottet att insatserna även beträffande invandrabarnen måste utformas efter en helhetsbedömning i varje enskilt fall. Jag tycker att det är viktigt att utskottet än en gång slår fast denna princip.

Jag skulle också vilja säga några ord om den del av betänkandet som behandlar motionen 1657, som Lennart Pettersson och jag väckte i början av året. Vi tar där upp frågan om socialtjänstens ansvar för barn med utvecklingsstörda föräldrar och om förhållandet mellan å ena sidan socialtjänstlagen och å andra sidan den särskilda lagstiftningen rörande omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Orsaken till motionen var en tidningsdebatt i januari i frågan, där vissa uttalanden i debatten om de psykiskt utvecklingsstörda var något oroande enligt vårt sätt att se. Man fick en känsla av att det i första hand var de utvecklingsstörda föräldrarna som skulle få pröva om de kunde ta hand om sina barn och att barnens bästa skulle komma i andra hand.

Vi vänder oss i motionen mot detta resonemang och säger att det inte kan accepteras generellt. De risker som en sådan tillämpning kan innebära kan skada barnets utveckling. Föräldrarna måste kunna ge barnet den stimulans som är nödvändig för barnets psykiska utveckling. Om riskerna för ett misslyckande är stora, bör man inte sätta barnets hela framtid på spel genom att föräldrarna först skall ges tillfälle att själva försöka ta hand om barnet. Om man i sådana fall ingriper för sent kan det, enligt vårt sätt att se, bli en i det närmaste oöverstiglig uppgift att reparera de skador som barnet har fått kanske redan under spädbarnstiden. Vi har därför begärt att riksdagen skall göra ett uttalande som klarlägger att barnavårdslagstiftningen och den nya socialtjänstlagstiftningen skall garantera samma samhällsskydd och likvärdiga uppväxtbetingelser för dessa barn som för barn med icke förståndshandikappade föräldrar.

Även om utskottet inte tillstyrker vår motion är dess motivering fullt klarläggande och innebär ett instämmande i den princip som jag har talat om. Jag är glad att utskottets betänkande även i denna del är så utförligt att det inte kan uppstå någon tveksamhet om utskottets syn. Jag hoppas att även riksdagen om en stund ställer sig bakom utskottets uttalande.

Det hade varit önskvärt om även regeringens representant här, Karin Söder, hade givit klart uttryck för samma uppfattning. Orsaken till det önskemålet är de tilläggsdirektiv som omsorgskommittén fick i början på februari av Karin Söders kollega i socialdepartementet, statsrådet Holm. Jag tycker inte att hon på ett tydligt sätt slår fast den princip som jag har talat om; i tilläggsdirektiven sägs det tvärtom att man inte skall ge avkall på de handikappades rätt att integrera sig i samhällsgemenskapen. Tilläggsdirektiven är diffusa, och det är förlåtligt om man misstänker att de antingen har kommit till i panik på grund av en tidningsdebatt eller att de är illa genomtänkta. Det skulle därför vara av stort värde om statsrådet Söder ger sin syn på frågan om det är barnens eller föräldrarnas rätt som skall komma i första hand.

I de fall där det bedöms att barnet löper risk att utvecklas onormalt om det får kvarstanna hos föräldrarna får socialtjänsten självfallet inte tveka att ordna annan vård för barnet. Jag kan inte se att lagen ger utrymme för att man avstår från sådana åtgärder med hänsyn till föräldrarna. Men, som sagt, ett uttalande av statsrådet Karin Söder tror jag skulle vara lugnande för många människor.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag hade tillfälle för bara någon vecka sedan att svara på en fråga som var mycket likartad den Olle Göransson nyss ställde. Det förhållandet att det givits tilläggsdirektiv till den utredning som arbetar med omsorgsfrågor innebär inte att barn med olika handikapp och barn i olika miljöer med särskilda behov skall särbehandlas, utan det är det individuella behovet som skall vara avgörande. Jag sade vid det tillfället att utredningsdirektiven syftar till att få en ordentlig bakgrund till de här barnens behov, liksom vi på andra områden när det gäller barnens situation försöker skaffa oss kunskap för att kunna fatta så kloka beslut som möjligt i barnens intresse. Jag vill gärna, om det kan lugna Olle Göransson, säga att jag kan instämma i vad utskottet säger på den här punkten när det gäller barnens väl och ve.

OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det klara uttalandet. Jag hoppas att statsrådet förstår att man blir oroad då man läser i dessa direktiv: Enligt min mening – alltså statsrådet Holms – måste man utan att göra avkall på dessa mål kräva att behovet av trygghet och omvårdnad hos barn till begåvningshandikappade blir tillgodosett. Sedan hemställer hon att regeringen uppdrar åt kommittén att särskilt överväga situationen för begåvningshandikappade föräldrar och deras barn. Jag tar Karin Söders uttalande som intäkt för att det är barnens rätt som alltid måste komma i första hand.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Med anledning av de inlägg som har gjorts i debatten och de frågor som har ställts om innebörden i utskottets ställningstagande skall jag be att få läsa in i kammarens protokoll några av de väsentliga formuleringarna i det vi har kommit överens om.

När det gäller frågan om vård utan samtycke av vuxna missbrukare säger utskottet på s. 62:

”I det föregående har utskottet föreslagit att reformen skall träda i kraft först den 1 januari 1982 och inte den 1 januari 1981 såsom förutskickats i propositionen. Med hänsyn härtill bör det vara möjligt att under den tid som sålunda återstår låta den av riksdagen begärda parlamentariska beredningen utreda frågan ytterligare så att ett nytt förslag kan presenteras för riksdagen. Det är av särskild vikt att utredningen görs förutsättningslöst. Beredningen bör således vara fri att pröva olika vägar att tillgodose nödvändiga vårdbehov inom ramen för helhetssynen och att överväga hur förfarandet bör utformas

för att uppfylla nödvändiga krav på rättssäkerhet och objektivitet. Utredningen bör sikta till att skapa största möjliga rättstrygghet för den enskilde och bästa möjligheter till en individuellt anpassad vård i en sammanhållen vårdkedja. Lekmannainflytandet bör om möjligt förstärkas. Utredningsarbetet bör bedrivas så att ett förslag kan läggas fram i sådan tid att en ny lagstiftning kan träda i kraft samtidigt med att nu gällande vårdlagar ersätts av socialtjänstlagstiftningen. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

Utskottet tar således inte nu ställning till det sakliga innehållet i det i propositionen framlagda förslaget till ändring i LSPV, liksom ej heller till de alternativa förslagen i motionerna.”

Detta är vad utskottet har sagt. Jag vill särskilt peka på att utskottet har strukit under att utredningen skall göras förutsättningslös och ha frihet att pröva olika vägar att tillgodose vårdbehoven. Det betyder alltså att utskottet anser att beslut skall fattas före den 1 januari 1982 om hur lagstiftningen när det gäller vuxna missbrukare skall vara utformad. Utskottet har emellertid inte sagt någonting om hur detta beslut skall se ut. I det avseendet kan man inte läsa in någonting i överenskommelsen.

De andra frågorna har gällt lagen om vård av unga, och jag citerar vad utskottet säger på s. 105 och 106:

”LVU är ett led i en brett upplagd reformering av hela socialtjänsten. Omsorgen om barn och ungdomar är en av socialtjänstens viktigaste uppgifter. Det finns därför särskild anledning att bevaka att denna del av socialtjänstens verksamhet fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Den nya lagstiftningen bör ge ökad trygghet åt barn och ungdomar som är i behov av skydd och stöd från samhällets sida. Reglerna bör främst vara utformade med hänsyn till att de skall utgöra ett smidigt hjälpmedel för att förverkliga dessa intentioner. Man måste därför vara öppen för möjligheten att LVU:s bestämmelser kan behöva justeras i takt med vunna erfarenheter. Som påpekats i motionen kan även tillämpningen av den nuvarande barnavårdslagen vara en anledning att särskilt uppmärksamma i vad mån de nya reglerna fyller sin funktion att garantera underåriga erforderlig vård i svåra situationer.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet starka skäl tala för att den av utskottet tidigare förordade parlamentariska beredningen bör ägna särskild uppmärksamhet åt de delar av socialtjänstlagstiftningen som är avsedda att utgöra ett grundläggande skydd för barn och ungdomar i risksituationer, och då främst LVU. Beredningen bör sålunda undersöka hur de nya reglerna tillämpas i praktiken och förutsättningslöst överväga om några initiativ bör tas till ändringar eller tillägg i reglernas utformning. Beredningen bör i denna del samarbeta med utredningen (Ju 1977:08) om barnets rätt.”

Utskottet föreslår alltså att lagen om vård av unga antas. Sedan säger utskottet att lagen skall kunna justeras i takt med vunna erfarenheter. Vidare pekar utskottet på att man skall undersöka hur de nya reglerna tillämpas i praktiken och överväga om några initiativ skall tas till ändring. Utskottet beställer alltså inte något förslag från regeringen eller från någon utredning

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

innan de nya reglerna träder i kraft, utan pekar på att man noga skall följa hur reglerna fungerar. Det är en klar skillnad gentemot vad som sägs när det gäller vuxna missbrukare.

Självfallet är att om det skulle komma fram förslag från regeringen före den 1 januari 1982, så får de bedömas på samma sätt som alla andra förslag från regeringen. Av de direktiv som socialministern har citerat, framgår att utredningen är oförhindrad att lägga fram sådana förslag. Det strider inte på något sätt mot vad utskottet har sagt. Utskottets förslag innebär inte, om riksdagen antar det, att riksdagen beställer några nya förslag innan lagstiftningen träder i kraft.

NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Varken när det gäller vården av vuxna missbrukare eller när det gäller vården av unga kan vi i dag få några formella juridiska garantier för att någon hänsyn tas till de synpunkter och den kritik som har framförts från olika håll. När det gäller de vuxna missbrukarna finns det fortfarande en teoretisk möjlighet att det skall kunna uppstå ett vakuum mellan nykterhetsvårdslagen och en tillkommande lag. På den punkten menar jag att de politiska garantier som här har givits är tillräckligt starka för att jag skall våga lita på att det inte uppstår ett sådant vakuum.

När det gäller den andra delen, lagen om vård av unga, har vi lagt märke till att Gabriel Romanus bemöter all kritik och all skepsis gentemot det verk som till stor del bär hans signum med att säga att vederbörande inte har läst betänkandet. Nu reparerar han den saken genom att läsa högt själv. I den mån det var ett svar till mig var det onödigt – jag hade läst betänkandet. Det kanske gör nytta i alla fall. Jag känner mig inte lika trygg på den här punkten.

Fast kanske ändå! Förlitande mig på de utredningsdirektiv som utfärdades i förra veckan kan jag kanske – nått och jämnt – avstå från att fullfölja vad jag för någon timme sedan till hälften hotade med när jag sade att jag t. v. kunde avstå från att yrka avslag på förslaget till lag om vård av unga. Jag förlitar mig till nöds på de politiska garantier som efter dagens debatt måste anses finnas även på den punkten. Jag har alltså, herr talman, inget yrkande.

GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Jag vill också till Gabriel Romanus säga att det inte var vad som står i betänkandet som jag frågade om. Det har han läst in i protokollet – vem han nu skulle övertyga med det. Också jag har läst betänkandet, och jag utgår ifrån att de övriga som deltar i debatten har gjort det.

Sedan jag höll mitt anförande har jag läst direktiven till den kommitté som skall utreda det här. Det finns en stor samstämmighet mellan vad utskottet säger och utredningsdirektiven. Men i utskottsbetänkandet heter det att beredningen skall "undersöka hur de nya reglerna tillämpas i praktiken" och förutsättningslöst överväga om några initiativ bör tas. De orden finns inte med i direktiven. Där heter det bara att beredningen förutsättningslöst bör överväga om några initiativ bör tas.

På två ställen i direktiven heter det att det här skall träda i kraft den 1 januari 1982. Karin Söder kanske kan skapa klarhet i vad regeringen avser med direktiven. Väntar sig regeringen från den här kommittén ett nytt förslag som kan träda i kraft den 1 januari 1982 också när det gäller I.VU? – Det finns alltså en skillnad mellan utskottsbetänkandet och direktiven.

*Socialtjänsten,
m. m.*

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag försökte tidigare i dag bringa klarhet i detta.

I utredningsdirektiven finns en större öppenhet för vad utredningen kan göra än i utskottsbetänkandet. Det är precis som Gabriel Romanus nyss sade: Direktiven står inte i strid med vad utskottet uttalar och riksdagen kommer att fatta beslut om. Men utredningen har enligt direktiven frihet att ta upp den här frågan till behandling, så att om man kommer med förslag till ändringar – vilket vi ännu inte vet – finns det möjligheter till samstämmighet även på den punkten. Men när det gäller vård utan samtycke av vuxna är det helt klart att ambitionen är att den lagstiftningen skall kunna träda i kraft samtidigt med socialtjänstlagen. Kommer man med förslag till förändringar av I.VU är det naturligtvis en fördel om de kan genomföras vid samma tillfälle. Men där är öppenheten större. Det finns alltså ingen motsättning – jag vill säga det ännu en gång – mellan utskottets förslag och direktiven. Direktiven ger en större handlingsfrihet än utskottsbetänkandet gör.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	301
Nej	–	18
Avstår	–	3

Mom. 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialtjänsten,
m. m.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 302
Nej - 18
Avstår - 2

Mom. 5-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1978/79:800 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkan-
de 44 mom. 10 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1978/79:800 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 302
Nej - 18
Avstår - 1

Mom. 11-14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 303
Nej – 18
Avstår – 1

Mom. 16–18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1880 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1880 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 303
Nej – 18
Avstår – 1

Mom. 20–31

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialtjänsten,
m. m.*

Mom. 32

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 32 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 18
Avstår - 1

Mom. 33-37

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 38

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 38 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 73 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 18
Avstår - 1

§ 3 Eventuellt arbetsplenum torsdagen den 12 juni

TALMANNEN:

Ett eventuellt arbetsplenum kommer att utsättas till torsdagen den 12 juni kl. 09.00 som en säkerhetsåtgärd för den händelse något ärende skulle komma att återförvisas till utskott vid sammanträdet den 11 juni.

Eventuellt arbetsplenum torsdagen den 12 juni

Socialstyrelsens organisation, m. m.

§ 4 Socialstyrelsens organisation, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:45 med anledning av huvuddelen av propositionen 1979/80:6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation, m. m., jämte motioner.

I proposition 1979/80:6 hade regeringen (socialdepartementet), såvitt nu var i fråga (momenten 1-3 och 5 i hemställan i propositionen), föreslagit riksdagen att godkänna i propositionen framlagda förslag om

1. riktlinjer för socialstyrelsens uppgifter,
2. riktlinjer för socialstyrelsens organisation och personalresurser samt ikraftträdandet av den nya organisationen.
3. avveckling av de nuvarande socialkonsulent- och länsläkarorganisationerna samt inrättandet av sociala enheter vid länsstyrelserna.
5. en central samordning av smittskyddsfrågor.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen läggs fram förslag om socialstyrelsens framtida uppgifter och organisation. Förslagen är i huvudsak av principiell och övergripande natur. Detaljutformningen av socialstyrelsens organisation i enlighet med i propositionen angivna riktlinjer och resursramar uppdras åt en särskild organisationskommitté.

Socialstyrelsens tillsyn skall omfatta såväl hälso- och sjukvården som den kommande socialtjänsten. Styrelsens planeringsuppgifter preciseras. Styrelsen bör ta initiativ till forskning, utveckling och försöksverksamhet inom sitt ansvarsområde. Styrelsen skall dock i princip inte bedriva egen sådan verksamhet.

I propositionen föreslås bl. a. att vissa av styrelsens statistiska funktioner förs över till statistiska centralbyrån och det föreslagna statens miljömedicinska laboratorium. Det förutsätts att vissa av styrelsens nuvarande beredskapsuppgifter på hälso- och sjukvårdens område förs över till sjukvårdshuvudmännen och att organisationen anpassas därefter. Styrelsens uppgifter när det gäller statsbidrag för flyktingar föreslås bli decentraliserade till länsstyrelserna. Vissa behörighetsbestämmelser förenklas. Socialstyrel-

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

sens omfattande nämndorganisation ses över och beslutsfunktionerna förs till styrelsen.

En central samordning av smittskyddsfrågor föreslås. Det s. k. stressforskningslaboratoriet vid karolinska institutet får vissa fasta basresurser som till viss del bör stå till socialstyrelsens förfogande. Systemet för prioritering av byggnadsinvesteringar inom hälso- och sjukvårdsområdet tas upp.

I propositionen föreslås en betydande minskning av antalet anställda vid socialstyrelsen (från ca 925 till ca 615 vid centrala verket). Minskningen bygger på vissa angivna förutsättningar, bl. a. att nykterhetsvårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor övergår till kommunala huvudmän. Avvecklingen av vissa statsbidrag påverkar personalbehovet. Vissa förslag i propositionen beträffande styrelsens framtida uppgifter leder till personalminskningar. I andra fall beräknas personalen kunna minskas med bibehållna uppgifter, t. ex. när det gäller verkets administration. För utnyttjande av särskild expertis m. m. föreslås styrelsen få vissa rörliga medel.

Socialstyrelsen föreslås organiserad på fyra fackavdelningar och en administrativ avdelning. Fackavdelningarna avser områdena förebyggande arbete och planering, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt läkemedelsärenden. Utredningsförslaget om inrättande av ett särskilt läkemedelsverk avvisas. En förstärkning föreslås av ledningsfunktionerna på såväl verksamhets- som avdelningsnivå. Verksstyrelsens inflytande i frågor som rör inriktningen av verksamheten bör öka.

Beträffande den regionala organisationen föreslås att socialkonsulent- och länsläkareorganisationerna upphör.

Sociala enheter tillskapas vid länsstyrelserna. En stor del av länsläkarorganisationens uppgifter beräknas kunna tas om hand inom ramen för sjukvårdshuvudmännens miljömedicinska verksamhet.

Socialstyrelsens nya organisation föreslås i princip träda i kraft den 1 januari 1981. Ett fullt genomförande av alla de förutsedda eller föreslagna personalförändringarna kan dock inte beräknas ske förrän under budgetåret 1983/84. Befattningshavare som har arbetsuppgifter som avses upphöra under 80-talet bör föras över stat. Personalminskningen inom centrala verket förutsätts ske genom omplaceringar och i takt med naturlig avgång."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:721 av Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till en samlad läkemedelsproposition enligt i motionen anförda riktlinjer,

1978/79:884 av Göran Karlsson m. fl. (s),

1978/79:1260 av Arne Gadd och Anita Gradin (båda s),

1978/79:1639 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkande 5) hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om ett program för att effektivt reducera de stora sociala och miljömässiga bristerna i samhället,

1978/79:2114 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) såvitt nu var i fråga (yrkande 1).

dels den med anledning av proposition 1978/79:118 om ändring i läkemedelsförordningen m. m. väckta motionen 1978/79:2319 av Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde skyndsamt förslag syftande till

1. i huvudsak sådan inriktning av läkemedelskontrollens uppgifter som förespråkats i läkemedelskontrollutredningen,

2. snara åtgärder avseende rekrytering till och meritering vid läkemedelskontrollen i enlighet med läkemedelskontrollutredningens förslag,

3. sådan resursförstärkning att statens läkemedelskontroll med det snaraste kunde bringas att fungera,

4. programbudgetering inom läkemedelskontrollen,

5. att läkemedelskontrollen omvandlades till ett statligt verk,

dels de med anledning av proposition 1979/80:6 väckta motionerna

1979/80:46 av Inga Lantz m. fl. (vpk),

1979/80:47 av Blenda Littmarck (m),

1979/80:49 av Hans Alsén m. fl. (s),

1979/80:57 av Olle Aulin och Gunnar Oskarson (båda m),

1979/80:58 av Anita Bråkenhielm (m),

1979/80:59 av Gullan Lindblad och Margareta Gard (båda m), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att i det fortsatta arbetet med omorganisation av socialstyrelsen beakta bl. a. de krav på placering av olika hälsoregister och deras utnyttjande som kunde bli följden av pågående utredningsarbete m. m.,

1979/80:60 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om den rättspsykiatriska organisationen.

1979/80:61 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen uttalade att socialstyrelsens läkemedelsavdelning borde omvandlas till en självständig myndighet,

1979/80:62 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att ingen ändring skulle ske i principerna för läkemedelsnämndens ställning och arbetsformer,

2. att regeringen även fortsättningsvis skulle utse ledamöter av nämnden för att understryka ledamöternas opartiskhet och självständighet i förhållande till skilda intressenter på läkemedelsområdet,

1979/80:76 av Georg Andersson m. fl. (s, c, fp),

1979/80:77 av Anders Gernandt (c),

1979/80:78 av Rune Gustavsson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen skulle avslå förslaget till förändrad sammansättning av socialstyrelsens styrelse.

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

1979/80:79 av Göran Karlsson m. fl. (s).

1979/80:80 av Lars Werner m. fl. (vpk).

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:494 av Lisa Mattson m. fl. (s).

1979/80:854 av Anna-Greta Skantz m. fl. (s, m, c). vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendets organisation,

1979/80:1205 av Elver Jonsson och Margot Håkansson (båda fp) samt

1979/80:1218 av Anna-Greta Skantz m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande vissa förutsättningar för prövning av förslagen om socialstyrelsens arbetsuppgifter och organisation att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:79,

2. beträffande ett program mot sociala och miljömässiga brister i samhället att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1639 yrkande 5,

3. beträffande riktlinjer för social- och miljöpolitiken att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:2114 yrkande 1,

4. beträffande Tierps- och Vilhelminaprojekten att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:49 och motion 1979/80:76,

5. beträffande frågan om huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska organisationen att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1979/80:60 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför i frågan,

6. beträffande frågan om utredningsarbete om statens rättsläkarstationer m. m. att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1979/80:854 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför i frågan,

7. beträffande beredskapsfrågor att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motion 1979/80:57 och motion 1979/80:77 yrkande 1,

8. beträffande kostnader för krigssjukvården att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:77 yrkande 2,

9. beträffande frågan om överförande av viss patientstatistik till statens miljömedicinska laboratorium m. m. att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1979/80:59 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför i frågan,

10. beträffande socialstyrelsen och hälsoupplýsningen att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motion 1979/80:494,

11. beträffande socialstyrelsens verksamhet för flyktingar och andra invandrare att riksdagen – i den mån verksamheten inte behandlats i de av riksdagen godkända betänkandena SoU 1979/80:22 och FiU 1979/80:25 – med bifall till propositionen skulle avslå motion 1979/80:80 yrkande 1,

12. beträffande legitimation för arbetsterapeuter och psykodynamiker att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:1260, motion 1979/80:46 och motion 1979/80:47,

13. beträffande sammansättningen av verksstyrelsen m. m. att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motion 1979/80:78,

14. beträffande resurser för trafikmedicinska frågor att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1205.

15. beträffande frågan om inrättande av ett läkemedelsverk att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motion 1978/79:721 delvis, motion 1978/79:2319 yrkande 5 och motion 1979/80:61,

16. beträffande läkemedelsavdelningens verksamhet m. m. att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motion 1978/79:2319, yrkandena 1, 2 och 4,

17. beträffande resursförstärkning för läkemedelskontrollen att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:2319 yrkande 3 och motion 1979/80:80 yrkandena 2 och 3,

18. beträffande läkemedelsnämndens ställning m. m. att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motion 1979/80:62,

19. beträffande läkemedelsinformation att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:721 delvis och motion 1978/79:884 yrkande 2,

20. beträffande Apoteksbolagets uppgifter och ställning m. m. att riksdagen skulle avslå motion 1978/79:721 delvis och motion 1978/79:884 yrkande 1,

21. beträffande frågan om NLV:s uppgifter och ställning m. m. att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motion 1979/80:58 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört i frågan,

22. att riksdagen med bifall till propositionen godkände de föreslagna riktlinjerna för socialstyrelsens uppgifter, organisation och personalresurser i den mån de inte behandlats i utskottets hemställan vid föregående moment,

23. beträffande frågan om ikraftträdande av socialstyrelsens nya organisation att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att ikraftträdandet borde ske den 1 juli 1981,

24. att riksdagen med bifall till propositionen godkände förslagen om avveckling av den nuvarande socialkonsulentorganisationen samt inrättandet av sociala enheter vid länsstyrelserna,

25. beträffande avveckling av länsläkarorganisationen att riksdagen med bifall till propositionen skulle avslå motion 1979/80:1218,

26. beträffande frågan om central samordning av smittskyddsfrågor att riksdagen med anledning av propositionen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört i frågan.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande sammansättningen av verksstyrelsen m. m.* av Rune Gustavsson (c), Mårten Werner (m), Erik Larsson (c), Blenda Littmarck (m), Ulla Tillander (c) och Anita Bråkenhielm (m) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa

Tisdagen den
3 juni 1980

Socialstyrelsens
organisation,
m. m.

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:78 skulle avslå propositionen i här aktuell del.

2. *beträffande inrättande av ett läkemedelsverk* av Märten Werner, Blenda Littmarck och Anita Bråkenhielm (alla m) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1978/79:721 delvis, motion 1978/79:2319 yrkande 5 och motion 1979/80:61 samt med avslag på propositionen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört i frågan.

3. *beträffande läkemedelsnämndens ställning m. m.* av Märten Werner, Blenda Littmarck och Anita Bråkenhielm (alla m) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:62 skulle avslå propositionen i här aktuell del.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande *beträffande avveckling av länsläkarorganisationen* av Anna-Greta Skantz (s).

ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Översiktlig planering och tillsyn bör enligt propositionen om socialstyrelsens uppgifter och organisation vara myndighetens huvudsakliga uppgift. Socialstyrelsen skall tillse att statsmaktens intentioner beträffande sjukvård och socialtjänst fullföljs. Genom den stigande kompetensen hos kommunala och landstingskommunala organ kan emellertid vissa uppgifter anförtros åt dessa utan att socialstyrelsen behöver utöva detaljerad inspektion och tillsyn. Socialstyrelsen skall heller inte enligt förslaget i fortsättningen utöva egen forsknings- och utvecklingsverksamhet men väl kunna initiera sådan.

Utskottet har i väsentliga drag följt förslagen i folkpartiregeringens proposition, men undantag finns. Jag vill beröra några områden, där utskottet ansett att man bör gå mera försiktigt fram, avsätta bättre tid för överväganden eller genom ytterligare utredning överväga om ändå inte det bästa resultatet uppnås genom bibehållen central styrning eller bibehållet statligt huvudmannaskap.

Sålunda föreslås i propositionen en decentralisering av huvuddelen av beredningsplaneringen på hälso- och sjukvårdens område. I princip ställer sig utskottet bakom tanken att på sikt personalplanering, materiel- och försörjningsberedskap m. m. för sjukvården i krig skall kunna föras över till sjukvårdshuvudmännens ansvarsområde. Utskottet förutsätter emellertid att den kommitté som skall genomföra socialstyrelsens omorganisation i sitt arbete på detta område tar hänsyn till den ställning riksdagen kan komma att ta till förslag grundade på utredningen om sjukvården i krig. Utskottet ansluter sig därmed i huvudsak till försvarsutskottets yttrande i denna fråga

och tillgodoser därmed i huvudsak kraven i den moderata motionen 1979/80:57.

Ställningstagandet bör ge socialstyrelsens organ för beredskapsfrågor en tidsfrist, under vilken de nämnda decentraliseringsåtgärderna kan förberedas i samråd med sjukvårdshuvudmännen. Utskottet ger också uttryck för uppfattningen att beredskapsuppgifterna är en viktig del av socialstyrelsens ansvarsområde och för att detta bör återspeglas i verkets organisation, bl. a. genom en bättre anknytning till den fredsmässiga planeringen.

Likaså har socialutskottet visserligen följt propositionsförslaget och förordat indragning av nämnden för läkares vidareutbildning, NLV, som självständig av regeringen utsedd nämnd. Utskottet har dock tillgodosett det väsentligaste kravet i min motion 1979/80:58 angående NLV:s ställning och uppgifter, då utskottet uttalar att en decentralisering av läkarnas specialist- och vidareutbildning till sjukvårdshuvudmännen inte kan ske. Sverige är ett litet land, och vad gäller vidareutbildning på en så kvalificerad nivå som det här är fråga om tillvaratas våra samlade resurser bäst genom en central planering och samordning. Ett nära samråd förutsätts också även i fortsättningen ske med centrala utbildningsinstanser, såsom de medicinska fakulteterna, UHÅ och läkarnas egna fackliga och vetenskapliga organisationer. En central instans – om än underordnad socialstyrelsen – kan bäst tillvarata den kompetens och de utbildningsresurser som finns samt följa utvecklingen på ett sätt som bäst gagnar hela landet.

På ett annat område har utskottet ej följt propositionens inriktning. Det gäller förslaget om ändrat huvudmannaskap och ansvar inom rättspsykiatriens område samt vad gäller statens rättsläkarstationer och organisationen för rättsmedicinsk serologi och kemi. Utskottet ger med anledning av propositionen samt motionerna 1979/80:60 av Ingegerd Troedsson m. fl. och trepartimotionen 1979/80:854 med Anna-Greta Skantz som första namn regeringen till känna, att ökad klarhet angående rättspsykiatriens uppgifter bör vinnas och att en förutsättningslös utredning angående det rättsmedicinska undersökningsväsendets organisation bör göras innan man tar ställning till några förändringar på dessa områden.

På samma sätt tillgodoses en moderat motion angående socialstyrelsens uppgifter genom att utskottet ställer sig negativt till att utan vidare överföra cancerregistret, de medicinska födelsemeddelandena och annan central statistik till det nyinrättade miljömedicinska laboratoriet. Bl. a. torde upprätthållandet av kvaliteten på primäruppgifterna underlättas genom det samspel mellan sjukvårdshuvudmännen och socialstyrelsen som är naturligt. Registrens neutrala tillgänglighet för forskning torde också kunna garanteras, om de finns hos en statlig myndighet.

På ett par andra punkter har vi moderater i utskottet dock ej kunnat vinna gehör för våra ståndpunkter utan tvingats reservera oss. Båda reservationerna gäller läkemedelsområdet.

Enligt samstämmiga uppgifter, även från avdelningens egen personal, fungerar inte socialstyrelsens läkemedelsavdelning på ett tillfredsställande sätt. Den fortlöpande bevakningen av inrapporterade biverkningar släpar

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

efter. Ännu allvarligare är emellertid situationen beträffande läkemedelskontrollens uppgifter då det gäller registrering av nya läkemedel. Resurserna för denna verksamhet, som finansieras genom avgifter från läkemedelsindustrin, har under de senaste tio åren femtondubblats! Trots detta ökar ärendebalansen, och genomsnittstiden för registrering av ett läkemedel i Sverige är tre år – i den övriga västvärlden är den ett eller två år. Det finns ärenden som efter nio år ännu inte är avgjorda. Läkemedelsindustrins årsavgifter har under 1970-talet trettiofaldigats, och avgiften för att i Sverige hålla ett läkemedel med två beredningsformer registrerat i fem år är 121 000 kr. Detta kan jämföras med t. ex. 3 000 kr. i Italien eller 15 000 kr. i Danmark.

Den svenska läkemedelsindustrin är en viktig exportindustri, och svensk läkemedelstillverkning och forskning är internationellt sett av mycket hög klass. Hemlandsregistrering är oftast en förutsättning för registrering på exportmarknader, och det säger sig självt att det är till betydande nackdel för svensk industri att handikappas av de långa och osäkra registreringstiderna – utländska konkurrenter hinner under tiden gå om och ta marknaden. Det största problemet är dock givetvis att sjuka människor ibland onödigtvis i årtal undanhålls nyupptäckter inom detta snabbt rörliga område. Hur fort utvecklingen har gått kan exemplifieras genom följande: År 1976 upptog 90 % av alla recept läkemedel som var helt okända bara 15 år tidigare. Inte minst på cancerbehandlingens och reumatologins område väntar f. n. utomlands registrerade och använda – i något fall även svensktillverkade – preparat på att få komma även svenska patienter till godo.

Läkemedelskontrollutredningen framlade 1978 ett detaljerat förslag till effektivisering av läkemedelskontrollen. I enlighet med detta förslag bör enligt vår mening sådana organisatoriska förändringar vidtas, att stramare handläggningsrutiner, ökat internationellt samarbete, möjligheter att fastare knyta kvalificerad personal till läkemedelsavdelningen och där behålla den samt minskat byråkratiskt beroende av socialstyrelsen kan uppnås.

Utskottet instämmer också i dessa synpunkter – utom då det gäller den sista, att man skall minska det byråkratiska beroendet av socialstyrelsen. I majoritetens skrivning förordas i stället att samröret mellan läkemedelsavdelningen och resten av socialstyrelsen "utvecklas och förstärks". Redan poängterandet av att socialstyrelsens uppgifter i framtiden skall vara översiktligt planerande och att verket ej skall syssla med egen forskning eller eget vetenskapligt utvecklingsarbete, liksom läkemedelsavdelningens geografiska förläggning till Uppsala, borde göra klart att avdelningens uppgifter är väsensskilda från resten av socialstyrelsens verksamhet. Den klart vetenskapliga karaktären och de intrikata detaljfrågorna på ett speciellt område gör ett samarbete med t. ex. vetenskapliga institutioner och med dem som bedriver medicinsk forskning lika självklart som samarbetet med socialstyrelsen. Ett självständigt verk skulle i väsentliga frågor kunna upprätthålla ett fullgott samarbete med socialstyrelsen utan att styrelsens topp tjänstemän skulle behöva göra dagliga turer mellan Stockholm och Uppsala för att upprätthålla de rent byråkratiskt motiverade kontakter som

ett underställande av läkemedelsavdelningen under socialstyrelsens förvaltning innebär.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 2.

Läkemedelsnämnden, slutligen, tillkom 1968, delvis som ett resultat av kraven på ökad säkerhet i läkemedelslagstiftningen bl. a. till följd av neurosedynkatastrofen. Som en av regeringen tillsatt nämnd med eget beslutsansvar har den som medarbetare kunnat locka högt kvalificerad expertis på läkemedelsområdet, och svensk läkemedelslagstiftning har blivit ett internationellt föredöme. WHO och EFTA har i sin grundläggande syn på ansvarsförhållandena vid produktion, hantering och värdering av läkemedel använt den svenska modellen för läkemedelslagstiftning som norm. Det vore enligt vår mening olyckligt att frånta läkemedelsnämnden dess självständiga rätt att fatta beslut, dess av alla intressenter på läkemedelsområdet oberoende ställning och dess möjlighet att just genom sitt stora ansvar och sin beslutanderätt till sig rekrytera de yppersta av experter. De moderata ledamöterna har i utskottet reserverat sig till förmån för ett bibehållande av läkemedelsnämndens självständiga ställning, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall även till reservation 3.

Jag vill också utan att utveckla motiveringen härför – det kommer andra talare att göra – yrka bifall till reservation 1.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Frågan om socialstyrelsens organisation och funktion är av utomordentligt stor betydelse för det framtida socialpolitiska arbetet och därmed också för hur den socialtjänstlag som riksdagen för en kort stund sedan antog skall kunna fungera.

Förändras uppgifterna, är det viktigt att se till att organisationen ändras därefter. Det är också viktigt att ett ämbetsverk inte är större än att de personer som har hand om ledningen också helt kan greppa om verksamheten och dess innehåll. Från den synpunkten anser jag det föreliggande förslaget om en bantning av socialstyrelsens organisation vara mycket värdefullt.

Jag skall kortfattat beröra två centermotioner som har behandlats i detta betänkande. Den första är motion nr 2114 av Thorbjörn Fälldin m. fl., som väcktes vid riksmötet 1978/79. Det är mest fråga om åtgärder på det förebyggande planet. Som framgår av motionen, och som också redovisats i utskottsbetänkandet, kräver vi ett nytänkande inom social- och miljöpolitiken för att inte den nuvarande negativa utvecklingen fortsättningsvis och i ännu större skala skall medföra framtida ohälsa, mänskligt lidande och utslagning från arbetslivet och samhällsgemenskapen. I motionen krävs en omprioritering inom miljö- och människovården till förmån för förebyggande verksamhet som ett viktigt komplement till lindrande och botande verksamhet. Men motionärerna anger också de principer som bör prägla 1980-talets socialpolitik och innehållet i de förebyggande åtgärder som förordas.

I motionen ställs en grundläggande fråga, nämligen denna: Vad är det som

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

vi vill med vårt samhällsarbete och vår socialpolitik? Ganska länge har man varit benägen att betona det kvantitativa på bekostnad av det kvalitativa samt det tekniska och ekonomiska på bekostnad av det mänskliga. Vi måste få in annat än sådant som bara gäller materiell standard. Denna tankegång har utvecklats i motionen, där det också framhålls att i de ideologiska grundsatser som redovisats ingår viljan att skapa ett samhälle, präglat av känslomässig trygghet, gemenskap, personligt engagemang och personligt ansvarstagande. Detta är viktiga komplement till den ekonomiska grundtryggheten.

Sedan utskottet behandlat denna och en annan motion inom området skriver utskottet att motionerna "representerar ett synsätt på insatserna på det sociala området i vid bemärkelse, som vuxit sig allt starkare och som innebär att allt större insatser måste göras för att förebygga missförhållanden och risker för sådana". Utskottet fortsätter: "Därmed skulle färre behöva riskera att hamna i sociala missförhållanden eller drabbas av ohälsa, och behovet av reparativa åtgärder skulle bli mindre. Utskottet delar detta synsätt och ansluter sig från denna utgångspunkt till motionernas allmänna synsätt."

Utskottet kommer sedan fram till att just den organisation som vi får och de tankegångar som återfinns i socialtjänstlagen måste göra det möjligt att uppnå de här målen. Man för då in detta synsätt i samhällsplaneringen, varvid man på basis av de kunskaper och erfarenheter som finns inom den sociala sektorn skall kunna inrikta insatserna på det rent förebyggande området. Detta måste i framtiden bli en av de största satsningarna. På vårt håll är vi tillfredsställda med den skrivning och den markering som utskottet har gjort.

Den andra motionen som jag vill beröra väcktes i anslutning till propositionen om socialstyrelsens organisation och dess uppgifter. När det gäller denna motion, 1979/80:78, är jag själv huvudmotionär. I motionen behandlas styrelsens sammansättning. Vi har tagit upp frågan från rent principiella utgångspunkter och framhållit att de svenska ämbetsverkens styrelser har formats utan att några grundläggande principer fastslagits för deras sammansättning. De har främst utformats mot bakgrund av en dagsaktuell situation och de krav som har rests från olika håll om att bli representerade i verksstyrelserna. Men det är också så att de senaste decenniernas konstitutionella reformarbete inte har berört de centrala ämbetsverkens ställning och funktion. Därför har vi tidigare väckt en partimotion, som tog upp frågan om ämbetsverkens ställning. Där konstaterades att för verk med uppgifter inom centrala politiska områden är det angeläget att styrelsen får en sådan sammansättning att den återspeglar folkets i val uttryckta uppfattning. Det, menar vi, ligger mycket väl i linje med de demokratiska grundprinciper som finns i vår nya författning.

F. n. består socialstyrelsen av tio ledamöter, som utses av regeringen. Ordförande är generaldirektören. Två av ledamöterna utses på förslag av Landstingsförbundet och ytterligare två ledamöter utses på förslag av Kommunförbundet. Tre ledamöter utses bland riksdagens ledamöter och två

representerar den vetenskapliga världen. Därtill deltar tre representanter för personalen – alltså tre personalföreträdare.

I propositionen föreslås nu en förändring av styrelsens sammansättning. Man förutsätter att styrelsen skall utökas med en representant, att de vetenskapliga representanterna inte skall ingå medan däremot skall utses tre representanter, en från vardera LO, TCO och SACO/SR. Vi har på denna punkt väckt en motion och hemställt att den nuvarande ordningen skall gälla t. v. Den partimotion som jag nämnde behandlades nämligen i slutet av förra året i konstitutionsutskottet, och man har där hänvisat till den förvaltningsutredning som pågår; den har fått tilläggsdirektiv och kommer att ta upp den här frågan.

Vi har i motionen klart sagt ifrån att det inom vissa av dessa ämbetsverk är befogat att ha fackliga företrädare i styrelserna – exempelvis i arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen. Men vi menar att det i fråga om socialstyrelsen inte framstår som självklart att de fackliga organisationerna skall vara representerade i styrelsen. Det är alltså ledamotskapet i styrelsen jag talar om, inte de personalföreträdare som redan nu finns. Där är det helt naturligt inte fråga om någon förändring. I själva verket, menar vi, kan hävdas att de fackliga organisationerna i första hand representerar sina medlemmar som personal inom vårdsektorn och inte som sjukvårdskonsumenter. Vi vill också framföra principiella invändningar och hävda att styrelsen så långt det är möjligt skall återspegla folkviljan såsom den har uttryckts i allmänna val.

Vi anser alltså att man inte nu skall göra någon ändring av socialstyrelsens sammansättning, utan vi vill avvakta den utredning som är på gång. Detta har vi tagit upp i en reservation.

Jag ber därför, herr talman, till slut att få yrka bifall till reservation I av mig m. fl., som är fogad till detta betänkande. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! I den kommersiella kapitalistiska ekonomin är det åtskilliga områden som släpar efter och försummas. Dagens långa debatt om socialpolitikens utformning och ännu mera den debatt som har förts ute i samhället har riktat ett obarmhärtigt ljus på många sådana områden. I vpk:s motion 1978/79:1639 tar vi upp frågan om vårdsektorns utbyggnad och beskriver på ett brett sätt nödvändiga, offensiva insatser på de områden där eftersläpning och underförsörjning råder. Det yrkande i motionen som är aktuellt i dagens riksdagsbehandling gäller ett förslag om ett program för att effektivt reducera de stora sociala och miljömässiga bristerna i samhället.

Utskottet säger sig dela det synsätt som uttrycks i motionen när det gäller insatserna på det sociala området i vid bemärkelse. Man konstaterar helt riktigt att detta synsätt har vuxit sig allt starkare och att det innebär att allt större insatser måste göras för att förebygga missförhållanden och risker för sådana. Utskottet är således i takt med tiden och med en aktuell socialpolitisk debatt när det ansluter sig till det allmänna synsättet i vår motion och i den

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

centermotion som Rune Gustavsson nyss pläderade för.

Men tyvärr kommer man snart i otakt. I ett försök att hitta en motivering för att avslå motionens yrkande drar man till med att socialtjänsten och hälso- och sjukvården skall ha en offensiv inriktning och menar att motionskravet med detta skulle vara tillgodosett. Jag tror inte att det krävs något större mått av grinighet för att tycka annorlunda på den punkten. Jag kan alltså inte dela Rune Gustavssons tillfredsställelse med motionsbehandlingen. Debatten i dag har visat på åtskilliga brister i socialtjänstlagen. Från vpk:s sida har vi vid flera tillfällen ställt krav på en offensiv hälso- och sjukvård, men dessa krav har slentrianmässigt avvisats. Vi har därför anledning att hävda att man, om man från socialutskottets sida verkligen ville ha en markering av hur helt man ställer upp för det allmänna synsättet i motionerna, också borde ha använt dem som utgångspunkt för att uppnå någonting konkret. Och att hos regeringen begära ett program för en sådan utveckling som anges i vår motion är någonting konkret. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den.

I betänkandet behandlar utskottet också ett vpk-yrkande i motion 1979/80:80 om att riksdagen skall avvisa ett regeringsförslag om att socialstyrelsens flyktingenhet skall avvecklas. Utskottet hänvisar till att överflyttningar av arbetsuppgifter beträffande flyktingar och andra invandrare redan har genomförts. Mot den bakgrunden skulle det väl vara som att slåss mot väderkvarnar att vidhålla detta yrkande. Jag nöjer mig därför i det här sammanhanget med att betona det i och för sig självklara att administrativa och organisatoriska förändringar inom socialstyrelsen inte borde blåsas upp till stora lösningar. Det är ju ändå mest angeläget att få verket att fungera värdpolitiskt. Vi kommer att driva dessa frågor vidare, inte minst som det ju alltför ofta framkommer brister i handläggningen av flyktingärenden.

I samma motion från vpk tar vi upp krav på läkemedelskontrollen och föreslår åtgärder för en planmässig utveckling av socialstyrelsens avdelning för läkemedelskontroll. På den punkten säger utskottet att successiva förstärkningar av läkemedelsavdelningen har ägt rum under senare år och uttalar som sin mening att det är angeläget att de inledda effektiviseringsåtgärderna fortsätter. Vi kan för dagen nöja oss med detta. Vi ställer nu inte heller något yrkande med anledning av vårt krav att samtliga kostnader för läkemedelskontrollen skall täckas av inflytande avgifter. Orsaken till att vi inte gör detta är inte att vi är nöjda med den nuvarande ordningen, utan att det i senare sammanhang kan ges möjlighet att visa avigsidorna av det riksdagsbeslut som utskottet hänvisar till.

I motionen 1979/80:46 har Inga Lantz tillsammans med andra i vpk-gruppen begärt att legitimering av arbetsterapeuter skall införas. Eftersom utskottet i likhet med motionärerna anser en översyn av bestämmelserna angelägen och då en sådan översyn förutskickats, avstår vi även i detta fall från något yrkande.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! En omorganisation av socialstyrelsen har förberetts under lång tid. Liksom när det gäller socialtjänsten i stort är det angeläget att få ett beslut som skapar klarhet om hur man skall arbeta. De många människor som arbetar inom socialstyrelsen har ett berättigat krav på att så snabbt som möjligt få veta vad de skall ha för arbete, vilken organisation som skall gälla och vilka uppgifter socialstyrelsen skall ha.

Genom det beslut om socialtjänsten som riksdagen nyss fattade skapas förutsättningar för att också ta ställning till socialstyrelsens framtida organisation. Det blir nu möjligt att driva det fortsatta arbetet så, att den nya organisationen kan träda i kraft den 1 juli 1981 och sedan successivt få genomslag i det praktiska arbetet.

Syftet med omorganisationen, enligt den proposition som folkpartiregeringen lade fram förra året, är att minska den centrala förvaltningen och att sprida besluten ut från den centrala myndigheten. Krav på minskad byråkrati och spridning av beslut talas det ju ofta om, men detta är lättare att säga än att göra. Här finns dock ett konkret förslag. Det innebär att socialstyrelsen minskar med ungefär 300 tjänster – från 925 till 615 – och att man minskar socialstyrelsens beslutsfattande när det gäller detaljfrågor, kontroll och godkännande av beslut som fattas ute i kommuner och landsting. Det innebär att man i stället visar ökad tilltro till kommunerna och landstingen och att man dessutom bygger upp sociala enheter ute i länsstyrelserna. Den här decentraliseringen är alltså ett praktiskt sätt att genomföra det som vi så ofta talar om.

Också när det gäller det här betänkandet har vi inom socialutskottet i hög grad varit överens. I huvudsak innebär det ett bifall till folkpartiregeringens förslag, även om det, som redan har påpekats, också görs en del nyanseringar och justeringar, som innebär att vi tar hänsyn till de synpunkter som har kommit in till utskottet i motioner eller på annat sätt. Att utskottet föreslår bifall till propositionen är ju inte förvånande, eftersom propositionen i sin tur byggde på förslag från en arbetsgrupp där de partier som finns med i utskottet också var representerade.

De ändringar som utskottet föreslår innebär i vissa fall att man väntar med slutligt ställningstagande i avvaktan på fortsatt utredning inom organisationskommittén eller på annat sätt. Om det skulle tillåtas mig en liten suck, är det att erfarenheterna från det här arbetet har lärt mig att det är svårt att ändra på en befintlig organisation. Det finns ett betydande mått av konservatism hos människor som arbetar i statsförvaltningen när det gäller organisationsfrågor, oavsett vad de har för politisk uppfattning i övrigt. När man vill göra förändringar, framför allt naturligtvis när man vill banta ner organisationen och dra in enheter, är det ingen ände på de faror som man varnar för. Därför får man vara rätt envis för att kunna få igenom ett beslut om omorganisation.

En fråga som utskottet inte vill ta ställning till, och som en tidigare talare berörde, gäller överförandet av cancerregistret från socialstyrelsen till miljömedicinska laboratoriet. Jag tycker att det är rimligt att den frågan får

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

prövas ytterligare, bl. a. i samråd med cancerkommittén. Men jag har blivit en aning besviken på den motivering som har anförts inför utskottet och som också Anita Bråkenhielm nämnde här, nämligen att om registret ligger kvar hos en statlig myndighet som socialstyrelsen är man säker på att andra forskare får tillgång till det. Man skall väl inte behöva tro att forskare kommer att vägra att ge varandra tillgång till material på ett opartiskt sätt som de är skyldiga att göra. Det skall väl inte behövas en statlig myndighet för att övervaka att forskarna uppför sig som vuxna människor. Jag vill inte acceptera den motiveringen, men jag tycker ändå att det kan vara klokt att fundera på vad som är lämpligast från andra synpunkter.

Jag vill dock understryka att det faktum att man uppskjuter beslutet i den här frågan inte får innebära att de förslag i propositionen som handlar om överflyttning av andra statistiska funktioner till statistiska centralbyrån fördröjs. Det säger också utskottet i sitt betänkande.

När det gäller beredskapsfrågorna gör utskottet en del nyanserade uttalanden. Men jag tycker att Anita Bråkenhielm tolkade in litet för mycket av framgångar för den moderata motionen och för försvarsutskottets ståndpunkt i det som socialutskottet har sagt.

Försvarsutskottet sade i sitt yttrande att man inte borde godkänna en avsevärd minskning av socialstyrelsens resurser för beredskapsuppgifter. På den punkten har socialutskottet en annan mening. Just det här området hör till de saker jag syftade på nyss när jag talade om enheter som slås för sin existens och visar en betydande konservatism. Att man har lyckats mobilisera de försvarsintresserade utanför socialstyrelsen är föga förvånande. Men vad socialutskottet nu säger är att socialstyrelsens nuvarande detaljanvisningar skall ersättas med övergripande planeringsbestämmelser, att socialstyrelsens uppgifter beträffande utbildning, personalplanering och materiel- och försörjningsberedskap skall decentraliseras samt att beredskapsplaneringen skall anknytas till den fredsmässiga planeringen av hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Utskottet fortsätter: "Utskottet tillstyrker således i princip vad som förordas i propositionen om ändring av ansvar, uppgifter och organisation beträffande beredskapsfrågorna och om ordningen för förändringsarbetet."

Vidare påpekas också att organisationskommittén skall beakta den ställning som riksdagen kan komma att inta till förslaget från utredningen Sjukvård i krig. Det är riktigt, och det är självklart att man skall beakta riksdagens beslut – det skall man alltid göra. Men det innebär inte någon uppmaning att fördröja arbetet i avvaktan på vad som kan komma fram. Så kan man inte tolka vad utskottet har sagt.

Låt mig sedan säga ett par ord om hälsovårdsupplysningen, eftersom det är en fråga som har varit uppe i den allmänna diskussionen. Det har förekommit en viss oro för att propositionen skulle förebada en nedrustning av det arbetet. Jag vill för min del betona att det aldrig har varit meningen. Det har heller inte utskottet menat, utan utskottet säger tvärtom:

"Som framhålls i propositionen torde hälsovårdsupplysning komma att spela en alltmer framträdande roll i den framtida hälso- och sjukvårdspolitiken.

Utskottet anser att verksamheten därför bör förankras hos sjukvårdshuvudmännen." Vi hänvisar till att hälso- och sjukvårdsutredningen har föreslagit att varje landstingskommun skall ha ett samlat ansvar för att främja hälsan hos dem som är bosatta inom kommunen. Utskottet utgår därför från att sjukvårdshuvudmännen kommer att föra utvecklingen av hälsoupplýsningen vidare och pekar på att de synpunkter som framförs i motionen av Lisa Mattson m. fl. står i överensstämmelse med propositionen och tillgodoses genom vad utskottet har sagt.

Jag vill alltså understryka att tanken på intet sätt är att man skall inskränka hälsovårdsupplýsningen i vårt samhälle – tvärtom skall den förankras i landstingen. Socialstyrelsens uppgift är viktig, men framför allt skall socialstyrelsen förse sjukvårdshuvudmännen med material. Det hindrar naturligtvis inte att man i vissa fall kan gå ut med rikskampanjer.

Några ord, herr talman, om reservationerna, som rör begränsade frågeställningar.

Den första reservationen gäller verksstyrelsens sammansättning. Ledamöterna från centerpartiet och moderata samlingspartiet vill inte gå med på att man tar in representanter för de fackliga organisationerna utöver representanterna för de anställda i verket. Propositionens förslag följer den utveckling som har förekommit inom andra större ämbetsverk. Som påpekades nyss utreds emellertid denna fråga av förvaltningsutredningen. Skulle man där komma fram till helt andra principer, får vi naturligtvis ta hänsyn till det också när det gäller socialstyrelsen. Det är ingen mera dramatisk ändring som föreslås: ledamöterna i socialstyrelsens styrelse förnyas ändå av och till. Om man nu sätter in några representanter för de fackliga organisationerna kommer det inte att på något mer avgörande sätt förändra arbetet, och det går lätt att lägga om till en ny princip om man kommer fram till det för ämbetsverken i stort.

Läkemedelsfrågorna är viktiga, och där finns ett par reservationer från moderata samlingspartiet. Moderaterna håller fast vid sin gamla tanke på ett särskilt ämbetsverk för läkemedelsfrågorna - vi skulle alltså bryta ut läkemedelsavdelningen ur socialstyrelsen. Den fråga man ställer sig är naturligtvis: Skulle detta medföra att det blev lättare att lösa de problem som läkemedelsgranskningen onekligen har i Sverige? Jag lyssnade uppmärksamt på Anita Bråkenhielms anförande. Det enda jag kunde höra var att en del tjänstemän skulle slippa att sitta på tåget mellan Stockholm och Uppsala. Jag kan inte tycka att det är någon mer avgörande synpunkt. Det finns de som säger att man jobbar mycket bra på tåget mellan Stockholm och Uppsala. Det finns människor som har sitt arbete här i Stockholm och åker med tåget varje dag. Jag tror inte att skillnaden blir så stor; man måste ändå samarbeta, även om man gör socialstyrelsens läkemedelsavdelning till ett särskilt ämbetsverk, och samarbetsformerna blir krångligare.

Däremot blir naturligtvis kostnaderna större om man inrättar ett särskilt ämbetsverk. Det är litet oklart vart moderaterna syftar i det fallet. Man kan tolka dem så att de avser att göra besparingar – i reservationen står det att kostnaderna skulle bli oförändrade. Men inrättar man ett särskilt ämbetsverk

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

blir det, som jag nämnde, ökade kostnader. Å andra sidan är det intressant för dem som arbetar i verket och inom läkemedelsindustrin att notera att de inte har något stöd hos moderaterna för kravet på ökade resurser till läkemedelsgranskningen. Tvärtom ansåg Anita Bråkenhielm att kostnaderna redan var anmärkningsvärt höga.

Slutligen föreslås i propositionen och utskottsbetänkandet att läkemedelsnämnden skall få en rådgivande ställning. Det stämmer också med läkemedelskontrollutredningens förslag, nämligen att om man inte förverkligar förslaget om ett särskilt läkemedelsverk skall läkemedelsnämnden få en i förhållande till socialstyrelsen rådgivande funktion. Vi tycker att det är naturligt och förenligt med den syn på socialstyrelsen som myndighet, som över huvud taget präglar propositionen.

Jag yrkar bifall till det förslaget liksom till utskottets förslag i övrigt.

RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Av inlägget att döma är Gabriel Romanus inte helt övertygad om det riktiga i att ändra styrelsens sammansättning. Gabriel Romanus säger att eftersom denna fråga nu utreds bör vi avvakta utredningen. Om den kommer fram till en annan princip kan vi ändra styrelsens sammansättning igen. Men då reser sig frågan: Varför skall vi i så fall nu ändra styrelsens sammansättning? Det är inte så lätt att ändra ett system som redan är infört – det sade Gabriel Romanus redan i början av sitt anförande.

Vi tycker att detta är en väldigt viktig principiell fråga. Jag vill upprepa vad jag sade förut, nämligen att vi har den principiella uppfattningen att styrelsen så långt möjligt skall återspegla folkviljan som den kommit till uttryck i de allmänna valen. Detta område är så vittomfattande, det berör människornas hela situation. Följer vi den princip jag talar om ger vi också uttryck för att beslut och ansvar skall följas åt och att medborgarna skall kunna utkräva ansvar av de partier som är företrädna i ämbetsverkens styrelser. Det har vi sagt i motioner, och det har vi upprepat i reservationen. Men, har vi sagt, ger man representation för fackliga organisationer bygger man på korporativa principer, och sådana vill vi inte använda i det här sammanhanget.

GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Jag är visst övertygad om att det förslag som läggs fram i propositionen, och som utskotsmajoriteten har tillstyrkt, är riktigt. Det enda jag påpekade var att om utredningen skulle komma fram till en annan linje, så är det ingen särskilt dramatisk eller svår åtgärd att genomföra en ändring i socialstyrelsen, lika väl som man då får ändra i alla andra ämbetsverk. Här är det inte fråga om att göra några stora omorganisationer, utan bara om att utse några nya personer att sitta i en styrelse. Det kan man göra utan större svårigheter.

Men den princip som Rune Gustavsson talar för, nämligen principen att de statliga ämbetsverkens styrelser skall ha parlamentarisk representation enligt samma styrkeförhållande som i riksdagen, och få något slags direkt politisk ansvarighet, är ny och strider mot hela vår förvaltningsorganisation.

Den kan vi inte lägga till grund för något beslut vid dagens sammanträde. Om vi kommer därefter, vilket jag för min del betvivlar, får vi i så fall göra om samtliga verksstyrelser, för det är nog ingen som bygger på den principen i dag. Därför tycker jag inte att den frågeställningen har någon som helst betydelse för det vi skall ta ställning till nu.

RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Det är för att få de här frågorna belysta vi tidigare väckt en motion, som behandlats här i riksdagen. Konstitutionsutskottet uttalade sig om den.

Jag har tidigare sagt, vilket vi angett i motionen, att det finns vissa verk, exempelvis arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen, där partsrepresentation kan vara riktig. Men att i dag ändra princip, vilket vi gör om vi bifaller det förslag som finns i propositionen och som stöds av utskottsmajoriteten, tycker vi är felaktigt.

ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! I motion 1218 har jag och två partivänner föreslagit att riksdagen skall avslå regeringens förslag om länsläkarorganisationens avveckling i avvaktan på riksdagens ställningstagande med anledning av kommande förslag rörande ny hälso- och sjukvårdslagstiftning.

Utskottet har däremot tillstyrkt förslaget, och detta innebär att landstingen kommer att överta ansvaret för de uppgifter som i dag åvilar länsläkarna. Jag är för min del tveksam till riktigheten att nu genomföra en sådan förändring och har därför fogat ett särskilt yttrande till utskottets betänkande.

Det hade enligt min mening, ur principiell synpunkt, varit lämpligast att förslaget om länsläkarorganisationens avveckling prövats i samband med hälso- och sjukvårdsutredningens förslag till ny hälso- och sjukvårdslag.

I utredningens betänkande Mål och medel för hälso- och sjukvården framförs förslaget att landstingen skall ha ett totalansvar för hälso- och sjukvården.

Betänkandet, som lämnades i oktober månad 1979, är nu ute på remiss. Remisstiden utgår i slutet av innevarande år. Många remissinstanser har sedan månader tillbaka diskuterat innehållet i betänkandet och innehållet i de remissvar som skall lämnas. Under tiden som remisskrivandet pågår behandlar utskottet proposition nr 6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation och beslutar tillstyrka förslaget att landstingen skall överta länsläkarorganisationens uppgifter inom miljömedicinen.

Jag tycker detta är märkligt, och jag tycker att man visar en upprörande nonchalans mot remissinstanserna, mot alla dem som arbetar med remissvaren. Vad är det för mening med att sända en utrednings förslag på remiss, när regeringen lägger fram förslag och riksdagen fattar beslut innan remisstiden gått ut?

Huruvida den samhällsinriktade hälsovård som benämnes miljömedicin skall omfattas av landstingens totalansvar för hälso- och sjukvård borde

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

riksdagen enligt min mening inte ta ställning till nu utan vid behandlingen av ett kommande förslag till ny hälso- och sjukvårdslag.

Vissa frågor som sammanhänger med ett överförande av de miljömedicinska uppgifterna till landstingen har inte berörts i propositionen. Även detta finner jag märkligt. I propositionen presenteras ingen kostnadsberäkning för ett landstingsalternativ.

Enligt propositionen är det nuvarande antalet tjänster inom länsläkarorganisationen inte tillräckligt för att lösa uppgifterna inom miljömedicinen och omgivningshygien. Även om alla andra uppgifter togs ifrån organisationen. Detta innebär för ett landstingsalternativ minst en fördubbling av det antal tjänster som i dag finns för handläggning av miljömedicinfrågor.

I Landstingens Tidskrift nr 4 i år finns en intervju med en landstingsdirektör som säger att skall länsläkarorganisationen på något sätt överföras till landstingen får staten betala.

Efter dagens beslut råder inget tvivel om vem som skall betala. Det blir landstingen. Hur stora landstingens kostnader blir framgår inte av propositionen. Någon ersättning från staten bör man inte räkna med.

Länsläkarorganisationen, som inom sig har medicinsk och omgivningshygienisk expertis, arbetar i dag med mycket breda kontaktytor och ger service åt samhällets samtliga instanser på miljömedicinens område. En avveckling av länsläkarorganisationen kommer att skapa ett miljömedicinskt vakuum, som det tar år att fylla, något som måste betraktas som mycket olyckligt i en tid när behovet av och intresset för miljömedicin upplevs som starkare än någonsin.

Dessutom är den enda vidareutbildning för läkare i Sverige som är målinriktad för miljömedicin den som krävs för erhållande av kompetens som länsläkare. Denna utbildning kan i Sverige erhållas vid Nordiska hälsovårdshögskolan och i utlandet vid vissa läroanstalter, där man t. ex. kan avlägga examen i Public Health. Det är tveksamt om andra läkarkategorier, bl. a. distriktsläkarna, inom överskådlig tid kan få den utbildning som de miljömedicinska uppgifterna kommer att kräva.

I länsläkarorganisationens uppgifter ingår bl. a. tillsyn över privat sjukvård och sjukvård som bedrivs av annan personal än medicinalpersonal. Denna tillsyn bör emellertid enligt propositionen t. v. vara en statlig uppgift. Eftersom den privata sjukvården är i huvudsak koncentrerad till storstadsområdena finns det inte - alltjämt enligt propositionen - behov av särskilda tillsynsläkare för detta ändamål i varje län.

Enligt propositionen motsvarar behovet av denna tillsyn sammanlagt fyra läkartjänster för hela landet. Dessa läkartjänster kan placeras antingen centralt på socialstyrelsen eller på vissa länsstyrelser. Förslaget innebär en kraftig minskning och en centralisering av tillsynen av den privata sjukvården.

I länsläkarens uppgifter ingår att kontrollera förskrivningen av läkemedel genom s. k. apoteksvisitationer. Enligt propositionen kan sådan tillsyn i framtiden säkerställas inom ramen för den verksamhet som avses ävila de nämnda fyra tillsynsläkarna.

Tisdagen den
3 juni 1980*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Erfarenheterna under framför allt senare år har visat att förutsättningen för ett meningsfullt tillsynsarbete är en god kännedom om de läkare som är verksamma inom länet. Enstaka smärre avvikelser från god läkarpraxis eller allvarliga tendenser till missbruk av sjukskrivnings- eller läkemedelsförskrivningsrätten kan lättare och tidigare upptäckas och förhindras av en tillsynsorganisation med god lokalkännedom. En avveckling av länsläkarna kommer enligt min mening att utgöra en uppenbar risk för att missförhållandena upptäcks alltför sent.

I samband med behandlingen av förslaget angående ny socialtjänstlag har utskottet behandlat en motion från Erik Larsson, centerpartiet. Motionären vänder sig mot att socialstyrelsen skall göras till tillsynsmyndighet över institutionerna i stället för länsstyrelsen och anför att centrala administrativa uppgifter så långt det är möjligt bör decentraliseras till regional och kommunal nivå.

Utskottet skriver: "Om länsstyrelsen berövades överblicken över och insynen i institutionsvården inom länet skulle detta innebära en avsevärd försvagning av den regionala tillsynsverksamheten ---."

I likhet med Erik Larsson anser utskottet att länsstyrelsen bör vara regional tillsynsmyndighet över institutionsvården.

Efter detta uttalande av utskottet i betänkande 44 är det för mig obegripligt att utskottet när det gäller förslaget om länsläkarorganisationens avveckling har stannat för en så kraftig centralisering. I stället för att man har en tillsynsläkare i varje län skall nu fyra läkare, eventuellt placerade på socialstyrelsen, utöva tillsyn över all privat sjukvård och sjukvård som bedrivs av annan personal än medicinalpersonal samt över alla apotek i landet. Detta är i sanning en kraftig centralisering, som rimmar illa med vad socialministern sade i sitt anförande när vi för några timmar sedan behandlade socialtjänsten.

Jag har med detta mitt inlägg velat peka på några av de frågor som i hög grad bidragit till min tveksamhet till att riksdagen nu skall fatta beslut om länsläkarorganisationens avveckling.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Det är nu 13 år sedan riksdagen fattade ett tvivelaktigt beslut genom att slå samman socialstyrelsen och medicinalstyrelsen till ett enda, gigantiskt och ohanterligt verk. I dag skall vi i stället skifta ut valda delar av detta verks uppgifter till landstingen.

I det omfattande utredningsarbete som föregått utarbetandet av propositionen 1979/80:6, har riksrevisionsverket och översynsutredningen framhållit att det under dessa 13 år inte skett någon sammansmältning av de sociala och de medicinska komponenterna i den nya styrelsen. Att något sådant skulle kunna ske var heller inte att vänta. Medicinen har i grunden en naturvetenskaplig referensram, den sociala sfären en beteendevetenskaplig. Med ett uttryck, en gång i förtvivlan präglad av ett socialdemokratiskt kulturråd – "Vi behöver folk som *vet* och *kan* och inte bara *tycker* och *tror*" – kan man kanske en smula drastiskt illustrera skillnaderna mellan dessa två föreställningsra-

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

mar. Detta uttryck kan f. ö. komma att få ett bestående värde, eftersom vederbörande nu är riksantikvarie och ansvarar för våra kulturminnen. Men jag vill inte förhäva mig på medicinens vägnar: när medicinen är hänvisad till en övervägande beteendevetenskaplig referensram är den förmodligen inte mycket mera framgångsrik än socialvården. Dagens läkargeneration har inte varit tillnärmelsevis så framgångsrik att bekämpa alkoholmissbruket som Magnus Huss var vid 1800-talets mitt och Ivan Bratt i detta sekels första tredjedel.

Det är min bestämda uppfattning – efter att ha lytt först under medicinalstyrelsen och senare under socialstyrelsen i 40 år och varit medlem av dessa styrelsers vetenskapliga råd i 20 – att den bästa reformen hade varit att bryta ut hälso- och sjukvården ur socialstyrelsen och återskapa ett *kvalificerat* verk för ledningen av landets hälso- och sjukvård, inkl. läkemedelsfrågorna, och kanske även vissa av de funktioner som nu förvaltas av Sprö. Inte minst den inom hälso- och sjukvården verksamma personalen har rätt att begära att få lyda under ett centralt verk med samlad och obestridd sakkunskap. Jag känner mig övertygad om att ett samarbete mellan två, vardera för sig välorganiserade och handlingskraftiga verk kan bli mycket effektivare än en oöverskådlig verksamhet, som inom sig bär på motsättningar och konflikter på flera nivåer.

När det å andra sidan gäller arbetsfördelningen mellan ett statligt verk och de landstingskommunala huvudmännen – till vilka staten nu i allt snabbare tempo tycks vara i färd med att sälja ut förlustbringande verksamheter – är detta naturligtvis ett vanskligt avgörande, särskilt i en tid då den kommunala beskattningsrätten allvarligt ifrågasätts och "skattetak" eller kommunala folkomröstningar kan tänkas tvinga kommunerna till samma begränsningar av sina åtaganden som dem riksdagen tidigare bestått de statliga sjukhusen, inom sinnessjukvården och vid vissa undervisningssjukhus. Man skulle kunna tänka sig att den kommunala beredvilligheten att överta primärt statliga funktioner vid det här laget möjligen borde ha svalnat något. Att landsting och kommuner skött vissa uppgifter bättre än staten har delvis haft sin orsak i närdemokratins förtjänster men till en annan del i en kraftigare skattemässig expansion, som väl nu måste upphöra. Kanske är tidpunkten nu inne även för riksdagen att begrunda vilka samhällsfunktioner som måste bli kvar hos *staten*, om vårt land skall fortsätta att vara en stat och inte förvandlas till en federation av landsting och kommuner.

Socialstyrelsepropositionen behandlar utförligt frågan om socialstyrelsens planeringsuppgifter. Gabriel Romanus tog därvid den ställningen att begreppet "riksplanering" kunde komma i konflikt med sjukvårdshuvudmännens eget ansvar och utdömde detta ord. Längre fram i propositionen finner man i stället den egendomliga frasen – som även återges i utskottets betänkande – att till socialstyrelsens uppgifter hör att "på central nivå följa upp behoven av en samordnad planering av socialtjänst och hälso- och sjukvård". Det är inte bara här som det finns kolossalt många ord i den här propositionen. Men vad skall styrelsen göra åt saken – detta verk vars huvuduppgift tycks bli att "verka för att de mål och riktlinjer som fastställts

av regering och riksdag förverkligas". vilket dock inte skall ske genom myndighetsutövning utan genom att ta fram kunskapsunderlag åt sjukvårdshuvudmännen "vad gäller vårdens innehåll och organisation"? Detta skall styrelsen göra med en – efter vad jag förstår – väsentligt svagare kontakt med den medicinska utvecklingen i landet än hittills och med en verksstyrelse, som bl. a. skall fastställa medicinska "vårdprogram" men där man samtidigt passar på att plocka bort de enda två säkra företrädarna för medicinsk vetenskap som nu finns där och ersätter dem med tre representanter för de fackliga organisationerna – återigen ett uttryck för det förakt för kunskap och erfarenhet som numera gör sig brett inom svensk förvaltning och som statsmakterna till synes motståndslöst ger efter för. Om detta kan man i propositionen också läsa "att styrelsen inte behövt medverka i den medicinska forskningen för att upprätthålla kompetens på området". Nej, om man "tycker och tror" att man kan "upprätthålla kompetens" inom forskning och utveckling utan att delta, så blir mycket förklarat i denna proposition. Jag vill, herr talman, verkligen anbefalla reservation nr 1 till alla, som inte bekänner sig till den florerande inkompetenskulten.

Herr talman! Det finns i denna proposition sida upp och sida ned besynnerligheter, som alla skulle vara värda sina kommentarer. Men eftersom det här inte är en doktorsavhandling och inte heller en disputation och tiden är knapp före fotbollsmatchen, måste jag begränsa mig till ytterligare några få punkter, i den – förmodligen fåfänga – förhoppningen att den organisationskommitté som efter riksdagens antagande av denna "principproposition" skall försöka sätta det nya verket möjligt kan finna något värt att beakta.

Framställningen av verkets organisation ger inte mycket utrymme åt den egentliga sjukvården, som får 95 befattningshavare mot 125 för verkets egna administrativa uppgifter och 155 för socialtjänsten, därav 10 för barnmiljörådet.

Att hela den tunga akutsjukvården får 20 tjänster, eller lika mycket som vardera primärvården och psykiatrin, får väl i bästa fall tolkas så att man hittills funnit att "hälsan tiger still" på det området. Men var så säker – ju mer man systematiskt underminerar akutsjukvården i landet – och det är vad som pågår – desto större kommer problemen att bli, och inte bara där utan också inom de andra sektorerna! Låt oss ändå hoppas att okunnigheten och övertron inte kommer att ta sig samma absurda uttryck som i vårt östra grannland, där – enligt uppgift – de forna kommunala sjukhusen döpts om till "hälsocentralernas bäddavdelningar". Men man vet inte vad hurtiga reformatörer härnäst kommer att ställa till med.

Utskottets ställningstagande till propositionens nedklassning av nämnden för läkares vidareutbildning m. m. förefaller även för att vara ett utskotts- betänkande sällsynt kryptiskt formulerat. Om Anita Bråkenhielm hade haft godheten att stå kvar vid sitt motionsyrkande, skulle jag velat rekommendera alla, som är måna om att även i framtiden träffa på välutbildade doktorer, att rösta på det.

Samma synpunkter kan också läggas på frågan om avskaffande av

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

legitimation av sjukvårdens yrkesutövare. Här har dess bättre både Gabriel Romanus och socialutskottet hejdat sitt revolutionära nit och stannat för att åtminstone utreda saken innan man klipper till.

Det hade varit både klädsamt och klokt, om man också hade lyssnat till den alltid så kloka Anna-Greta Skantz innan man avsatte länsläkarna.

Jag vill innerligt hoppas att man inom organisationskommittén noga överväger hur hälso- och sjukvårdsstatistiken skall tas om hand. Jag har tidigare motionerat om att i varje fall sjukhusens aktuella statistik skall finnas tillgänglig ute på sjukhusen och kunna läggas som underlag för årsberättelser. Varje företag i landet är skyldigt att redovisa sin verksamhet i siffror, och detsamma skedde alltid förr på våra sjukhus och även hos våra provinsialläkare. Begrundandet av dessa uppgifter – ett slags internrevision – gav material till många tankar och uppslag, som sedan kunde omsättas i nyttiga förändringar. Numera arbetar man i ett vakuum – siffrorna går anonyma in på data – och någon kontinuerlig återföring av information om verksamheten finns inte, även om vissa data så småningom kan komma fram i vetenskapliga skrifter. Denna utarmning av viktiga uppgifter för sjukvårdens egen, inre verksamhet kan förmodligen skyllas på ett samarbetsorgan – hela landet är ju numera nedlusat av ineffektiva samarbetsorgan – som kallas HÄSST. Ett råd till regeringen: tillsätt inte fler långsamverkande samarbetsorgan, utan ge era uppdrag till enstaka, handlingskraftiga personer, som uträttar något i stället!

Detta gäller i hög grad också i fråga om *sjukvården i krig*, som även den omfattas av den här propositionen. Regeringen tycks för vad som väl vid det här laget är två år sen ha givit statens förhandlingsnämnd i uppdrag att förhandla med landstingen om försörjningsberedskapen på sjukvårdsområdet. Om jag vore sjukvårdsminister i dag skulle jag inte sova gott om natten, förrän den saken vore färdigutredd och färdigförhandlad samt under betryggande kontroll.

Det svar försvarsministern för en tid sedan gav mig på en fråga om krigsmaktens personalberedskap på sjukvårdssidan var i vissa avseenden inte så lugnande som man skulle önskat. Försörjningsberedskapen är inte mindre viktig. Churchills ord för nära 50 år sedan, att varje minister har ansvar för sin del av beredskapen varje dag och varje timme, gäller också sjukvårdsministern. Det kan aldrig vara eller bli landstingens sak.

Herr talman! Gabriel Romanus har i propositionen, trots allt, fasthållit vid att den nya socialstyrelsen som en av sina uppgifter skulle ha något slag av *tillsyn* över hälso- och sjukvården. Det framhålles sålunda att en större kommunal handlingsfrihet ställer krav på "en central uppföljning av att verksamheterna utvecklas i riktning mot de mål som statsmakterna fastställt". Det framhålls vidare att staten "förfogar över olika medel för kontroll", däribland "*föreskrifter och allmänna råd*".

Riksdagens revisorer angav 1975 att socialstyrelsens "tillsyn" borde innebära en kontroll av att "den enskilde vårdtagaren får vård och behandling av godtagbar standard". Revisorerna "fann det oroande att socialstyrelsen inte hade kapacitet att själv i rimlig omfattning genom

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

inspektion och besök hålla sig underrättad om läget", bl. a. inom långtids-sjukvården. Det framgår emellertid också av propositionen att inspektioner inom sjukvården är något som företas "då särskilda omständigheter påkallar det". Så skedde som vi minns för något år sedan på Malmö östra sjukhus – sedan olyckan väl hade skett.

Gabriel Romanus har i propositionen resolut tagit ställning för socialstyrelsens *befogenhet* att företa inspektioner. Jag skulle vilja tillägga: Det skulle bara fattas annat!

Men jag skulle här också vilja begagna tillfället att göra en personlig kommentar till denna fråga – eftersom jag förgäves sökt efter något livstecken i utskottsbetänkandet vad det gäller socialstyrelsens tillsynsfunktioner.

Den ökade kommunala handlingsfrihet som här förutskickas – och man gör redan i propositionen en hänvisning till HSU-utredningens föreslagna "ramlagstiftning" trots att densamma ännu inte remissbehandlats och än mindre gjorts till föremål för regeringsförslag – ställer med Gabriel Romanus egna ord "krav på en central uppföljning". Denna uppföljning kan enligt min mening inte enbart avse att "verksamheten utvecklas mot de mål som statsmakterna fastställt". Den ställer också ökade krav på kontroll av att, med riksdagens revisorers ord, "de enskilda vårdtagarna får vård och behandling av godtagbar standard". Och med detta vill jag mena av *god* standard – ja, av så god standard som det är möjligt att åstadkomma. Jag är glad att vi inte längre behöver höra talas om den s. k. LEON-principen, dvs. *lägsta effektiva omhändertagandenivå*. Det har varit en skandalös målformulering för svensk sjukvård, och gudskelov har varken läkare eller vårdpersonal rättat in sig i ledet till det kommandoordet från sjukvårdsbyråkratin.

Ju mer man decentraliserar sådant som läkarnas vidareutbildning och tillsättningsförfarandena i fråga om tjänster och tunnar ut regleringen av verksamheten i dess helhet, desto större blir – eller borde i alla fall bli – statens krav på insyn och statens ansvar för en någorlunda likformig kvalitet på vården över hela landet.

När Gabriel Romanus i propositionen hävdar att socialstyrelsen på sikt bör svara för en fortlöpande kunskapsförmedling avseende bl. a. samtliga medicinska specialiteter som underlag för både den praktiska verksamheten och initieringen av nya forskningsprojekt, så kan detta icke ske genom styrelsen som sådan utan endast genom ianspråktagande av företrädare för den medicinska vetenskapen, rimligtvis styrelsens vetenskapliga råd, vilka genom sitt eget engagemang i forskning och undervisning har förutsättningar att kunna förmedla vad de erfarit från andra källor än styrelsen.

Det blir därför, såvitt jag kan se, ofrånkomligt att utnyttja de vetenskapliga råden på ett betydligt aktivare sätt än som skett på senare tid. Vetenskapliga råd skall inte ha som huvudsysselsättning att undersöka förekomsten av "fel eller försummelse" åt ansvarsnämnden, när ett misstag befaras ha skett. Deras uppgifter borde fastmer vara att genom vänskapliga "inspektioner" vid landets sjukhus förmedla erfarenheter och ny kunskap

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

och ge råd och anvisningar där så är lämpligt. Kanske skulle härigenom "fel och försummelse" kunna förebyggas. Detta borde vara en meriterande och intressant hedersuppgift – om den kan ges lämpliga former. Kanhända organisationskommittén borde fundera på detta förslag.

Herr talman! Jag är ledsen att ha tagit kammarens tid i anspråk, måhända till övermått. Men jag är förmodligen i denna församling den som jämte Sven Aspling längst och mest haft med socialstyrelsen att göra, han ovanifrån, jag underifrån och inifrån, och jag har inte kunnat underlåta att ge åtminstone några på "vetenskap och beprövad erfarenhet" grundade kommentarer till detta nya försök att få rätsida på en ganska omöjlig organisation.

Jag biträder alla reservationer och ger min fulla anslutning till Anna-Greta Skantz särskilda yttrande, liksom till vad försvarsutskottet anfört i sitt yttrande. I alla övriga hänseenden får det sagda vara nog för att markera vad jag egentligen anser.

LISA MATTSON (s):

Herr talman! Då vi i fjol i riksdagen diskuterade ett betänkande från socialutskottet, i vilket förordades att riksdagen – det blev också riksdagens beslut – skulle föreslå en utvärdering av de fem år som gått sedan den nya abortlagstiftningen trädde i kraft, uttalades från många håll, och även i pressen, många uppskattande ord om den verksamhet som socialstyrelsens h-nämnd har bedrivit, inte minst på det abortförebyggande informationsområdet. Av den anledningen tog man naturligtvis oerhört intresserat del av förslaget till den slutliga organisationen av socialstyrelsen, inom vilken h-nämnden skulle bli en byrå. Detta föranledde mig och några av mina kvinnliga socialdemokratiska kamrater att här i riksdagen väcka en motion, i vilken vi pekar på den abortförebyggande verksamheten beträffande sex och samlevnad, eftersom det står ytterst litet i propositionen om just det avsnittet men desto mer om vad denna byrå skall syssla med när det gäller näringsriktig mat, rökning och annat.

Nu har jag lyssnat till Gabriel Romanus här i kammaren, och jag har läst vad socialutskottet skriver med anledning av vår motion 494. Från båda hållen har jag fått lugnande försäkringar om att kraven i vår motion är tillgodosedda och att det alltså inte – som vi hade önskat – behövs något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida om att socialstyrelsen även i fortsättningen måste ha ett visst ansvar och en viss ledning för sex- och samlevnadskampanjer samt sex- och samlevnadsinformation. Information skall gå ut till samtliga landsting om att sjukvårdshuvudmännen skall bli ansvariga för detta område.

Jag har begärt ordet enbart för att säga att jag hoppas att dessa lugnande försäkringar är riktiga. Jag är emellertid inte helt övertygad om det. Jag tror att utskottet visserligen har klart för sig att det finns ett visst material men inte att det inte alls är av den omfattning som man tycks vilja framhålla i sin skrivning. Jag tror också att när man från h-nämndens sida med anledning av Gotlandsprojektet har fört ut erfarenheterna från den delen av verksamheten har intresset från landstingens sida varit mycket varierande, och även

ambitionsnivån för landstingens intresse på den information som har förts ut har varit mycket varierande.

Det är alltså vår uppfattning att man utöver muntliga informationer måste ha ett allsidigt och icke kommersiellt skriftligt material. Det är med andra ord vår förhoppning att det som socialutskottet indirekt har ställt sig bakom och tolkar in i propositionen skall bli verklighet i denna även för framtiden så *viktiga upplysningsverksamhet*. Det är vår förhoppning att den nya byrån även på detta område inte bara skall kunna föra ut material utan också ge den utbildning och undervisning som är nödvändig.

Vi kommer från socialdemokratiska kvinnoförbundets sida att följa denna fråga mycket ingående. Vi har en arbetsgrupp som sysslar med denna fråga och som har till uppgift att granska hur verksamheten utformas och faller ut. Vi har dessutom mycket aktiva landstingskvinnogrupper. Vi kommer således att följa denna del av detta ärende och slå larm, om det blir nödvändigt.

OLLE AULIN (m):

Herr talman! I motion 1979/80:57 har Gunnar Oskarson och jag hemställt att riksdagen skall uttala att ställning *nu* inte bör tas till utformningen av socialstyrelsens beredskapsfunktioner. Motsvarande yrkande har framställts av Anders Gernandt från centerpartiet. Enligt vår mening bör man avvakta de förslag avseende sjukvården i krig som kan bli en följd av utredningen om sjukvården i krig (USIK) och 1978 års försvarskommittés arbete.

Försvarsutskottet, som har yttrat sig över motionerna, menar med stor majoritet – 13 ledamöter mot 2 – att riksdagens ställningstagande inte bör innebära att man nu godkänner en avsevärd minskning av socialstyrelsens resurser för beredskapsuppgifter och att riksdagen beträffande socialstyrelsens organisation bör uttala att beredskapsfunktionen bör hållas samman inom myndigheten. Detta är två viktiga uttalanden.

Det hade varit bra, om socialutskottet hade tagit fasta på vad riksdagens fackutskott när det gäller beredskapsfrågor säger på dessa punkter. I stället har socialutskottet i princip anslutit sig till vad som förordas i propositionen om ändring av ansvar, uppgifter och organisation beträffande beredskapsfrågorna och om ordningen för förändringsarbetet. Men samtidigt framhåller socialutskottet att organisationskommittén, som skall syssla med dessa frågor, skall beakta riksdagens ställningstagande till USIK:s förslag. Det är bra att kommittén skall beakta detta riksdagens ställningstagande, för därigenom vinnas, som Anita Bräckenhielm sade, tid för ytterligare överväganden.

Socialutskottet uttalar också att det är angeläget med insatser för beredskapen på hälso- och sjukvårdsområdet. Det senare låter ju bra, men hur skall dessa angelägna insatser göras, om man nu snabbt bantar beredskapsorganisationen inom socialstyrelsen och dessutom integrerar beredskapsfrågorna vid andra enheter inom socialstyrelsen? Det finns enligt min mening en betydande risk för att beredskapsfrågorna då kommer att få en lägre dignitet och att beredskapen på hälso- och sjukvårdsområdet, som redan nu är otillfredsställande, kommer att bli än lägre.

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Det finns tydligen olika uppfattningar om hur socialutskottets betänkande skall tolkas. Jag vill därför fråga utskottets talesman: Hur skall betänkandet tolkas, och varför har man i utskottet inte helt kunnat ansluta sig till vad försvarsutskottet har framfört? Det hade gett organisationskommittén avsevärt bättre ledning än det som nu sägs från socialutskottets sida.

I detta anförande instämde Gunnar Oskarson (m).

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skall svara på den direkta fråga som Olle Aulin ställde. Socialutskottets betänkande skall tolkas precis efter ordalydelsen. Anledningen till att vi inte gick med på försvarsutskottets förslag var att det kostade mer pengar. Vi ansåg inte att besparingssträvandena kunde göra halt inför beredskapsfrågorna.

OLLE AULIN (m):

Herr talman! Det är bra att man sparar pengar, men på ett så viktigt område som detta kan det vara farligt att spara pengar på fel sätt.

Om man förändrar socialstyrelsens organisation på ett sådant sätt att det i organisationen inte finns särskilda företrädare och enheter för beredskapsfrågorna, blir det svårt att inom organisationen prioritera dessa beredskapsfrågor. Jag har en mångårig erfarenhet av hur beredskapsplanläggningen ser ut på de civila myndigheter där det inte finns fackenheter för beredskapsfrågorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1978/79:1639 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 45 mom. 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1978/79:1639 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 305
Nej - 17

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

Mom. 3-12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Rune Gustavsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rune Gustavsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 45 mom. 13 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Rune Gustavsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rune Gustavsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 194
Nej - 124
Avstår - 4

Mom. 14

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 2 av Mårten Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 16 och 17

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 3 av Mårten Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Mårten Werner begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 160

Tisdagen den
3 juni 1980

*Socialstyrelsens
organisation,
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 45 mom. 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 3 av Märten Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Märten Werner begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 256
Nej - 65
Avstår - 1

Mom. 19-26

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 5 På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 6 Anmäldes och bordlades
Näringsutskottets betänkande
1979/80:69 med anledning av propositionen 1979/80:165 om vissa varvsfrågor. m. m., jämte motioner

§ 7 Kammaren åtskildes kl. 17.03.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert